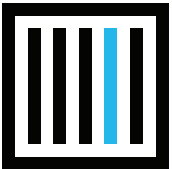

CİSST 2022 YILI HAPİSHANELER RAPORU

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Hazırlayan: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Tasarım: F20 Reklam ve Tanıtım

Bu yayın İsveç Büyükelçiliđi desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup rapor, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliđi, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

KISALTMALAR DİZİNİ	6
GİRİŞ	7
VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ	8
I. HAPİSHANELERİN GÜNCEL DURUMU VE SORUNLAR	10
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA	10
1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	10
1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler	13
2. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR	14
2.1. Isınma ve Aydınlatma	14
2.2. Hijyen	16
2.3. Tuvalet – Banyo	16
2.4. Yemek	18
2.5. Yatak-Yastık	20
3. HAK İHLALLERİ	21
3.1. Sağlığa Erişim	21
3.1.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	23
3.1.1.1. Revir	23
3.1.1.2. Dış Ünitesi	24
3.1.1.3. Psikososyal Servis	24
3.1.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri	25
3.1.2.1. Ring	26
3.1.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar	26
3.1.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim	27
3.2. Dış Dünya ile İletişim	27
3.2.1. Hapishaneler Arası Sevkle İlgili Sorunlar	27
3.3. İfade Özgürlüğü	29
3.3.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar	29
3.3.2. Mektup Kısıtlaması	30
3.3.3. Süreli- Süresiz Yayın Kısıtlaması	31
3.3.4. Radyo ve TV Kısıtlaması	33
3.3.5. Dilekçe Kısıtlaması	33
3.4. İşkence ve Kötü Muamele	34
3.4.1. Çıplak Arama	35
3.4.2. Disiplin Cezaları/ İdare ve Gözlem Kurulu Kararları	36
3.4.3. Tecrit	37
3.5. Yaşam Hakkı İhlalleri	38
II. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR	39
1. ÇOCUK MAHPUSLAR	39
1.1. Tanım	40
1.2. Genel Durum	40
1.3. Öne Çıkan Başlıklar	41
1.3.1. Çocuklara Erişim	41
1.3.2. Mevzuattan ve/veya Uygulamadan Kaynaklanan İhlaller	42
1.3.3. Çocuk Ölümleri	43
1.3.4. Kız Çocukları	44
1.3.5. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar	44

2. KADIN MAHPUSLAR	46
2.1. Tanım	47
2.2. Genel Durum	47
2.3. Öne Çıkan Başlıklar	48
2.3.1. Sağlığa Erişim	48
2.3.2. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları ile Pede Erişim	49
2.3.3. Koğuş Aramaları ve Üst Aramaları	49
2.3.4. Hapishaneler Arası Sevkler ve Görüş	50
2.3.5. Vasilik, Boşanma Problemleri ve Adli Yardım	51
2.3.6. Sosyalleşme ve Dış Dünyayla İletişim	51
2.3.7. Ekonomik Zorluklar	52
3. LGBTİ+ MAHPUSLAR	53
3.1. Tanım	54
3.2. Genel Durum	54
3.3. Öne Çıkan Başlıklar	55
3.3.1. Tecrit	55
3.3.2. Dış Dünyayla İletişim	56
3.3.3. Adalete Erişim	57
3.3.4. Ekonomik Zorlukla	58
3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim	59
3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim	59
3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele	60
4. HASTA MAHPUSLAR	62
4.1. Tanım	63
4.2. Genel Durum	63
4.3. Öne Çıkan Başlıklar	64
4.3.1. İnfaz Erteleme ve Adli Tıp Kurumu	64
4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar	65
4.3.3. Ayrımcılık	66
4.3.4. Ekonomik Zorluklar	67
4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk	68
5. ENGELLİ MAHPUSLAR	70
5.1. Tanım	71
5.2. Genel Durum	71
5.3. Öne Çıkan Başlıklar	72
5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim	73
5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumu	73
5.3.3. Erişilebilirlik	75
5.3.4. Engelli Ayılığı	76
5.3.5. Engelli Yoksulluğu	77
6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR	78
6.1. Tanım	79
6.2. Genel Durum	79
6.3. Öne Çıkan Başlıklar	80
6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller	80
6.3.2. Tecrit	82
6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele	83

6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim	83
6.3.5. Ekonomik Zorluklar	84
6.3.6. Sosyalleşme	85
6.3.7. Dış Dünya ile İletişim	86
7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR	87
7.1. Tanım	88
7.2. Genel Durum	88
7.3. Öne Çıkan Başlıklar	88
7.3.1. Ekonomik Zorluklar	89
7.3.2. Eğitim Materyallerine Erişim	90
7.3.3. Ders Çalışma Koşulları	90
7.3.4. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri	91
7.3.5. Okula Gidiş Gelişler ve Sevkler	92
7.3.6. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim	92
8. İŞÇİ MAHPUSLAR	93
8.1. Tanım	94
8.2. Genel Durum	94
8.3. Öne Çıkan Başlıklar	95
8.3.1. İşyurtları Kurumu	95
8.3.2. Pandemi Sürecinde Üretim	96
9. YABANCI MAHPUSLAR	98
9.1. Tanım	99
9.2. Genel Durum	99
9.3. Öne Çıkan Başlıklar	100
9.3.1. Dil Engeli	100
9.3.2. Görüşler	102
9.3.3. Ekonomik Zorluklar	103
9.3.4. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil	104
9.3.5. Hapishaneler Arası Sevk	104
9.3.6. Ayrımcılık	105
9.3.7. Sınır Dışı Edilme Riski - Koruma Statüsü	106
SONUÇ	107

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Adalet Bakanlığı
AİÖK/CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CİK	İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
HDP	Hakların Demokratik Partisi
ISBN ve ISSN	Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (International Standard Book Number)
İİHK	İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları
İKM	İnfaz Koruma Memuru
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
LGBTİ+	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks
MİHİK	Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
OHAL	Olağanüstü Hal
PCR	Polimeraz Zincir Reaksiyonu
PRI	Penal Reform International
SB	Sağlık Bakanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNCAT /OPCAT	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

GİRİŞ

2019 yılında ilkinin yayınladığımız ve her sene periyodik olarak yayınlamaya devam edeceğimiz raporumuzun dördüncüsü, İsveç Büyükelçiliğinin desteğiyle gerçekleştirdiğimiz “Türkiye’deki Hapishane ve Mahpusların Koşullarının Uluslararası İnsan Hakları ve Değerleriyle Uyumlu Şekilde İyileştirilmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. İzleme ve savunuculuk odağında gerçekleştirilen raporlama faaliyetlerimizin hedefinde periyodik olarak teyit edilebilir bilgi üretmek, yıllık raporlar ve farklı tematik raporlarla hapishanelere yönelik bilgiyi artırmak ve edinilen bu bilgileri yaygınlaştırmak vardır. Hapishanelerin sivil toplum örgütlerine kapalı olması ve yerinde izlemeye yönelik koşulların oluşturulmaması, raporları farklı yöntemler kullanarak hazırlamayı gerekli kılmaktadır. CİSST raporlarını, bilgi kaynakları ve geliştirdiği veri tabanı ile karşılaştırılabilir veriler sunarak hazırlamaktadır. Bu çalışmalarla hapishanelerdeki hak ihlallerini azaltmayı, Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpusları kapsayacak şekilde mahpus haklarının gelişimine katkıda bulunmayı ve mahpusların hak arama bilincini artırmayı amaçlamaktadır.

2016 yılında başlayan OHAL koşulları, 2020 yılında COVID-19 salgın önlemleriyle daha da hapishane koşullarını daha da zorlaştırmış ve son yıllarda ekonomik krizin getirdiği hapishanedeki yaşama getirdiği zorluklar tüm mahpusların haklarına erişimlerini zorlaştırmıştır. Hapishanelerde artan tecrit ve ekonomik sorunların beraberinde getirdiği birçok hak mahrumiyeti hem mahpusları hem de mahpus yakınlarını derinden etkilemiştir. Özel ihtiyaç sahibi mahpuslar olarak ifade edilen – çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, ağırlaştırılmış müebbet, öğrenci, işçi ve yabancı uyruklu mahpuslar – ise özgün durumlarından kaynaklı muhtelif sorunlarla karşılaşmıştır.

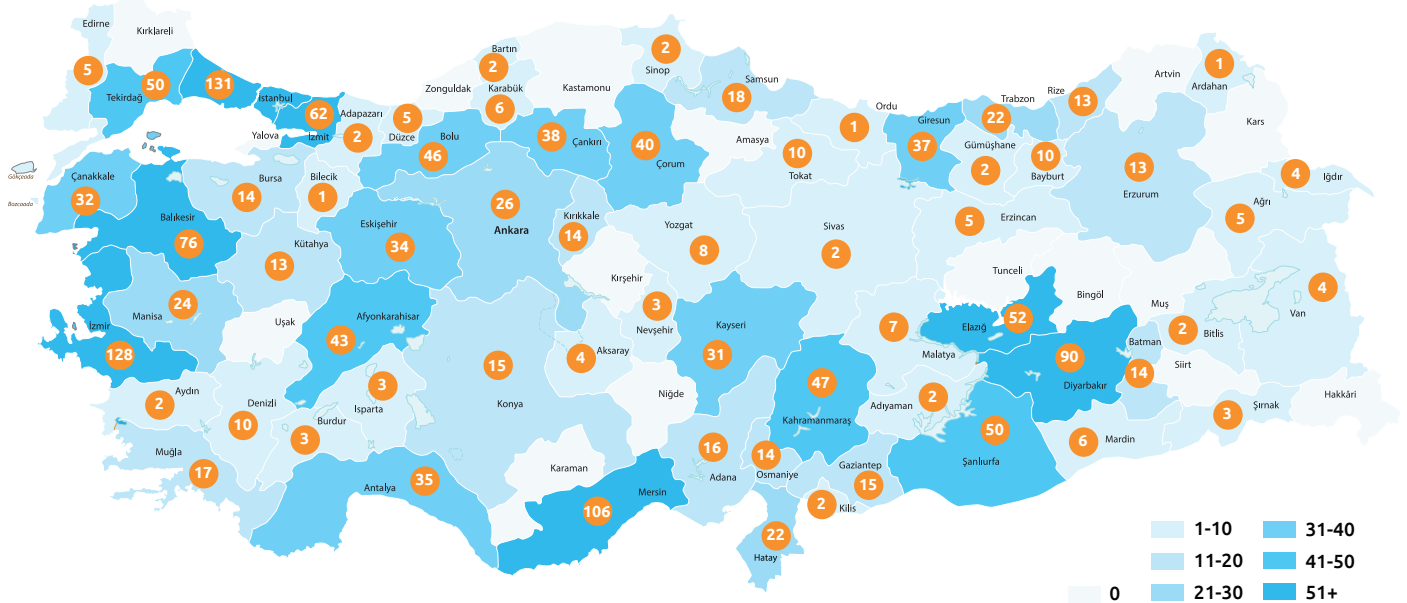
Bu rapor 2022 yılı boyunca Türkiye hapishanelerinde yaşananların panoramasını çizmeye çalışmıştır. Raporun ilk bölümünde hapishanelerin genel durumu ve hak ihlallerinden bahsedilmiş, ikinci bölümde ise özel ihtiyaç sahibi mahpusların sorunlarına odaklanılmış ve bu sorunların çözümü için politika önerileri sunulmuştur.

VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

CİSST'in 2019 yılında hazırladığı raporda¹ detaylıca bahsedildiği üzere, veriye ve bilgiye ulaşırken karşılaşılan zorluklar, 2022 yılında da devam etmiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde genel mahpus nüfusu ve bu nüfusun yaş, cinsiyet, hüküm giyme durumu ve eğitim durumu gibi temel birkaç istatistiği aylık olarak paylaşılsa da özel ihtiyaç sahibi mahpuslara ilişkin veri paylaşılmamaktadır. Adalet Bakanlığı CİSST'in hapisanelere ilişkin detaylı istatistiklere dair bilgi edinme hakkı kapsamında yaptığı başvuruları da yanıtsız bırakmıştır. Ayrıştırılmış veri yokluğunun yanı sıra Türkiye hapisanelerinin sivil toplum örgütlerinin izleme faaliyetlerine 10 yıldır kapalı olması da CİSST'in kendi izleme faaliyetlerini oluşturmasını zorunlu kılmıştır. CİSST uzun bir süredir mahpuslarla mektuplaşma, Danışma Hattı aramaları ve avukat ziyaretleri gibi izleme araçlarını kullanarak karşılaştırılabilir veriler sunmayı amaçlar.

CİSST 2022 yılında Türkiye'nin 66 farklı ilinde 222 farklı hapisanede tutulan 1427 mahpusa ulaşmıştır. Bu mahpuslardan yıl içerisinde 1842 mektup almış ve kendilerine 1781 mektup göndermiştir. Bunun yanında 260 mahpus ve mahpus yakınından da danışma hattı aracılığıyla başvuru almıştır.

Kendisine gelen mektup ve danışma hattı başvurularının tasnifi için CİSST veritabanı sisteminden yararlanmaktadır. Bu veritabanı, hapisanelere dair CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla gelen bilgilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST bu raporda hak ihlalleri iddialarına ilişkin sunduğu niceliksel verilerini veritabanından elde etmiştir. CİSST ayrıca başvurusunu mektup ya da yakını aracılığıyla telefon yoluyla iletemeyen mahpuslara da sınırlı imkânları dâhilinde avukat ziyaretleri ile ulaşmaya çalışmış, 26 hapisaneye yapılan 31 avukat ziyaretinde 56 mahpusla görüşülmüştür. Bu görüşmelerin sonunda ziyareti gerçekleştiren avukatların mahpusların şikâyetlerine ilişkin aktarımlarını içeren gözlem raporları da bu raporda başvuru verilerdendir.

¹ Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf Erişim Tarihi: 06.06.2023.

Ayrıca CİSST güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye erişebilmek adına hapishanelerle ilgili çalışmalar yapan kurumların stratejik faaliyet raporlarından, istatistiklerinden yararlanmış, bilgi edinme başvuruları ve soru önergeleri gibi yöntemleri de kaynak olarak kullanmıştır.

Buraporun bulguları; kamuya açıklanan istatistik ve veriler ile CİSST'e ulaşan şikâyet ve hak ihlalleri iddiaları ile sınırlıdır. Bu şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının tasnifi ve analizinde CİSST veritabanından faydalanılmıştır. Hapishanelerden gelen şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının dağılımına ilişkin sayısal veriler ilgili bölümlerde paylaşılmıştır. Kimi başlıklarda mahpusların CİSST'e ilettikleri şikâyet ve hak ihlallerine ilişkin sayılar, CİSST uzmanlarının o hak ihlallerine ilişkin edindiği niteliksel verilerin yoğunluğunu yansıtamamaktadır. Bunun sebepleri; açık hapishanelerde tutulan mahpusların 2022 boyunca da izinli olması, COVID-19 kapsamında alınan önlemlerin kalıcılaşarak mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını kısıtlamış olması ve artan mektup ücretlerinin mahpusların STÖ'lere ulaşmasını zorlaştırması olarak sıralanabilir.

I. 2022 YILINDA HAPİSHANELERİN DURUMU VE ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ

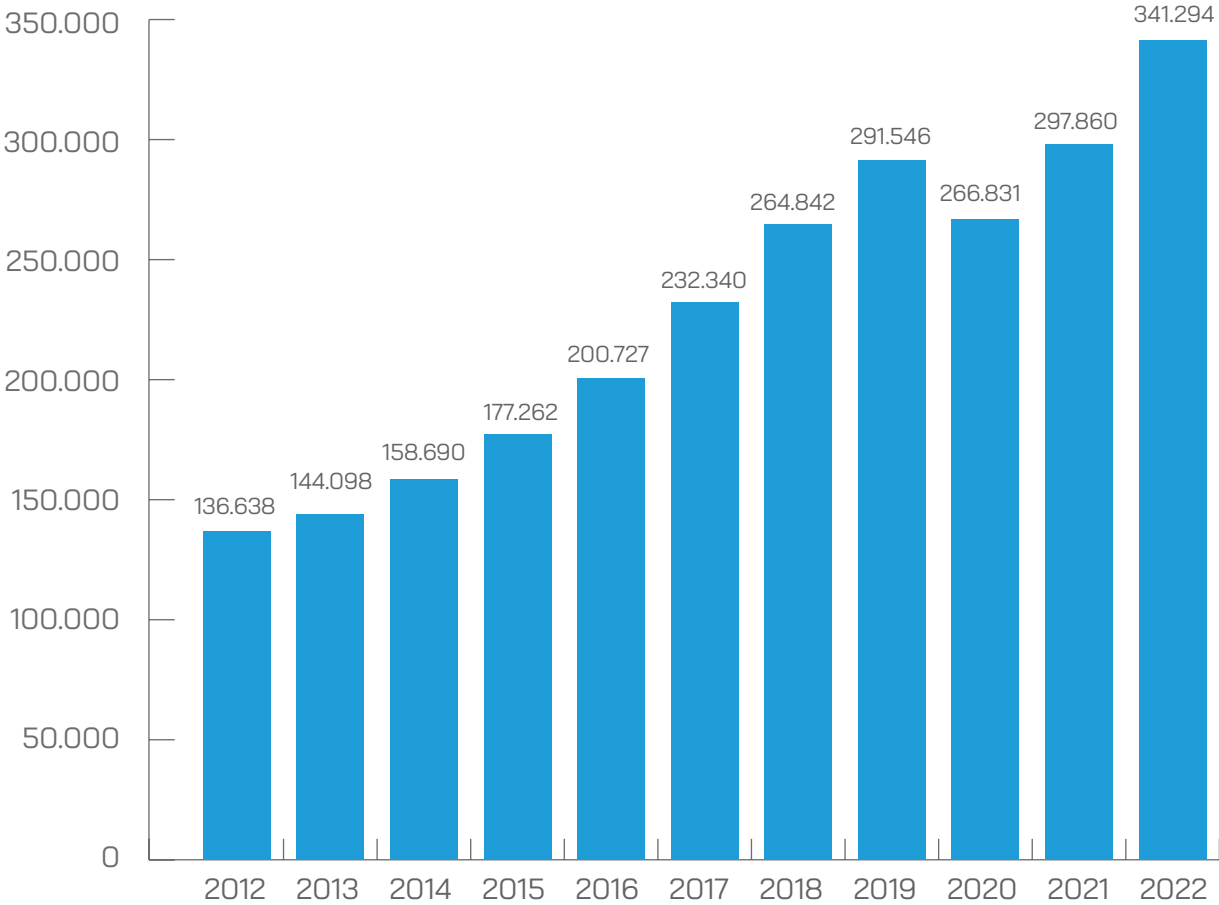
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA

1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri

Yayınlarımızda ve raporlarımızda sıklıkla üzerinde durduğumuz konulardan biri Türkiye hapishanelerinde uzun zamandır var olan aşırı kalabalıklaşma sorunu ve bu sorunun çözümü olarak devreye sokulan artırılmış kapasitedir.² Pandemi öncesinde de Türkiye hapishanelerinin en önemli sorunlarından olan kapasite artışı ve kalabalıklaşma, pandemi sonrasında da Türkiye hapishanelerinin alarm veren sorunu olarak öne çıkmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yayınladığı Ceza İnfaz Kurumu 2022 Yılı İstatistikleri'ne göre Türkiye hapishanelerinde 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla bulunan kişi sayısı 2021 yılının aynı tarihine göre %14,5 artarak 341.294 oldu.³

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kişi Sayısı, 31 Aralık, 2012-2022

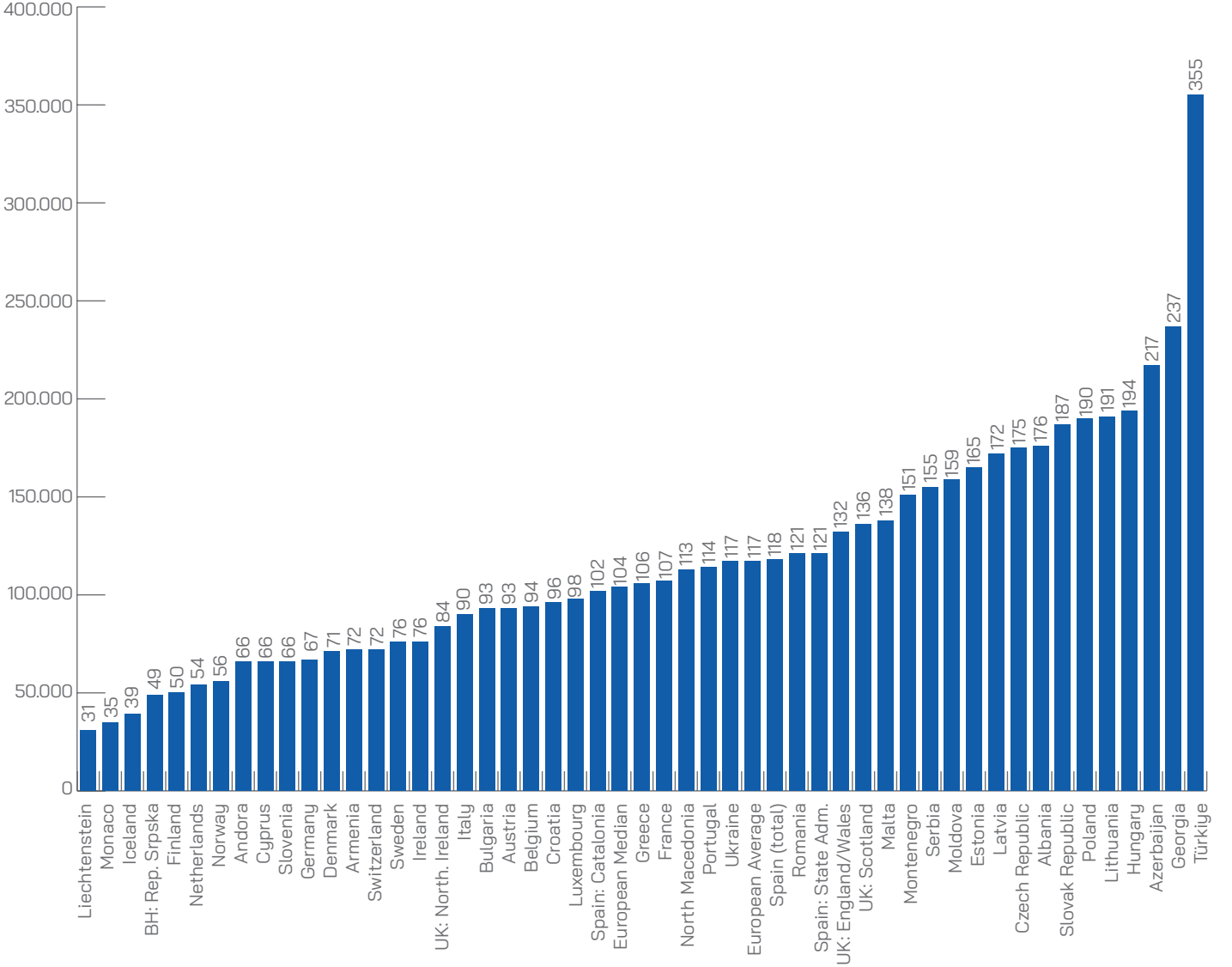

² Bu kavram farklı tip hapishanelerin inşaat aşamasında belirlenen standartlarının ve kapasitelerinin süreç içerisinde ek bina, koğu, yatak sayısının artırılarak dönüştürülmesine işaret eder.

³ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22052023101534Haber%20B%C3%BCiteni%20-%20CTE%20%2022.05.2023.pdf>. Erişim Tarihi: 11.10.2023

TÜİK'in açıkladığı bir diğer veriye göre; Türkiye'de yüz bin kişi başına düşen mahpus sayısı 2021 yılında 352 iken 2022 yılında 400'e yükseldi.⁴ Avrupa Konseyi'nin Ceza İstatistikleri raporuna göre Türkiye Avrupa'da yüz bin kişi başına düşen mahpus oranı açık ara en yüksek ülke oldu.⁵

100.000 Kişiye Düşen Mahpus Oranı⁶

TÜİK'in paylaştığı verilerden bir diğer ilgi çekici olanı mahpus sirkülasyonuna ilişkindi. 2022 yılı boyunca 301.410 hükümlü statüsünde mahpusun hapishanelere giriş yaptığı ve yine aynı yıl içinde aynı tarihler arasında 264.844 hükümlü statüsünde mahpusun hapishanelerden çıkış yaptığı belirtilirken 2022 yılında 12 ve daha yukarı yaştaki her yüz bin kişiden 485'inin ceza infaz kurumlarında yer aldığı bilgisi paylaşıldı.⁷

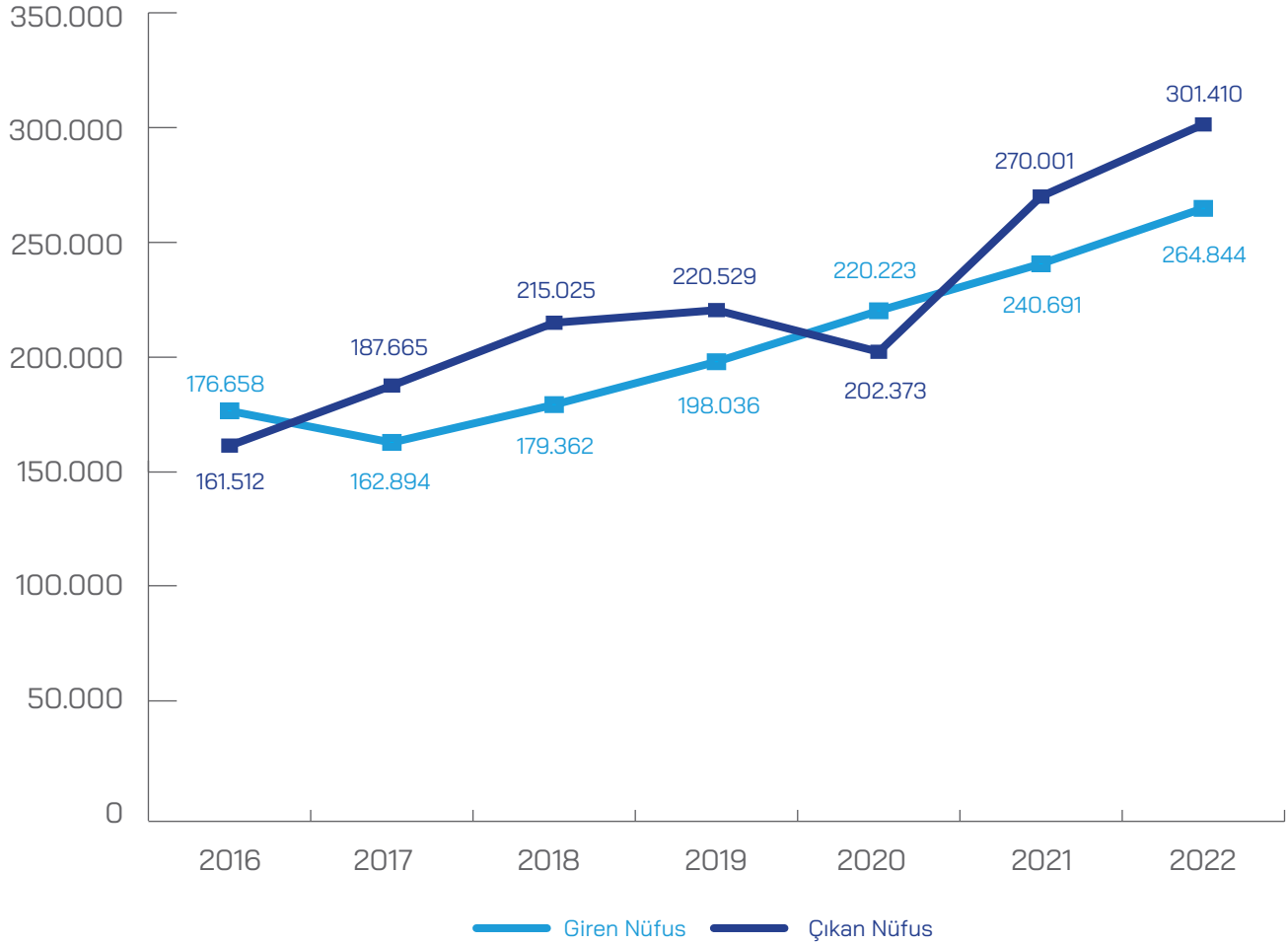
⁴ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22052023101534Haber%20B%C3%BClteni%20-%20CTE%20%2022.05.2023.pdf>. Erişim Tarihi: 11.10.2023

⁵ https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-LPrisons-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf. S. 6 Erişim Tarihi: 11.10.2023.

⁶ Raporun verileri 2022 yılının Ocak ayına dayanmaktadır. 100.000 kişi başına düşen mahpus oranı 11 ayda 355'ten 400'e yükselmiştir.

⁷ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22052023101534Haber%20B%C3%BClteni%20-%20CTE%20%2022.05.2023.pdf>. Erişim Tarihi: 11.10.2023

Ceza İnfaz Kurumlarına Giren ve Çıkan Akış Nüfusu, 1 Ocak-31 Aralık, 2016- 2022

TÜİK verilerine göre; 31 Aralık 2022 itibariyle; mahpusların %87,6'sını hükümlüler, %12,4'ünü tutuklular oluştururken tüm mahpusların %95,9'unu erkekler, %4,1'ini ise kadınlar oluşturdu.⁸ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 2022 yılında paylaştığı 1 Ocak 2023 tarihli verilere göre ise; Türkiye'de, 286.797 toplam kapasiteli 277 kapalı ceza infaz kurumu, 88 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 çocuk eğitimevi, 10 kadın kapalı, 8 kadın Açık, 9 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 396 hapishanede 341.497 mahpus tutuluyor. 118.738 mahpus açık, 222.759 mahpus kapalı hapishanelerde kalıyor. Bu mahpusların 298.975 tanesi hükümlü, 42.522'si tutuklu. Hapishanelerdeki mahpusların 5.765'i 65 yaşın üstündedir. Hapishanelerde 95'i kız çocuğu olmak üzere 18 yaş altı 2.511 tane çocuk mahpus tutulmaktadır.⁹

TÜİK'in verilerinde yıllar içerisinde değişen ceza infaz kurumu sayısı, yatak sayısı, personel sayısı, mahpus nüfusu, personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu da açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda Türkiye hapishanelerinin 8 yıllık sayısı, kapasitesi, personel durumu ve nüfusu TÜİK ve CTE verileriyle sunulmuştur.

⁸ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22052023101534Haber%20B%C3%BClteni%20-%20CTE%20%2022.05.2023.pdf>. Erişim Tarihi: 11.10.2023

⁹ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932> Erişim Tarihi: 08.01.2023.

Ceza İnfaz Kurumlarının 31 Aralık Tarihi İtibarıyla Sayısı, Kapasitesi, Personel Durumu ve Nüfusu, 2015-2022

Yıllar	2015 ¹⁰	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ¹¹
Ceza İnfaz Kurumu Sayısı	358	382	386	389	362	370	384 ¹²	396
Yatak sayısı	177.636	202.675	208.830	213.862	230.210	245.200	266.575 ¹³	286.797
Ceza infaz kurumu personel sayısı	46.711	48.764	53.528	55.157	60.726	65.670	71.152 ¹⁴	76.008
Ceza İnfaz Kurumu nüfusu	177.262	200.727	232.340	264.842	291.546	266.831	297.726 ¹⁵	331.706
Personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu	3.7	4.1	4.3	4.8	4.8	4.1	4.2	4,3

Bu verilere göre kurum sayısı, yatak sayısı ve personel sayısı düzenli olarak artmış ancak bu artış hızı 2020 yılı dışında mahpus artış hızını yakalayamamıştır. 2020 yılında COVID-19 izinlerinin etkisiyle kısa bir süreliğine kurum nüfusu ve personel başına düşen mahpus sayısı ufak bir azalma göstermiş ancak 2021 yılında yine artışa geçmiştir ve 2022 yılında da yükselmeye devam etmiştir. Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri Raporuna göre Türkiye personel başına düşen mahpus sayısında Avrupa birincisidir.¹⁶

1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler

CTE'nin açıkladığı verilere göre 2006-2022 yılları arasında toplam 377 ilçe ceza infaz kurumu kapatılmış, 265 adet yeni ceza infaz kurumu açılmış ve toplam 37 ceza infaz kurumuna "ek bina ve ek açık" yapılmıştır.¹⁷ CTE verilerine 1 Ocak 2023 itibarıyla Türkiye genelinde 14 adet F tipi, 19 adet Yüksek Güvenlikli, 7 adet de S tipi hapishane bulunmaktadır.¹⁸ 2021 yılında mahpus kabulüne başlayan S ve Y tipi hapishaneler ile yüksek güvenlikli hapishanelerin 2022 yılında sayısı hızla artmıştır. Tek ve üç kişilik hücrelerden oluşan bu yüksek güvenlikli hapishaneler mahpuslar tarafından ağır tecrit koşulları sebebiyle eleştirilmiştir. Kamuoyunda da bu hapishaneler sağlığı ve sosyalleşmeyi olumsuz etkileyen mimarisi ile gündeme gelmiştir.¹⁹

¹⁰ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2019-33625> Erişim Tarihi: 26.06.2022.

¹¹ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22052023101534Haber%20B%C3%BClteni%20-%20CTE%20%2022.05.2023.pdf> Erişim Tarihi: 11.10.2023

¹² <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri/2012021090932> Erişim Tarihi: 05.12.2021.

¹³ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 05.12.2021.

¹⁴ <https://www.adalet.tv/cezaevlerinde-gorevli-toplam-personel-sayisi/1731/> Erişim Tarihi: 26.06.2022.

¹⁵ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri/2012021090932> Erişim Tarihi: 08.01.2022.

¹⁶ https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-I_Prisoners-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf S.16 Erişim Tarihi: 11.10.2023

¹⁷ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 07.01.2023

¹⁸ <https://cte.adalet.gov.tr/home/haritaliste> Erişim Tarihi: 30.07.2023

¹⁹ <https://bianet.org/yazi/yeni-tip-hapishaneler-ve-toplumsal-muhalefete-gozdagi-267878> Erişim Tarihi: 10.10.2023

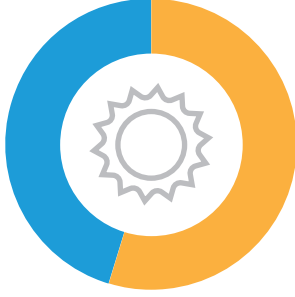
2. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR

2.1. Isınma ve Aydınlatma

Mahpusların yaşamlarını sürdürmeye devam edecekleri alanlar olan hapishanelerin bulunduğu yerin coğrafi koşulları ve iklim şartları gözetilerek inşa edilmesi, düzenlenmesi ve yenilenmesi gerekir. Havalandırma alanlarının yasa da belirtilen sürelerde azami ölçüde kullanılmaması, hem mahpusların hareket alanını kısıtlamış hem de kapasitesinin üstünde mahpus barındıran koşulların yeterince havalandırılmamasına sebep olmuştur. Pencerele rin yeterince büyük olmaması, yeterli gün ışığından faydalanamamak da aktarılan şikâyetler arasındadır. Mahpuslardan gelen şikâyetler yüksek güvenli kli hapishanelerde havalandırma pencerele rine takılan sık dokunmuş tellerle n de hücre ve koşullara temiz havanın girişini engellediğini ifade etmektedir. Sıcaklığın değışkenlik gösterdiği, sis veya nem gibi farklı hava değışimlerinin yaşandığı dönemle r, havalandırma alanlarının açık bırakılmaması da temiz havaya erişimi engellemiştir.

Yeterince Isınıyor mu? (42 Cevap)

Hayır	23
Evet	19

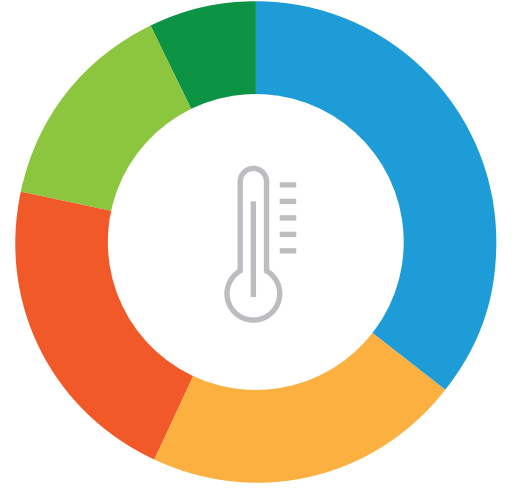
Merkezi Havalandırma Var mı? (41 Cevap)

Hayır	28
Evet	13

Isınamama Sebebi (14 Cevap)

Kalorifer sayısı yetersiz	5
Kaloriferler yeterince yakılmıyor	3
Petekler küçük	3
Bina yalıtımı yok	2
Diğer	1

Koşušta Ne Gibi Sorunlar Yaşıyor? (97 Cevap)

Kalabalık	20	Yerde yatıyor	6
Güneş almıyor	16	Dar	5
Havasız	14	Gürültü	5
Diğer	9	Aydınlatma yetersiz	4
Kirli	8	Sigara içiliyor	3
Rutubetli	6	Ranza sayısı fazla	1

2.2. Hijyen

Mahpuslar kaldıklarını alanları kendileri temizlemektedir. Mahpusların konuda aktardıkları şikâyetleri hapishanelerdeki genel hijyen tedbirleri, mahpusların kişisel hijyenlerini sağlamada karşılaştıkları sorunlar ve temizlik ürünlerine ulaşırken yaşanan engeller başlıklarıyla sıralamak mümkündür. Mahpusların bu malzemeleri kantinden ücretini ödeyerek temin ettikleri düşünüldüğünde ekonomik durumu iyi olmayan mahpusların yeterli malzemeye erişiminin imkânsızlaşacağını tahmin etmek zor değildir. 2022 yılında mahpusların alım güçleri önceki yıllara göre daha da düşmüş, hijyen malzemelerine ücretsiz erişimlerinde de sorunlar yaşanmıştır.

Çamaşırlarını Nasıl Yıkıyor ? (39 cevap)

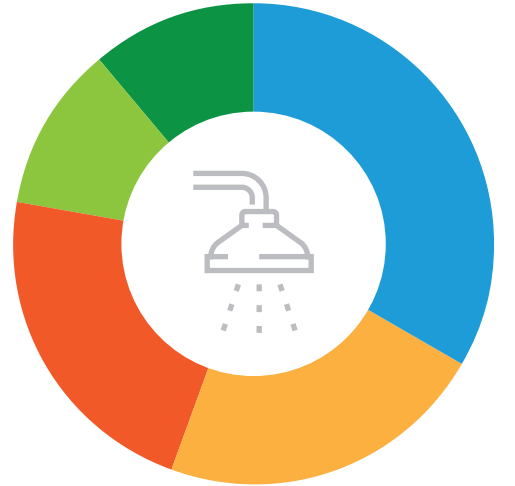
Elde	37
Makinede	2

2.3. Tuvalet – Banyo

Salgınla kişisel hijyenin düzenli sağlanabilmesi için hijyen ürünlerine sürekli erişebilmek fazlasıyla önem kazanmıştı. 2022 yılında da mahpuslar, lavabo sayısının yetersiz olduğunu, tuvalet ve banyolarda yeterli hijyen malzemesi olmadığı için kişisel hijyenlerini sağlayamadıklarını aktarmışlardır. Koşullarda suların sık sık kesilmesi, sıcak suyun sınırlı zamanlarda verilmesi ve suların kirli akması da mahpusların temiz suya erişim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir.

Banyolla İlgili Yaşadığı Sorunlar (9 Cevap)

Kullanım süresi az	3
Eski	2
Diğer	2
Kirli	1
Küçük	1

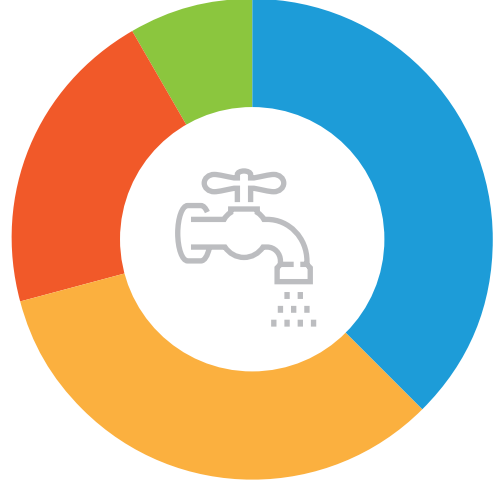
Tuvaletle İlgili Yaşadığı Sorunlar (11 Cevap)

Eski	3
Kirli	2
Kullanım Süresi Az	2
Diğer	2
Küçük	1
Alaturka	1

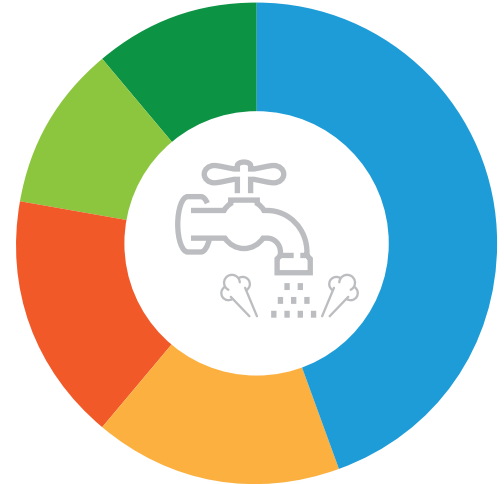
Temiz Suya İlişkin Şikayetler (24 Cevap)

Kesiliyor	9
Diğer	8
Sağlıksız	5
Fazla Klorlu	2

Sıcak Suya İlişkin Şikayetler (18 Cevap)

Sınırlı zamanlarda verilmesi:	8
Diğer	3
Belirli günlerde verilmesi	3
Isının yetersizliği	2
Az akması	2

2.4. Yemek

Hapishaneler gibi kapalı kurumlarda kalan kişilerin salgın dönemlerinde dışarıdaki insanlara göre daha fazla risk altında olmaları iyi beslenmeyi daha önemli hale getirmiştir. Yeterli, dengeli ve sağlıklı besine erişebilmek tüm mahpusların hakkıdır. Ceza infaz kurumlarının iâşe edilmeleri ve günlük iâşe miktarlarının hesaplanması ile ilgili usul ve esaslar Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları Personelinin İâşe Yönetmeliğine göre yapılmaktadır.²⁰ Bu yönetmeliğin 5. maddesi: “Günlük iâşe miktarı, Sağlık Bakanlığı ile birlikte belirlenen günlük kalori ihtiyacı ve bütçe imkânları da değerlendirilerek saptanan tutardır.” der. 6. maddede ise; “Yönetmeliğe göre iâşe edilenlerin günlük gıdası, yönetmeliğin 5 inci maddesindeki iâşe miktarı, çeşit ve gramajı üzerinden üç öğün olarak verilir. Öğünlerin gramaj ve kalori miktarları 5. maddeye göre belirlenmiş esaslara bağlı kalınarak kurum müdürlüklerince tespit edilir” denmektedir.

Mahpuslar, hapishane tarafından üç öğün dağıtılan yemeklerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığını, dönemsel olarak bu miktarın iki öğüne veya öğünlerde verilen üç çeşit yemeğin iki çeşide düşürüldüğünü belirtmişlerdir. Yukarıda da belirtilen gıda enflasyonuna karşın iâşe miktarının yükseltilmemesi, karbonhidrat ağırlıklı yemeklerin miktarını artırırken porsiyonlardaki et ve sebzenin oranının azalmasına sebep olmuştur. Mahpuslar, kantinler aracılığıyla ücretini ödeyerek gıdaya erişebilseler de vitamin gibi bağışıklıklarını güçlendirecek takviyeleri alamadıklarını belirtmişlerdir. İç kantinden alınan ürünlerin ücretlerinin mahpusları maddi olarak zorlaması sebebiyle de bu ürünlere sürekli olarak erişilememiştir.

Aktarılan bir diğer problem ise sağlık sorunu yaşayan mahpusların beslenme biçimlerine uygun yemeklere erişememeleridir. Genel yemeklerde yaşanan sorunlar özel beslenme ihtiyacı olan mahpusların durumunu daha da kronikleştirmiştir. Diyet yemekler sağlanmamış, diyet yemek veren hapishaneler ise farklılaşan hastalıkları dikkate almadan tek tip diyet yemek vermişlerdir.

Yemeklere İlişkin Şikâyetler (241 cevap)

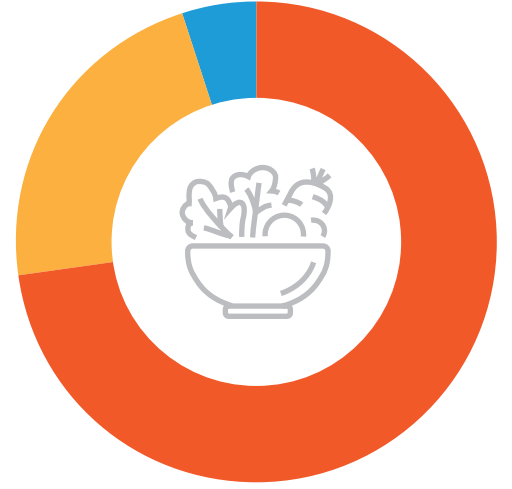
■ Sağlıksız	62
■ Miktarı az	59
■ Kalitesiz	58
■ Hijyenik değil	36
■ Diğer	26

²⁰ [https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5#:~:text=\(De%C4%9Fi%C5%9Fik%20f%C4%B1kra%3ARG%2D28, bulunmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCnler%20i%C3%A7in%20kumanya%20verilir](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5#:~:text=(De%C4%9Fi%C5%9Fik%20f%C4%B1kra%3ARG%2D28, bulunmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCnler%20i%C3%A7in%20kumanya%20verilir) Erişim Tarihi: 07.07.2022.

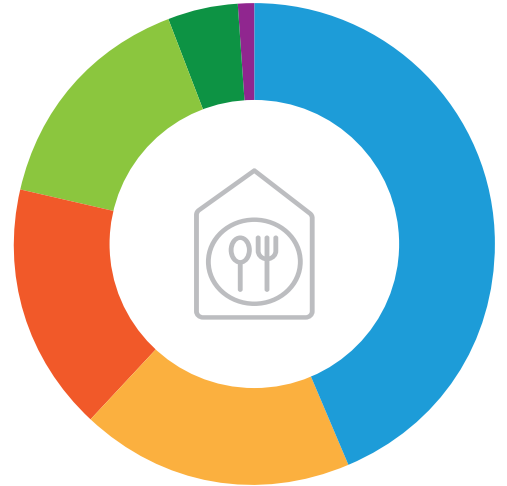
Beslenme Şekline Uygun Yemeğe Ulaşabiliyor mu? (103 Cevap)

Hayır	75
Kısmen	23
Evet	5

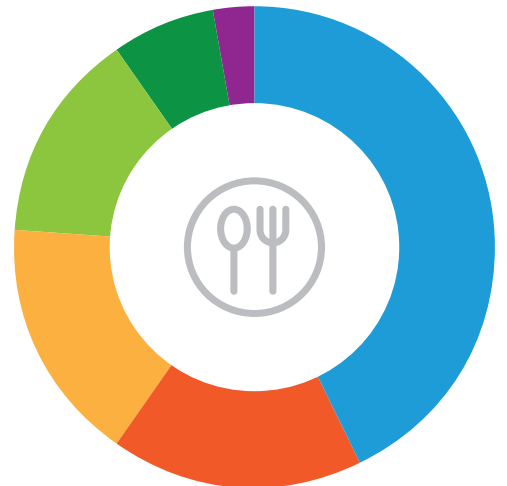
İç Kantine İlişkin Şikâyetler (206 Cevap)

Pahalılık	90
Ürün çeşidinin azlığı	38
Ürünün bulunmaması	34
Kalitesizlik	32
Ürünün verilmemesi	10
Diğer	2

Dış Kantine İlişkin Şikâyetler (147 Cevap)

Pahalılık	63
Ürünün bulunmaması	25
Ürün çeşidinin azlığı	24
Kalitesizlik	21
Ürünün verilmemesi	10
Diğer	4

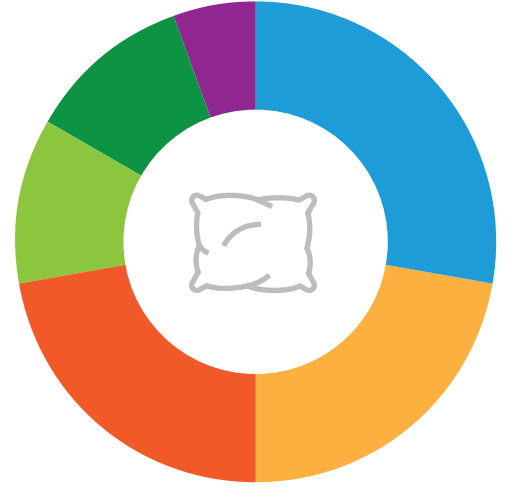
2.5. Yatak-Yastık

Pandemiyle birlikte hijyen gerekliliğinin kapsamı mahpusların hapisanelerde kullandıkları tüm ürünleri içerecek şekilde genişlemiştir. Yatak ve yastıkların belirli aralıklarla gerekli hijyen önlemleri alınarak değiştirilmemesi sorunlara sebep olmuştur.

Bazı dönemlerde hapisanelerde görülen uyuz salgını pandemide de ortaya çıkmış, bu durum hapisane koşullarını da doğrudan etkilemiştir. Uyuz salgınlarının görüldüğü hapisanelerde mahpuslara yeni ve temiz eşya verilmemiş, bu ürünler dönemsel olarak tedarik edilmemiştir. Mahpuslar bu malzemelerin temizliğinden bireysel olarak sorumlu olmuşlardır.

Yatak ve Nevresim Kullanımı ile İlgili Yaşadığı Sorunlar (18 Cevap)

Yenisi Verilmiyor	5
Yetersiz	4
Sağlığa elverişsiz	4
Kirli	2
Sağlığa elverişsiz	2
Diğer	1

Nevresim, Yorgan, Battaniye Kullanımına İlişkin Şikâyetler (8 Cevap)

Yenisi verilmiyor	3
Mevsimine uygun değil	2
Yetersiz	1
Diğer	1
Eski	1

3. HAK İHLALLERİ

3.1 Sağlığa Erişim

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması, yasal statüleri ne olursa olsun ayırım gözetmeden kişilere bu hizmetin verilmesi ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirmenin sağlanması gereklidir. Hapishanelerdeki aşırı kalabalıklaşma, yetersiz koşullar, hijyen hizmetlerinin sınırlılığı, gıdaya ve besine erişimle ilgili yaşanan problemler, sağlık sorunlarından ayrı düşünülemez. Sağlık konusu, yalnızca fiziksel bütünlüğün ve işlevin korunmasından öte, beden ve ruh sağlığının birlikteliği olarak görülmeli ve sağlıkta bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

Tedavi ve sağlık hakkı, hapishanelerdeki mahpusları da kapsayacak şekilde, 2015 tarihli Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 1982 tarihli “BM Tıbbi Etik İlkeler”, 1988 tarihli “BM Herhangi Biçimde Alınan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler” ve 1990 tarihli “Mahpusların Islahı için Temel İlkeler” ve 1990 tarihli “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları” ile güvence altına alınmıştır.²¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avrupa Cezaevi Kuralları hakkında (2006) 2 No’lu Tavsiye Kararı (md. 40.3) mahpusların yasal statülerine bakılmaksızın, kapatılmamış kişilerle eşit standartta sağlık hakkına erişim imkanının sağlanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu düzenlemeler ve kararlar devletin mahpusların sağlığından ve yaşamlarından sorumlu olduğunu ortaya koyar. Bakanlıklar ve hapishane idareleri, mahpusların hapishanede kaldıkları süre zarfında tedavi ve sağlık haklarından faydalanmasını ve bu hakların erişilebilir olmasını sağlamakla yükümlüdür.

Mart 2020’den itibaren alınan pandemi önlemleri Türkiye hapishanelerinin işleyişini değiştirmiş, yeni kısıtlamalar getirilmiş ve bununla beraber mahpusların yaşam koşulları da derinden etkilenmiştir. Bu süreçte artan izolasyon 2022 yılında da devam etmiş ve bu durum mahpusların bütüncül sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. 2022 yılında mahpusların tarafımıza ilettikleri hastalıklarını tedavi olmak için başvuracakları bilim dalları altında grupta olduğumuzda oluşan dağılım aşağıda sunulmuştur. Bu veriler mahpusların beyanlarına dayanmaktadır.

Düzenli tedavi görebiliyor mu? (409 Cevap)

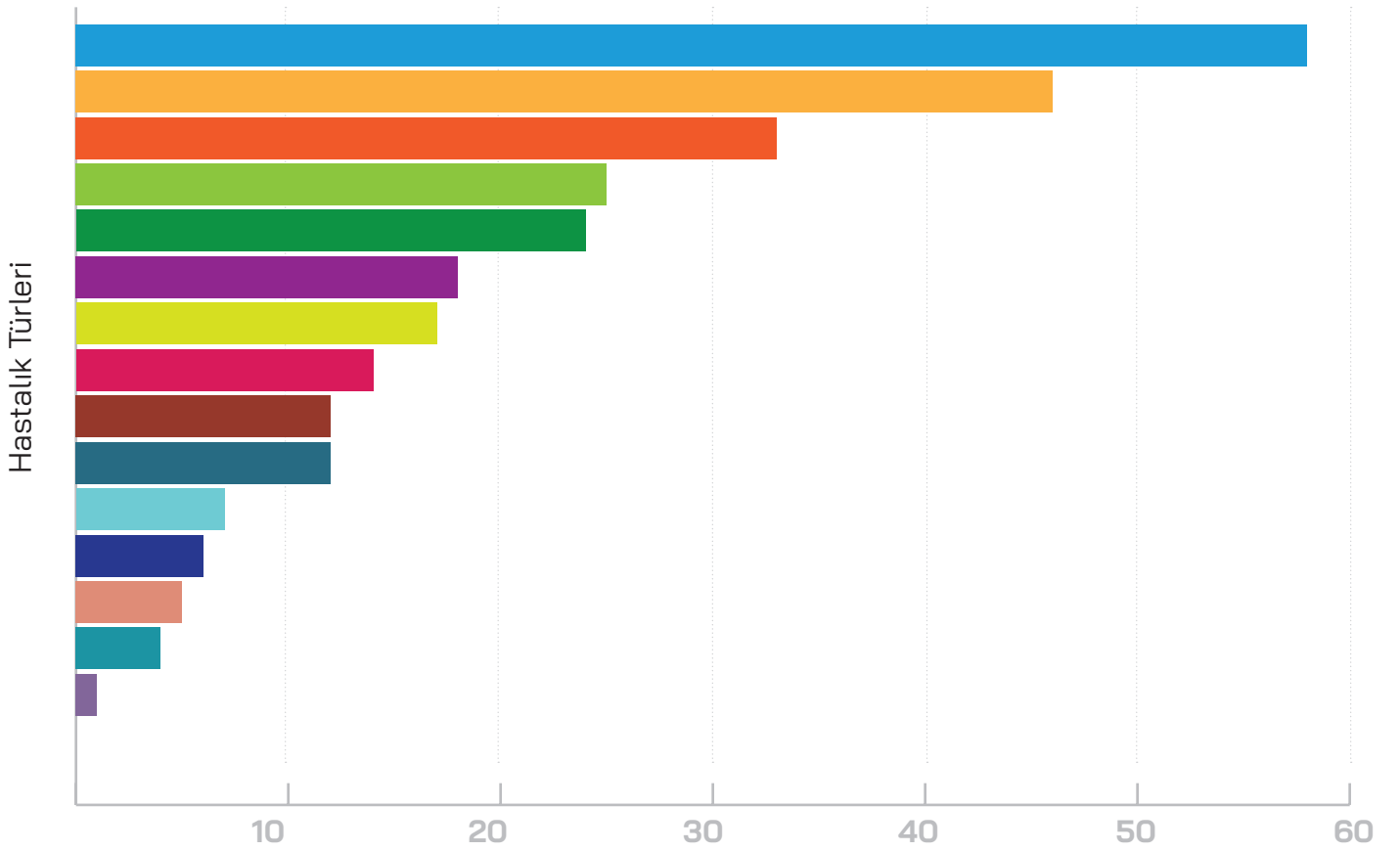
Hayır	400
Evet	9

²¹https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/covid-19-salgininda-mahpuslarin-tedavi-ve-saglik-hakki/ Erişim Tarihi: 27.06.2023.

Hastalık Türleri (567 Cevap)

İç Hastalıkları	58	Beyin Cerrahi	12
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	46	Beslenme ve Diyet	12
Göğüs Hastalıkları	33	Deri ve Zührevi Hastalıklar	7
Gastroenteroloji	25	Algoloji	6
Göz Hastalıkları	24	Alerji Hastalıkları	5
Ağız ve Diş Sağlığı	18	Endokrinoloji ve Metabolizma	4
Genel Cerrahi	17	Diğer	1
Enfeksiyon Hastalıkları	14		

3.1.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

Bu bölümde mahpusların Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine erişirken karşılaştıkları sorunlar, hizmetlerin içeriğinden bağımsız olarak aktarılacaktır.²²

Sağlık Hizmetine Erişimden Kaynaklı Şikâyetler (345 Cevap)

Hastaneye sevk edilmiyor	117
Hastaneye geç sevk ediliyor	98
Revirde sorun yaşıyor	34
Hastanede doktor ilgilenmiyor	27
Çoklu hastalığın bir tanesi tedavi ediliyor	24
Diğer	22
Testleri yapılmıyor	15
Hastanede sağlık personeli ilgilenmiyor	8

3.1.1.1. Revir

Hapishanelerde revir doktoruna erişim süreci, infaz koruma memurlarına iletilen dilekçeler üzerinden ilerlemektedir ve dilekçelerin işleme alınması, mahpusların revire ne zaman çıkabilecekleri de bir ölçüde infaz koruma memurlarının inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu işleyiş mahpuslar ile infaz koruma memurlarını karşı karşıya getirebilmekte, mahpusların bazı durumlarda ayrımcılığa maruz kalmalarına ve sağlık hakkına erişimlerinin güçleşmesine neden olmaktadır.

Pandeminin etkisiyle ertelenen randevular, mahpusların çekinceleri ve yetersiz kalan kapasite nedeniyle mahpusların sağlık sorunları derinleşmiş ve revir doktorlarından randevu almak güçleşmiştir. Revir doktoruna muayene olamayan birçok mahpusun hastane sevkleri aksamıştır.

Revir Kaynaklı Şikâyetler (217 Cevap)

Hastane sevklerinin yapılmaması	71
Revire geç çıkarılma	46
Doktor ilgilenmiyor	39
Diğer	26
Doktordan kötü muamele	14
Hastalığı hakkında bilgi verilmiyor	13
Görüşmeler çok kısa	8

²² Birinci basamak sağlık hizmetlerine dair detaylı bilgi için bakınız: <https://cisst.org.tr/raporlar/yillik-rapor-2020/> Erişim Tarihi: 27.06.2022.

3.1.1.2. Diş Ünitesi

Tüm hapishanede diş ünitesi bulunmalıdır ancak mahpusların aktarımları diş ünitesi bulunmayan hapishaneler olduğu yönündedir. Mevcut diş ünitelerinin teknik altyapısının da genellikle yetersiz olduğu bilinmektedir. Diş çekimi veya dolgu gibi basit işlemlerin dahi diş ünitelerinde gerçekleştirilemediği ve bu gibi temel diş sorunları için hastaların hastaneye sevk edildiği gözlenmiştir. Bu sevk işlemi için ise öncelikle hapishanedeki diş hekimine muayene olmak gerekmektedir. Ne var ki, hapishanelerdeki kadrolu diş hekimlerinin sayısı genellikle hapishane nüfusuna oranla yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, dışarıdan kısa süreli diş hekimleri ziyaretleri ile desteklenmektedirler. Ancak, bu uygulama da hapishane nüfusunun ihtiyacını karşılamak için yetersiz olmakta ve bu da bir mahpusun muayene olma süresini uzatabilmektedir. Sonuç olarak, muayene edildikten sonra diş hastanesine sevk edilme süreci de gecikmektedir.

Diş Ünitesi Var Mı? (39 Cevap)

Hayır	21
Evet	18

Diş Ünitesinde Hangi Sorunlar Yaşıyor? (9 Cevap)

İmplant yapılmıyor	2
Diğer	2
Dolgu Yapılamıyor	1
Doktor Bulunmuyor	1
Kanal Tedavisi Yapılamıyor	1
Malzemeler Yetersiz	1
Diş Çekilemiyor	1

3.1.1.3. Psikososyal Servis

Kapatılmanın etkileri pandemi ve alınan önlemlerin de etkisiyle derinleşmiş, bu durum mahpusların ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilemiştir. Hapishanelerde bulunan psikolog ve sosyal hizmet çalışanı sayısı hapishane kapasitesine oranla yetersiz olduğundan, birçok hapishanedeki mahpuslar kurumdaki psikososyal servisten yeteri kadar yararlanamadıklarını iletmışlerdir.

Psikososyal Servis (12 Cevap)

■ Düzenli çıkarılmıyor	4
■ Sevk edilmiyor	3
■ Diğer	3
■ İlgilenilmiyor	2

3.1.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri

2022 yılında da mahpuslar tarafından hastane sevk ve süreçlerine dair birçok şikâyet iletilmiştir. Mahpuslar sevklerin geç yapılmasından ya da hiç yapılamamasından şikâyetçi olmuş, ring araçlarına yönelik şikâyetler devam etmiştir.

3.1.2.1. Ring

Mahpusların hastaneye sevkleri sırasında kullanılan ring araçları ile ilgili havalandırmaların çalışmadığı, yaz aylarında çok sıcak kış aylarında çok soğuk olduğu, havasız olduğu ve kötü koktuğuna yönelik şikâyetler 2022 yılında da devam etmiştir. 2022 yılında da mahpusların bu şartlarda ringlerde bekletildiği tarafımıza iletilmiştir.

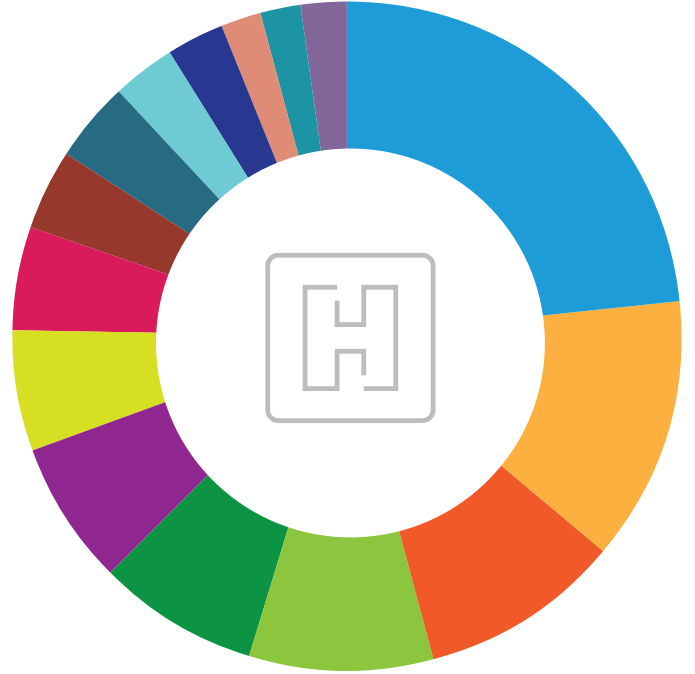
3.1.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar

Sürekli hastalığı olan mahpusların, hastaneye düzenli tetkikleri için gittiklerinde tek bir doktor tarafından takiplerinin yapılmadığı ve bunun tedavi sürecini olumsuz etkilediğini iletilmişlerdir. Bazı hapishanelerde hastane sevkleri öncesinde yapılan ağız içi aramanın standart bir uygulama haline geldiğini, aramanın insan onurunu ihlal edecek şekilde yapıldığını ve bu dayatma dolayısıyla tedaviye erişimde güçlük çektiklerini iletilmişlerdir. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) madde 51 ve 52’de beden aramalarının mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılamayacağı ve ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulabileceği belirtilmektedir. Dünya Tabipler Birliği’nin beden aramalarıyla ilgili açıklamasında ise aramanın gerekli eğitimi almış kişilerce yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Genel olarak hastane sevklerinin geç yapılması, revire çıkamama, ameliyata götürülme veya ameliyat tarihinin ertelenmesi, düzenli kullanılan ilaçların verilmemesi, raporlarının yenilenmemesi, hastalığıyla ilgili yeterli bilgi alamama, tetkik sonuçlarının ve raporlarının verilmemesi ve kelepçeli muayeneye yönelik şikâyetler 2022 yılında da devam etmiştir.

Hastane sürecinde yaşanan sorunlar (108 Cevap)

İlgisizlik	24
Ayrımcılık	13
Diğer	10
Kelepçeli bekletilme	9
Kısa görüşme	8
İKM'nin doktora müdahalesi	7
Doktordan kötü muamele	6
Kelepçeli muayene	5
İKM'nin muayeneye girmesi	4
Ringde bekletilme	4
Jandarmanın doktora müdahalesi	3
Jandarmanın muayeneye girmesi	3
Sağlık çalışanından kötü muamele	2
Yanlış tedavi	2
Yanlış teşhis	2

3.1.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim

Ağız ve diş sağlığı ile ilgili rahatsızlıkları olan mahpusların tedaviye erişimde güçlük çektikleri, özellikle diş kaybı olan mahpusların tedavilerinin aksadığı ya da eksik yapıldığı, sorunlarının çözülmediği şeklinde şikâyetler gelmiştir. Hapishanedeki diş ünitelerinde yeterli malzeme ve ekipman (örn. röntgen cihazı) bulunmaması nedeniyle ağız ve diş sağlığı ile ilgili sorun yaşayan mahpuslar çoğunlukla hastanelere yönlendirilmektedir. Hapishanelerde ağız sağlığı, ne yazık ki, sıklıkla göz ardı edilen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, temel bir sağlık ihtiyacı olan ağız sağlığının öneminin göz ardı edildiği izlenimi yaratmaktadır. Birçok temel diş işlemi, devlet hastanelerinin diş polikliniklerinde yapılamamakta ve bu durum, hapishane içindeki mahpusların diş sağlığına erişimini zorlaştırmaktadır. Özellikle, implant gibi özel diş tedavileri, hapishanedeki mahpuslar arasında ciddi bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

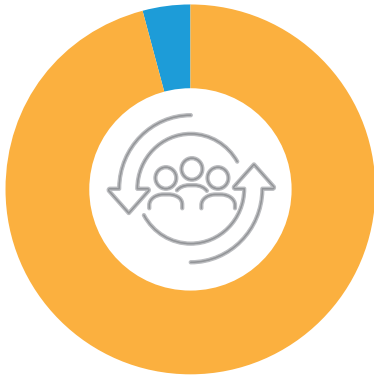
Hapishanelerde, “dışarıdan temin edilen hizmetler” başlığı altında diş sağlığı hizmetleri de sunulmaktadır. Ancak, bu hizmetlere erişim genellikle sınırlıdır ve mahpusların kendi imkanlarıyla diş tedavisi olmaları beklenmektedir. Bu durum, genel hapishane nüfusu için adil bir çözüm olmaktan uzaktır ve sağlık eşitsizliğini artırmaktadır. Dolayısıyla, hapishanelerde ağız sağlığı hizmetlerine daha kapsayıcı ve erişilebilir bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

3.2. Dış Dünya İle İletişim

3.2.1. Hapishaneler Arası Sevkle İlgili Sorunlar

Mahpuslar kendi istekleriyle başka hapishanelere sevk talep ettiklerinde tüm koşulları sağlamalarına rağmen kendilerine olumlu çok az geri dönüş yapıldığından 2019 yıllık raporumuzda bahsedilmiş²³, 2020 yıllık raporumuzda da pandeminin ilk yılında uzun bir süre sevklerin açılmamasının yarattığı sorunlara işaret edilmiş,²⁴ 2021 yılında da benzer sorunların devam ettiğine dikkat çekilmişti.²⁵

2022 yılında da mahpuslar ailelerinden uzak hapishanelerde hapsedilmiş, bu sebeple ziyaret edilememiş, zorunlu sevk bir disiplin aracı olarak kullanılırken mahpusların geçerli gerekçelerle yaptıkları nakil başvuruları reddedilmiştir.

Sevk Talebinin Sonucu (223 Cevap)

Reddedildi	214
Kabul Edildi	9

Neden Sevk İstiyor? (319 Cevap)

Aileye Uzaklık	200
Ailedeki diğer mahpus(lar) için	32
Sağlık	21
Diğer	21
İdare	11
Diğer Mahpuslar	11
Mahkemeye Uzaklık	9
Çalışabilmek için	7
Hasımlarının Olması	6
Üniversiteye uzaklık	1

²³ Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf Erişim Tarihi: 06.06.2021.

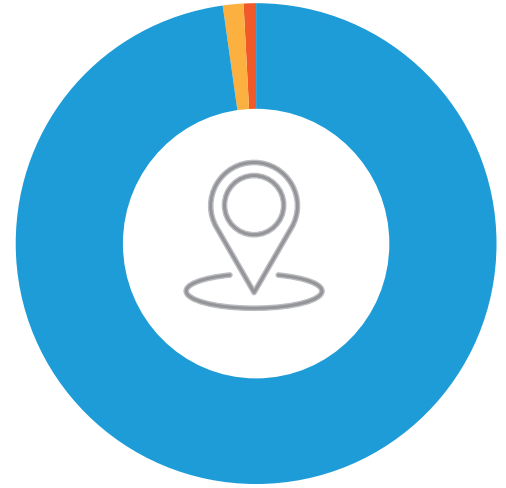
²⁴ Demirbaş H. B, (2022), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2021. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf Erişim Tarihi: 16.06.2022.

²⁵....

Kaldığı Hapishane Ailesinin İkamet Ettiği İle Yakın mı? (317 Cevap)

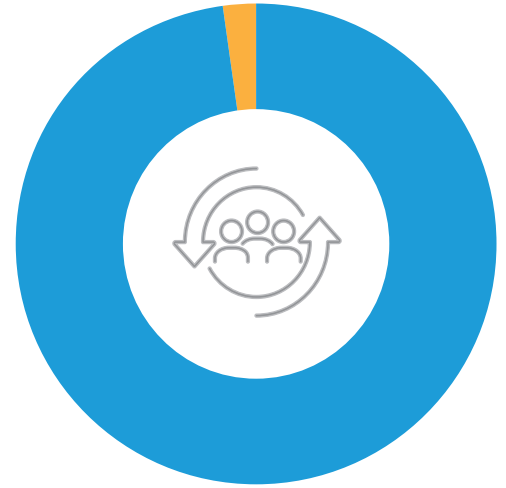
■ Düzenli çıkarılmıyor	310
■ Sevk edilmiyor	5
■ Diğer	2

2019 CİSST yıllık raporunda da bahsedildiği gibi OHAL ile başlayan ve sonrasında da devam eden, özellikle Kürt siyasi mahpuslara yönelik kötü muamele ve ayrımcılığın aracı haline gelen zorunlu sevklerin 2022 yılında da uygulandığı aktarılmıştır.

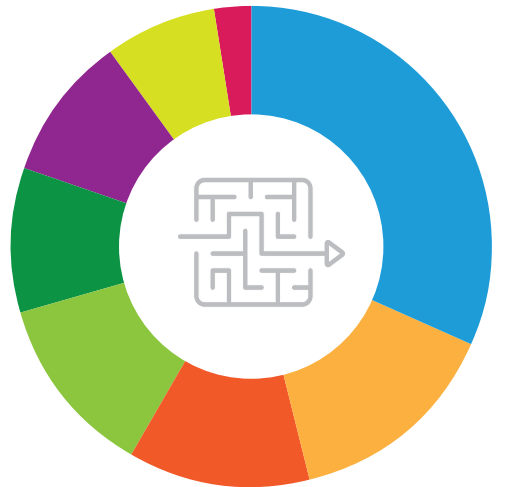
Bulunduğu Hapishaneye Nasıl Sevk Edildi? (344 Cevap)

■ Zorla Sevk	337
■ İsteğe Bağlı Sevk	7

Sevk Edilirken Hangi Sorunlarla Karşılaştı? (41 Cevap)

■ Gittiği Yerde Eşyalarına El Koyma	13
■ Zamanında Bilgi Verilmemesi	6
■ Çıplak Arama Dayatması	5
■ Diğer	5
■ Çıplak Arama Dayatmasında Şiddet	4
■ Eşyalarını Almasına İzin Vermeme	4
■ Tecrite Alma	3
■ Eşyaya Zarar Verme	1

3.3. İfade Özgürlüğü

COVID-19 kapsamında alınan önlemler, mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını 2022 yılında da kısıtlamıştır. Pandemide mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamalar artan mahpus yoksulluğu ile birleşince 2022 yılında ifade özgürlüğüne yönelik hak ve özgürlüklere dair şikâyetler artmıştır.

3.3.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar

Mahpusların zaten az olan dış dünya ile iletişimleri, 2020 yılında salgınla birlikte daha da azalmıştı. 2022 yılı boyunca mahpusların ailelerine yakın hapishanelere sevk olmak istediği, bu talepleri için başvurular yaptığı fakat sevklerin reddedildiği, ailelerin ekonomik sebeplerle görüşe gelmekte güçlük çektiği, gelebildiklerinde de görüşün 30-45 dakika sürdüğü tarafımıza iletilmiştir.

Ziyaretçisinin Görüşle İlgili Yaşadığı Sorunlar (365 Cevap)

Uzaklık nedeniyle sık gelemiyor	195
Yol masrafları nedeniyle	131
Yaşlı olduğu için gelemiyor	79
Hasta olduğu için gelemiyor	63
Diğer	15
Şehirlerarası ulaşım alternatiflerinin kısıtlı olması	14
Küçük çocukları var	13
Şehir İçi Konaklama Sorunu	10
Görüş Saatlerinin Uygun Olmaması	9
Okuldan izin alamıyor	9
Birden çok kişinin görüşüne gitme zorunda	7
Aramalarda kötü muameleye maruz kalıyor	6
Ziyaret edeceği ilde ayrımcılık temelli şiddete uğrama endişesi	4
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma olmaması	3

İşten izin alamıyor	3
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma araçlarının az olması	2
Hasımlık kan davası sebebiyle görüşe gelemiyor	2

3.3.2. Mektup Kısıtlaması

Mahpusların dışarıyla iletişim kurduğu önemli araçlardan biri de mektuptur. Şikâyetlerini sivil toplum örgütlerine mektuplar aracılığıyla ulaştırabilen mahpusların, bu haklarının kısıtlanması veya engellenmesi durumunda sorunlarını ve karşılaştıkları ihlalleri aktarma şansları ortadan kalkar. 2022 yılında mahpuslar mektup ücretlerinin çok pahalı olmasından ve birçok zaman bunu karşılayamadıklarından mektup gönderemediklerini aktarmışlardır.

Mektuplarla şikâyetlerini aktarmak isteyen mahpusların mektuplarının sansürlendiği 2022 yılında da iletilen şikâyetler arasındadır. Yoğunlaşan şikâyetlerden bir diğeri de mahpusların gönderdiği ve mahpuslara gönderilen mektuplara gerekçe gösterilmeden el konulmasıdır. APS ile gönderilmeyen mektupların üzerinde takip numarasının bulunmaması mektupların sık sık kaybolmasına sebep olmuş ve mahpuslar mektuplarının akıbetlerini öğrenememişlerdir. Mektupların iade koçanları da mahpuslara verilmemiştir. Mahpusların yazdığı Kürtçe mektuplar ve kendilerine yazılan Kürtçe mektuplar da bu süreçte gerekçesiz olarak verilmemiştir.

■ CİSST'e mektup gönderemiyor	48
■ Bilgisayara erişemiyor	15
■ Ders kitabına erişemiyor	6
■ CİSST'ten mektup alamıyor	5

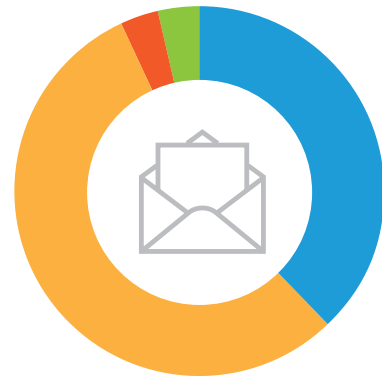
Mektup gönderememe sebebi (75 Cevap)

■ Gayri Resmi El Konulduğunu Düşünüyor	28
■ Diğer	22
■ Okuma Komisyonu El Koydu	20
■ Parası yok	3
■ Disiplin cezası	2

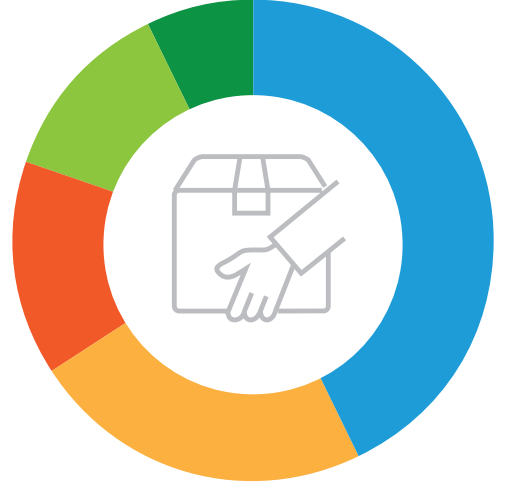
Mektup alamama sebebi (29 Cevap)

■ Gayri Resmi El Konulduğunu Düşünüyor	11
■ Diğer	16
■ Parası yok	1
■ Okuma komisyonu el koydu	1

Kargo alamama sebebi (56 Cevap)

Diğer	24
Eşya Kantinde Satıldığı İçin	13
Giysinin niteliğinden ötürü	8
Giysinin renginden ötürü	7
LGBTİ+ olduğu için	4

3.3.3. Süreli - Süresiz Yayın Kısıtlaması

Mahpusların süreli ve süresiz yayınlara erişebilmesinin ilk koşulu, yayınlara Kültür ve Turizm Bakanlığından alınan ISBN-ISSN'e sahip olmasıdır. Bu numaralar alınmış olsa da, kitapların kabul edilebilmesi için haklarında toplatma ve yasaklama kararı olmaması gerekir.²⁶

2019 yılında CİSST'in hazırladığı yıllık raporda da bahsedildiği gibi 5275 sayılı Kanunun 62. Maddesinde²⁷ "kurum güvenliğini tehlikeye düşürme" ibaresinin hapishane idaresine geniş yetki alanı vermesi sebebiyle, dışarıda yasaklanma kararı verilmeyen birçok kitabın bu sebeplerden keyfi olarak hapishanelere alınmaması uygulaması 2022 yılında da devam etmiştir.

2022 yılında da toplatma kararı olmayan birçok gazete, kitap ve dergi mahpusların taleplerine rağmen kendilerine verilmemiştir. Mahpusların bu dönemde yeni yasal değişikliklerle ilgili bilgi alamamaları, mektup ve görüş yoluyla bilgiye erişememeleri ve yasal değişiklikleri takip edememeleri sebebiyle talep eden mahpuslara CİSST'in hazırlamış olduğu *Mahpus Hakları El Kitabı*²⁸ gönderilmiş fakat bu kitap birçok hapishanede farklı gerekçelerle mahpuslara verilmemiştir.

Basın İlan Kurumu aracılığıyla resmi ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler hapishanelere kabul edilmemiştir. Mahpuslar ancak dergilere abone olmaları ve ücretlerini ödemeleri durumunda bu yayınlara ulaşılabilmiştir.

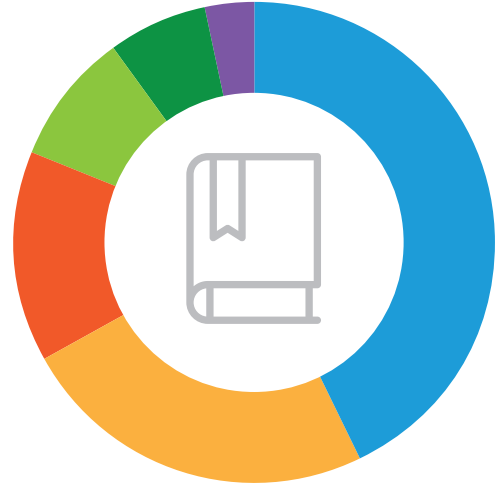
²⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2023

²⁷ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2023

²⁸ https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/mahpus_haklari_elkitabi_2020_internet.pdf Erişim Tarihi: 27.08.2023

Kitap sınırlamasının kapsamı (56 Cevap)

Sayı Sınırlaması	39
İçerik Yasağı	22
Kitap Yabancı Dilde Olduğu İçin	13
Diğer	8
Postayla Kitap Almama	6
Çevirmen ücreti isteniyor	3

Gazete Sınırlamasının Kapsamı (56 Cevap)

İçerik yasağı	38
Diğer	13
Postayla Gazete Alamama	2
Sayı sınırlama	2
Gazete yabancı dilde olduğu için	1

Dergi Sınırlamasının Kapsamı (45 Cevap)

İçerik Yasağı	27
Diğer	8
Postayla Dergi Alamama	7
Sayı Sınırlaması	1
Dergi Yabancı Dilde Olduğu İçin	2

3.3.4. Radyo ve TV Kısıtlaması

Mahpusların 2022 yılında da ücret ödeyerek aldıkları radyolara el konulduğu, A.M. bandına erişimin engellendiği ve haber alma hakkının asgariye indiği aktarılmıştır. Türkiye’de yayın yasağı olmayan ve anaakım sayılabacak birçok TV kanalı da 2022 yılında da merkezi yayını sisteminden çıkarılmış ve mahpusların bu kanalları izlemesi engellenmiştir.

Erişemediği Radyo Kanalları (87 Cevap)

AM Bandı	30
Tümü	29
FM Bandı	28

3.3.5. Dilekçe Kısıtlaması

Mahpuslar şikâyetlerini ve yaşadıkları ihlalleri idari mercilere dilekçe yoluyla aktarırlar. Mahpusların dilekçelerinin farklı kurumlar tarafından işleme alınmasıyla ilgili yaşanan sorunlar uzun zamandır sürerken bu durum 2022 yılında da devam etmiştir. Mahpusların yazdıkları dilekçe numaraları yasal hakları olmasına rağmen kendilerine verilmemiştir. Başvurularının cevaplarını takip edemeyen mahpuslar dilekçelerinin işleme alınmadığını düşündüklerini aktarmışlardır. Hapishane idaresinin inisiyatifine göre dilekçelerin işleme alınmadığına ve yazılan dilekçelerin kaybolduğuna dair iddialar da olmuştur. Bu durum da şikâyetlerin aktarılamamasına neden olmuştur. Ayrıca mahpuslar yazdıkları dilekçelerin içerikleri sebebiyle çeşitli misillemelere maruz kalmış ve disiplin cezasıyla tehdit edildiklerini iletmışlerdir. Bu işleyiş mahpusların şikâyetlerini iletme konusunda temkinli davranmalarına ve çoğu konuda şikâyetçi olamamalarına sebep olmuştur.

Dilekçeyle İlgili Yaşadığı Sorunlar (163 Cevap)

Dilekçelerinin işleme konulmadığını düşünüyor	79
Dilekçelerine Cevap Alamıyor	47
Dilekçe Numarasını Alamıyor	25
Diğer	12

3.4. İşkence ve Kötü Muamele

Hapishanelerde kötü muamelenin, psikolojik baskının, sözlü ve fiziksel şiddetin arttığı 2022 yılında aktarılan şikâyetler arasındadır. İnfaz koruma memurlarına yönelik açılan soruşturmanın sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddetin sıklıkla kullanılmasının önünü açmıştır.

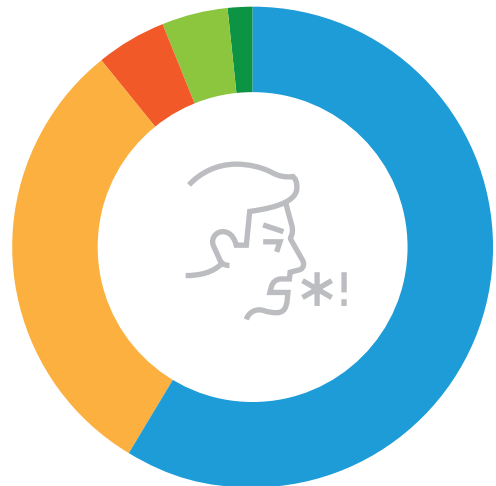
İşkenceye Nerede Maruz Kaldı? (198 Cevap)

Koğuş	100
Koridor	31
Kameraların görmediği kör nokta	15
Diğer	14
İdari bölüm	13
Hastane	8
Süngerli Oda	7
Hapishane bahçesi	6
Ring	4

Maruz Kaldığı Şiddet Türü (337 Cevap)

Sözselsel ve Psikolojik	199
Fiziksel	103
Cinsel	16
Ekonomik	14
Diğer	5

Maruz Kaldığı Fiziksel Şiddet Türü (128 Cevap)

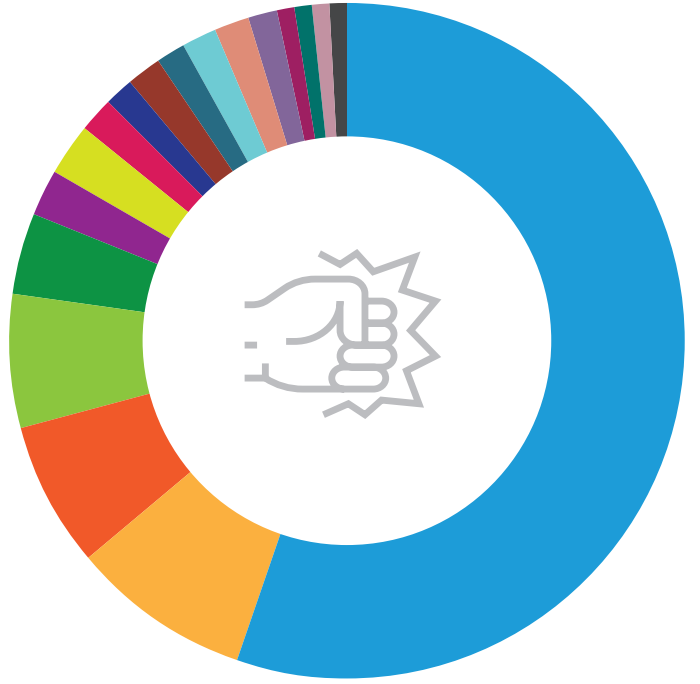
Kaba dayak	71
Alet kullanarak dayak	11
Yerde sürüklenme	9
Diğer	8
Ters Kelepçe	5
Sıkı Kelepçe	3
El ve ayağa ters kelepçe	3
Beton zeminde bekletme	2

Falaka	2
İşeme ve dışkılamanın engellenmesi	2
Kesici aletle yaralama	2
Soğukta bekletme	2
Sürekli uyandırma	2
Uzun süre aynı pozisyonda durmaya zorlama	2
Ayakta bekletme	1
Basınçlı soğuk su	1
Islatma	1
Uyutmama	1

3.4.1. Çıplak Arama

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 34. Maddesinde²⁹ çıplak aramanın hangi koşullarda nasıl yapılacağı tanımlanmış olsa da, bu uygulamanın keyfiyeti 2022 yılında da devam etmiş ve çıplak arama ve sonrasında yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddete dair aktarılan şikâyetler olmuştur.

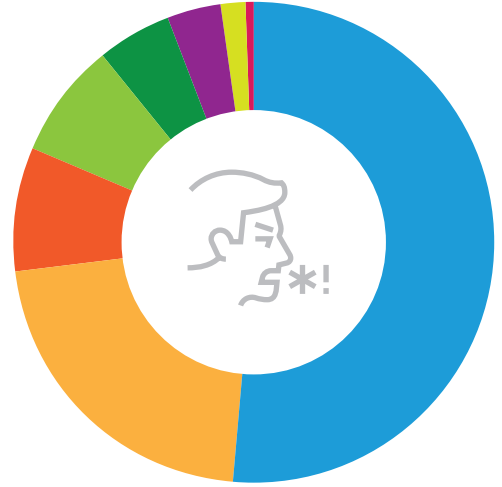
Sevk edilen mahpuslara çıplak arama dayatıldığı, bunu kabul etmeyen mahpusların darp edildiği 2022 yılında CİSST'e iletilen şikâyetler arasındadır.

²⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2023

Maruz Kaldığı Sözsöz ve Psikolojik Şiddet Türü (243 Cevap)

Hakaret ve aşağılama	125
Kendisine yönelik diğer tehditler	53
Diğer	20
Öldürme veya yaralama tehdidi	19
İntihara teşvik ediliyor	12
Yakınlarına yönelik tehditler	9
Süreklileşen gürültü	4
Gürültülü müzik dinletme	1

3.4.2. Disiplin Cezaları/ İdare ve Gözlem Kurulu Kararları

2022 yılı boyunca da disiplin cezaları, öncesinde de olduğu gibi keyfi gerekçelerle verilerek mahpuslar için ikincil bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Mahpuslar, disiplin cezaları ile tehdit edilmeleri sebebiyle hak ihlallerini aktaramamış, CİSST'e başvuran mahpuslar kimliklerini gizli tutmak ve şikâyet başvurularının anonim olarak yapılmasını istemişlerdir.

İKM'lerin mahpusları disiplin cezası ile tehdit ettikleri, açık hapisanelerde kalan mahpusların, yaşadıkları sorunları aktarmak istediklerinde kapalı cezaevlerine gönderilmekle tehdit edildiği aktarılmıştır.

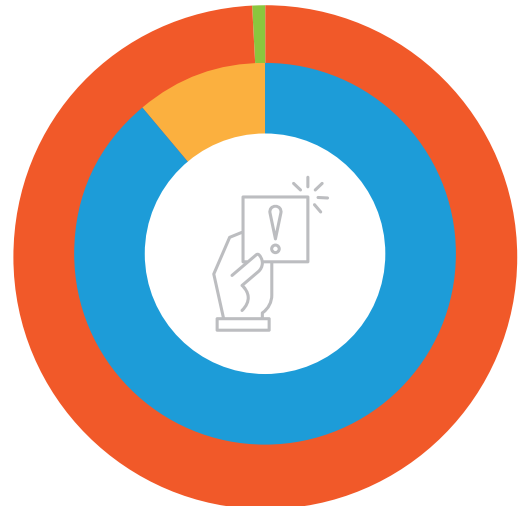
2021 yılında İdare ve Gözlem Kurullarına mahpusların koşullu saliverilmesi uygulamasında geniş takdir yetkileri veren tartışmalı İdare ve Gözlem Kurulları Yönetmeliği resmi gazetede yayımlandı.³⁰ Bu düzenleme ile mahpusların koşullu saliverilmeleri için gerekli olan değerlendirme için hapisanelerin İdare ve Gözlem Kurullarına geniş yetkiler verildiğinden, tahliyesi gelen birçok mahpus İdare ve Gözlem Kurullarının keyfi kararlarıyla tahliyelerinin engellendiğini tarafımıza iletmıştır.

Disiplin Cezasıyla Tehdit Ediliyor mu? (72 Cevap)

Evet	64
Hayır	8

Disiplin Cezası Aldı mı? (168 Cevap)

Evet	167
Hayır	1

³⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2023

3.4.3. Tecrit

Türkiye’de mahpusların büyük bir kısmı, çok kısıtlı spor faaliyeti dışında hiçbir etkinliğe katılamamaktadır. Pandemi ile getirilen izolasyonu arttıran önlem ve uygulamaların kalıcılığı ile 2022 yılında normalleşme sürecine geçildiği halde hapishanelerde herhangi bir sosyal etkinliğin yapılmadığı mahpuslar tarafından iletilmiştir. Özellikle yüksek güvenli ve S ve Y Tipi hapishanelerinin sayılarının da artmasıyla tecrit uygulamalarının sistematikleşerek yaygınlaştığını gözlemledik.

Tecrit

Tek başına kapatılma şekli (yeni)	72
Atölye ve kurslara çıkarılmama	60
Sinema salonuna çıkarılmama	42
Kütüphaneye çıkarılmama	38
Sohbete çıkarılmama	36

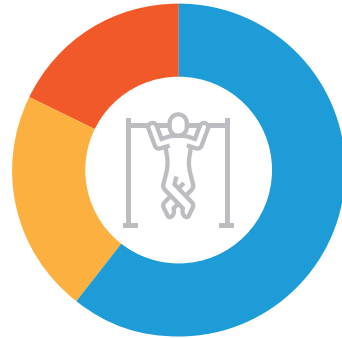
Sohbet Saatleri (31 Cevap)

Daha az	20
(Ayda 10 saat 2, ayda 10- 5 saat 2, ayda 5-1 saat 4, haftada 5-1 saat 3)	11

Açık Spor ile Yaşadığı Sorunlar (125 Cevap)

İsteddiği kişiler ile çıkarılmıyor	76
Diğer	27
Koğuşundaki Kişilerle Çıkarılıyor	22

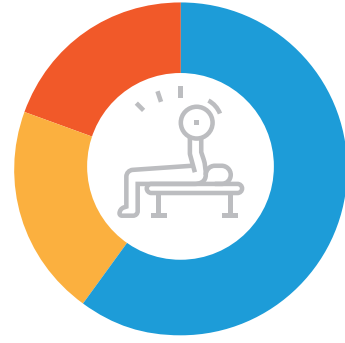
Açık Spora Ne Sıklıkla Çıkarılıyor (83 Cevap)

Ayda 1-5 saat	42
Daha az	35
(Ayda 10 saat 1, ayda 10- 5 saat 1, haftada 1-5 saat 4)	6

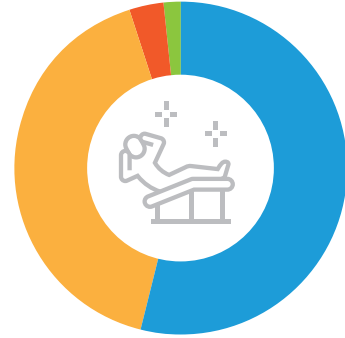
Kapalı Spor Alanları İle İlgili Yaşadığı Sorunlar (98 Cevap)

İstediği kişilerle çıkarılmıyor	59
Diğer	20
Koğuştaki kişilerle çıkarılıyor	19

Kapalı Spora Ne Sıklıkta Çıkarılıyor (63 Cevap)

daha az	34
ayda 1-5 saat	26
haftada 1-5 saat	2
ayda 10 saat	1

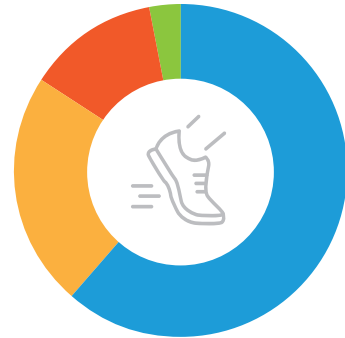
Kapalı spor alanına neden çıkarılmıyor? (77 Cevap)

Ağırlaştırılmış Müebbet	49
Diğer	15
LGBTİ	11
Çocuk	2

Açık spor alanına neden çıkarılmıyor? (70 Cevap)

Ağırlaştırılmış Müebbet	43
Diğer	16
LGBTİ	9
Çocuk	2

3.5. YAŞAM HAKKI İHLALİ

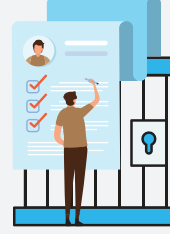
Yapılan medya haber taramaları, diğer dernekler, baro ve mahpus yakınlarından aldığımız bilgilere göre 2022 yılında en az 28 mahpus hayatını kaybetmiştir.³¹ Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapisanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

³¹ <https://hapistesaglik.wordpress.com/hapiste-olen-mahpus-listesi/> Erişim Tarihi: 27.08.2023

II. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR

Hapiste Çocuk

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

20

Psikososyal Servis

1

Sevk Talebi

1

Tecrit

5

Hak ihlali

2

Hapishane

8

Ayrımcılık

3

Disiplin

0

İşkence ve
Kötü Muamele

6

Tematik

3

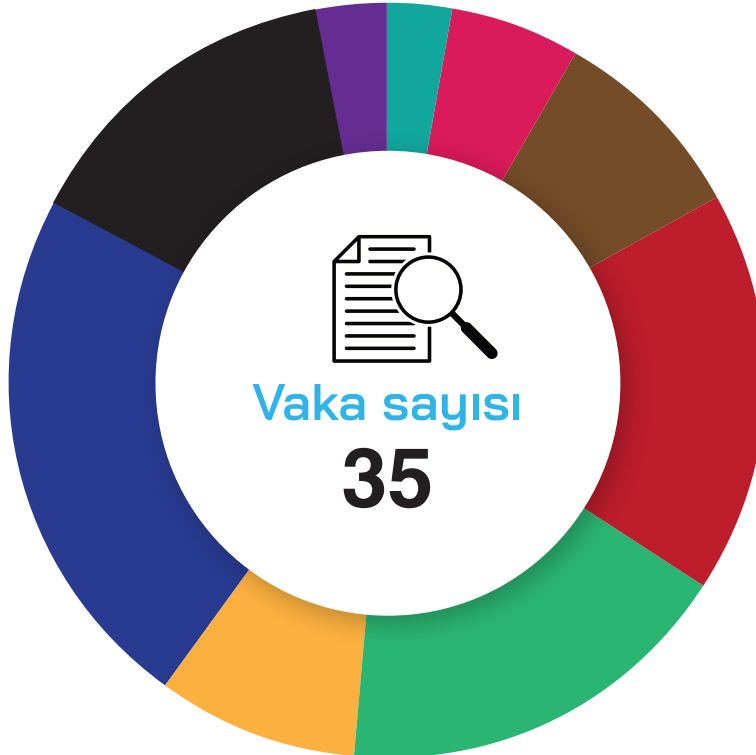
İfade
Özgürlüğü

0

Görüş

6

Vaka sayısı

35

1. ÇOCUK MAHPUSLAR

1.1. Tanım

Kendi yargılamaları dolayısıyla hapsedilen 12-18 yaş arası çocuklar ile annelerinin yargılamaları dolayısıyla hapsedilen 0-6 yaş arası çocuklar, Türkiye hapishanelerindeki çocuk nüfusunu oluşturur. Hapishane nüfusuna oranla söz konusu çocuk gruplarının sayıca çok az kalması ve mevzuat ile uygulamanın çocuk hakları odaklı olmaması, yetişkin infaz sistemi içinde bu çocukların çok geniş bir alanda hak ihlallerine maruz kalmalarına sebep olmaktadır.

Mevcut sistemde bir çocuk için hapsedilmenin kendisi, tek başına hak ihlalidir. Onun ailesinden, arkadaşlarından, eğitim-öğrenimden ve sağlıklı gelişimini destekleyecek olanaklardan mahrum kalması sonuçlarını doğurur. Bu haliyle çocukların hapsedilmesi, onarıcı adaletin bir parçası olmaktan çok uzaktır. Bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri ve hak savunucuları, çocukların hapsedilmesi yerine onları destekleyecek alternatif mekanizmalar üretilmesini ve çocuk hapishanelerinin kapatılmasını savunur.

1.2. Genel Durum

Mart 2020’de başlayan açık hapishanelerdeki COVID-19 izni, 2022 yılı boyunca da devam etmiştir. Bu sebeple açık hapishane statüsündeki çocuk eğitimevlerinde tutulan hükümlü çocuklar, bu izinden faydalanarak 2022 yılını kurum dışında geçirmiştir.¹ 2022’de hapishanelerde fiilen tutulan çocuk grupları, tutuklu veya hükmen tutuklu 12-18 yaş arasındaki çocuklar ile anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklar olmuştur.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), mahpusların yaş gruplarına dair birtakım istatistikleri görece düzenli şekilde ilan etse de bu istatistiklere anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklar dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, Şubat 2022’de Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürü’nün anneleriyle tutulan çocuk sayısının 396 olduğu şeklindeki açıklaması basına yansımıştır.²

12-18 yaş arası çocuk mahpuslara dair CTE’nin açıkladığı verilere göre, 31.12.2021 itibarıyla ve -2022’de açıklanan son veri olarak- 01.11.2022 itibarıyla çocuk mahpusların tutuklu/hükümlü ve ikili cinsiyet temelli sayıları aşağıdaki gibidir:

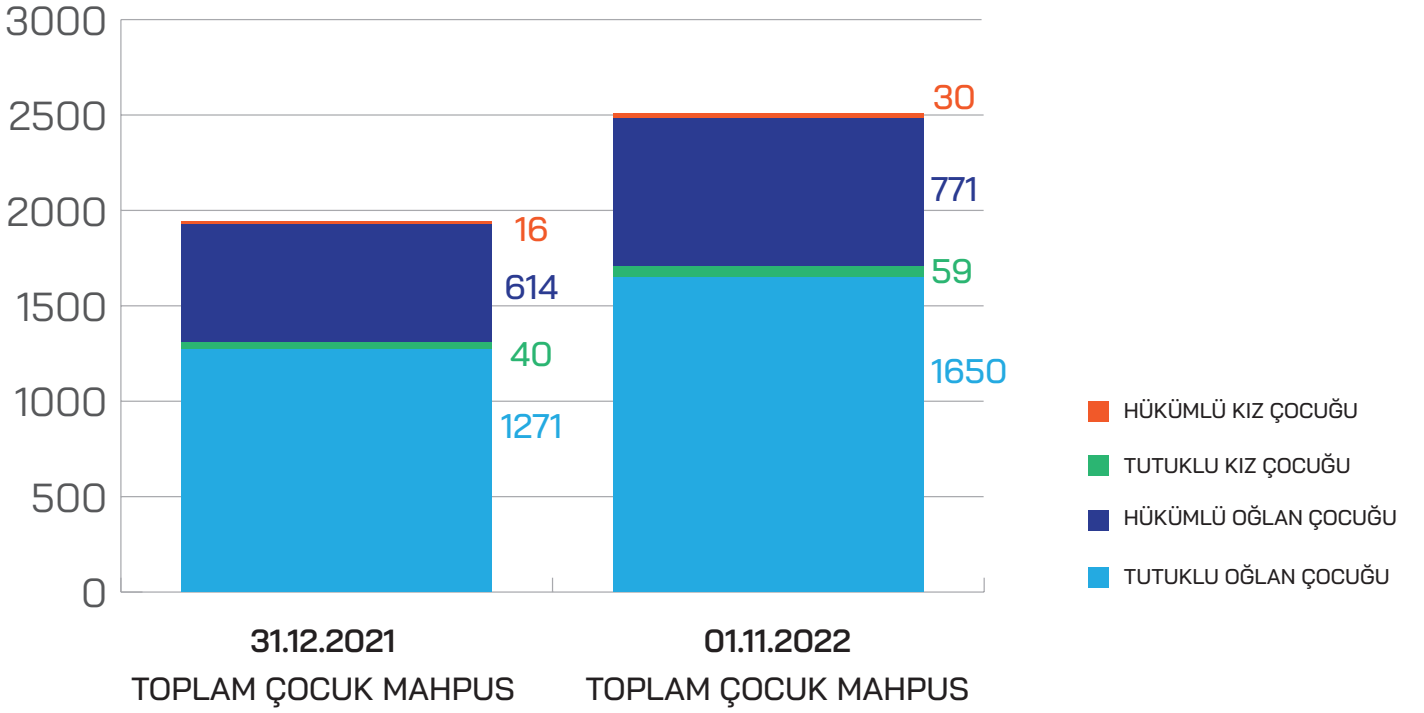
Ulaşılan istatistiklere göre, 31.12.2021 tarihi itibarıyla 630’u hükümlü, 1.311’i tutuklu olmak üzere toplamda 1.941 çocuk mahpus bulunmaktayken, 01.11.2022 itibarıyla 801 hükümlü, 1.709 tutuklu olmak üzere bu sayı 2.510’a yükselmiştir.³

Bu veriler incelenirken, istatistiklerin günlük olarak çekildiği ve mahkemelerin/hakimliklerin yeni tutukluluk ve tahliye kararları verdiği göz önünde bulundurularak, yıl boyunca hapsedilen çocuk sayısının daha fazla olduğu unutulmamalıdır.

¹ 2022 yılı boyunca hükümlü çocukların COVID-19 izninde olması dolayısıyla bu raporda 2022 yılı değerlendirmesine konu edilen çocuk mahpuslar, tutuklu ve hükmen tutuklu çocukları ifade etmektedir.

² <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cezaevlerinin-gonullu-mahk-mlari-6696290>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

³ Hükümlü çocuklar, haklarında bir başka yargılamadan tutuklama kararı olmadığı müddetçe Covid-19 izninden dolayı cezalarını kurum dışında geçirmektedir.

2021 senesinde 8 adet olan çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının sayısı, bu sene 288 kişi kapasiteli Çorlu Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun da eklenmesiyle 9'a yükselmiştir.⁴ 4 tane çocuk eğitimevi de varlığını sürdürmektedir. 2022'de ayrıca, Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki anne-çocuk ünitesinin inşası da tamamlanmıştır.⁵

1.3. Öne Çıkan Başlıklar

Çocuk mahpusların tutulma koşulları, "yetişkin, erkek" odaklı ceza infaz sisteminde, mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan pek çok dezavantaj taşımaktadır. Çocuk mahpuslar, çocukluklarını yaşama ve gelişme haklarından, oyun haklarına kadar geniş bir alanda kendilerine uygun olmayan koşullar altında hapsedilmektedir. Sivil toplumun hapisanelerde hak temelli izleme yapamaması, hapisanelerde yaşanan sorunlar ile çocukların risk ve ihtiyaçlarının tespitini güçleştirmektedir.

1.3.1. Çocuklara Erişim

Önceki senelerde gerçekleşen mevzuat değişikliği sayesinde mahpus çocuklar, ziyaretçi görüşlerini açık görüş olarak yapmaktadır. Ayrıca, görüntülü görüşme altyapısı 2022 boyunca çocuk hapisanelerinde yaygınlaştığından bu hapisanelerde tutulan çocuklar, aileleriyle daha sık iletişim kurma imkânı bulmuştur. Ancak yapılan izlemelerde, yetişkin hapisanesinde tutulan 12-18 yaş arası çocukların, hapisaneye sesli-görüntülü görüşme altyapısı gelmiş olmasına rağmen, kaldıkları koğuşlarda ya da gözlem odalarında bu sistemle iletişim kurabilecekleri cihazların kurulmaması nedeniyle görüntülü görüşme hakkından yararlanamadığı tespit edilmiştir.

⁴ T.C. Adalet Bakanlığı 2022 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, s. 135, <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19042023114739Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

⁵ T.C. Adalet Bakanlığı 2022 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, s. 85, <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19042023114739Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

Sivil toplum örgütleri ve barolar, çocuk mahpuslara ilişkin hak temelli izleme yapmak üzere 2022 yılında da hapishanelere girememiştir. Bununla birlikte, hapishanelerin izlenmesinden sorumlu resmi denetim mekanizmalarının faaliyetleri incelendiğinde aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

- Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun (MİHİK) alt komisyonlarından biri olan Çocuk Hakları Alt Komisyonu'nun 2022'de yaptığı tek toplantının⁶ içeriğinde çocuk mahpuslar yer almamaktadır.
- Çocuk mahpusların izlenmesinde doğrudan sorumluluğu bulunan bir başka MİHİK alt komisyonu olan Hükümlü ve Tutuklu Hakları Alt Komisyonu'nun 2022 yılında yaptığı toplantıların tutanaklarına göre, müstakil bir çocuk hapishanesi ziyaret edilmemiş, ziyaret edilen yetişkin hapishanelerinin ise çocuk koğuşlarına ilişkin bir gözlem aktarılmamıştır. Bununla birlikte, anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocukların durumlarına ilişkin çeşitli tartışmalar yürütülmüştür.
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK), ulusal önleme mekanizması olarak 2022'de yaptığı ziyaretlere müstakil çocuk hapishaneleri dahil edilmemiştir. Ziyaret edilen yetişkin hapishanelerinin kimilerinde çocuk koğuşunun bulunduğu ve az sayıda çocuğun olduğu bilgisi aktarılsa da raporlarda çocuklarla yapılan görüşmeler veya bunlar üzerine idareye verilen tavsiyeler yer almamaktadır.
- İl ve ilçelerdeki insan hakları kurullarının ve adalet komisyonlarındaki ceza ve tutukevleri izleme kurullarının yaptıkları ziyaretlere ilişkin kamuoyuyla paylaştıkları herhangi bir rapor yoktur.

Politika Önerisi:

Başta MİHİK ve TİHEK olmak üzere denetim mekanizmaları çocuk hapishanelerine rutin ziyaretler düzenlemeli ve bu ziyaretler çocuk hakları odaklı belirli standartlara göre gerçekleşmelidir.

Politika Önerisi:

Hapishaneler, hak temelli izleme yapmak üzere sivil topluma yeniden kapılarını açmalıdır.

1.3.2. Mevzuat ve/veya Uygulama Kaynaklı İhlaller

2020 ve 2021'de olduğu gibi, 2022'de de çocukların tutuklu yargılanmalarının yarattığı hak ihlalleri devam etmiştir. Hükümlü çocuklar COVID-19 izninde hapishane dışındayken, yargılamaları devam eden tutuklu ve hükmen tutuklu çocuklar hapishanelerde kalmaya devam etmiştir. Sonuç olarak, kesinleşen hapis cezası çocuklara bir "özgürlük" sağlarken, tutuklu yargılama çocuklar için asıl ceza niteliğine bürünmüştür. Öte yandan, paylaşılan istatistiklerdeki tutuklu çocuk sayıları göstermektedir ki Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) ile taraf devletlere⁷ bir yükümlülük olarak getirilen "tutuklamanın son çare olması" ilkesi, uygulamada karşılık bulmamaktadır.

⁶ Çocuk Hakları Alt Komisyonu'nun TBMM'nin internet sitesinde yer alan sayfasında, 2022'ye denk gelen 5. ve 6. yasama yılları için yalnızca bir adet toplantı tutanağı yer almaktadır. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/KomisyonTutanaklariDonemListele?Kodu=10227&Tur=Alt>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

⁷ Türkiye, BMÇHS'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve BMÇHS'nin onaylanmasının uygun bulunduğu 4058 sayılı Kanun, 11 Aralık 1994 tarih ve 22138 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Politika Önerisi:

BMÇHS'nin 37. Maddesinde yer alan bir çocuğun tutuklanmasının başvurulacak son yöntem olması ve en kısa süreyle uygulanması gerektiğine dair ilke, iç hukukta düzenlenerek çocuk yargılamalarında uygulama alanı bulmalıdır.

2022'de çocuk ceza infaz sistemine dair herhangi bir mevzuat değişikliği yapılmamıştır. Uygulamadan kaynaklanan ihlaller ise önceki senelerde olduğu gibi devam etmiştir. Bu ihlallerde ön plana çıkan durum, yetişkin hapisanelerinin çocuk koşullarında tutulan çocukların, çocuk hapisanelerinde tutulan çocuklara kıyasla görece daha kötü koşullara maruz bırakılması olmuştur. Yetişkin hapisanelerindeki çocuklar, daha olumsuz fiziki ve sosyal şartlarda tutulmakta, psiko-sosyal servise erişim imkânları ile katılabilecekleri kültürel aktiviteler gibi iyileştirici faaliyetler azalmakta ve kalabalık koşullarda uğrayabilecekleri akran zorbalığının takibi idarece yapılamamaktadır. Bunun yanı sıra, yetişkin hapisanelerinde çok az sayıda çocuk mahpusun bulunması durumunda, bu çocuklar kimi zaman gözlem odalarında tutulmakta ve havalandırma saatlerini diğer gözlem odalarındaki mahpuslarla paylaşmak zorunda kalmakta, bu da onların havalandırmaya yeteri kadar çıkamamalarına neden olmaktadır. Ayrıca, hapisaneye bu sistem getirilmiş olmasına rağmen, gözlem odalarında görüntülü görüşme sistemi kurulmadığı için, bu çocuklar görüntülü görüşmeden faydalanamamaktadır.

Politika Önerisi:

Geçici ya da sürekli olup olmadığına bakılmaksızın çocukların hapsedildiği tüm kurumlarda fiziki ve sosyal şartların çocuk hakları odaklı bir standarda sahip olması sağlanmalıdır.

Bağımsız izleme mekanizmalarının çocuk mahpuslara erişiminin son derece sınırlı olması nedeniyle yaşanan hak ihlallerinin gerçek boyutu bilinmemektedir. Çocukların kendilerini güvenli ortamlarda ifade etme olanağına sahip olamaması, çocukları misillemekten koruyacak mekanizmaların ve izlemelerin bulunmaması, çocuklara yönelik hak odaklı bilinçlendirici eğitimlerin yapılmaması gibi nedenlerle çocuklar maruz kaldıkları ihlalleri dile getirememekte ve bu da ihlallerin tespitinde bir sınırlılık oluşturmaktadır.

1.3.3. Çocuk Ölümleri

Hapisanelerdeki çocuk ölümlerine ilişkin Adalet Bakanlığı'nın 2022 yılına ait resmi bir açıklaması bulunmamaktadır. Bununla birlikte, 2022 yılında basına yansıyan çocuk mahpus ölümleri olmuştur. Bunlardan biri, Trabzon'da tutuklanarak Kayseri Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na nakledilen 16 yaşındaki bir çocuğun şüpheli ölümüdür.⁸ Diğer ise tutuklanarak Elazığ T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na gönderilmesinden yaklaşık 2 saat sonra intihar ettiği iddia edilen 17 yaşındaki bir çocuğun ölümüdür.⁹ Her iki haberde de bu ölümlerdeki şüphe ve ihmellere yer verilmiştir.

⁸ <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/baba-polise-carpan-kemal-efenin-olumundeki-supheleri-anlatti-1928219>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

⁹ <https://www.indyturk.com/node/492211/haber/su%C3%A7suzum-tutuklan%C4%B1rsam-intihar-ederim-dedi%C4%9Fi-iddia-ediliyor-17-ya%C5%9F%C4%B1ndaki-%C3%A7ocuk>. Erişim Tarihi: 27.04.2023

Politika Önerisi:

Devletin kontrolü altındaki hapishanelerde gerçekleşen çocuk ölümlerinin etkin ve tarafsız soruşturmalar yürütülerek aydınlatılması, var olan cezasızlık tablosunun ortadan kaldırılarak ölümlere ilişkin sorumluların cezalandırılması sağlanmalıdır.

1.3.4. Kız Çocukları

Ceza infaz sisteminde kız çocukları, yaş temelli değerlendirildiğinde oğlan çocuklarına oranla çok daha az sayıdadır. Cinsiyet temelli bakıldığında ise kadın mahpuslara oranla sayıları çok daha düşüktür. Bu durum, mahpus kız çocuklarının hem çocuk hem de kadın mahpuslar arasında görünmez bir konumda kalmasına yol açmaktadır.

Politika Önerisi:

Kız çocuklarının risk ve ihtiyaçları tespit edilerek, çocuk hapishanelerindeki oğlan çocuklarının erişebildiği hak ve desteklere erişimleri sağlanmalıdır.

Bir kazanım olarak, 2022 senesinde Kamu Denetçiliği Kurumu'na (KDK) "ceza infaz kurumlarında barındırılan kadın ve kız çocuklarına ücretsiz hijyenik ped sağlanması amacıyla düzenleme yapılması" talepli başvuru üzerine, Adalet Bakanlığı tüm hapishanelere gönderdiği genel yazıyla, "kadın hükümlü ve tutukluların kadınlara özgü kişisel hijyen malzemesi ile annesinin yanında kalan çocukların ihtiyaç duydukları çocuk bezlerinin ödenek tahsis edilmesini beklemeden temin edilmesi ve temin edilen bu malzemelerin gecikmeye meydan verilmeden ayırım yapılmaksızın ücretsiz olarak kendilerine tutanakla teslim edilmesini" istemiştir.

1.3.5. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar

Anneleriyle tutulan 0-6 yaş grubu çocuklar, 2022'de kendi yargılamaları dolayısıyla hapsedilen 12-18 yaş arasındaki çocuklara kıyasla gündemde daha geniş yer bulmuştur. Adalet Bakanlığı'nın 2022 yılı faaliyet raporunda, müstakil kadın hapishanelerinin hepsinde çocuklar için anaokulu olduğu, karma hapishanelerdeki oyun alanı çalışmalarının ise devam ettiği bilgisi paylaşılmıştır.¹⁰ Ayrıca, TİHEK ve MİHİK'in yaptığı ziyaretlere ilişkin raporlarında, bu çocuk grubuna ilişkin izleme ve tavsiyeler daha fazla vurgulanmıştır. Raporlarda, kimi hapishanelerde var olan çocuk oyun alanlarının güvenli ve/veya çocukların ihtiyacına yönelik olmadığı ve çocukların anneyle tutulma yaşının üst sınırının tartışıldığı da görülmektedir.

Ne var ki 2022'de de bu çocukların hapsedilmesinin önüne geçilmesi için mevzuatta ve uygulamada annelerin tutuksuz yargılanması ya da hapis cezasına alternatif infaz uygulamalarına tabi tutulması için herhangi bir somut çalışma yapılmamıştır.

¹⁰ T.C. Adalet Bakanlığı 2022 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, s. 84, <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19042023114739Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>. Erişim Tarihi: 27.04.2023.

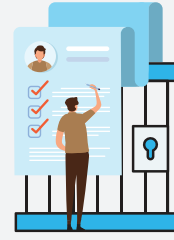
Politika Önerisi:

0-6 yaş arası çocuklarıyla birlikte hapsedilen anneler hakkında tutuklama tedbiri ve hapis cezasının alternatifleri geliştirilmeli ve zorunlu olarak uygulanması üzerine yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yukarıda “Kız Çocukları” başlığında anılan KDK başvurusu sonucunda Adalet Bakanlığı tarafından annelerinin yanında tutulan 0-6 yaş arası çocuklar için ihtiyaç duydukları bebek bezinin ayırım yapılmaksızın ve ücretsiz temininin istenmesi, bu aşamada bir kazanım olarak kabul edilmektedir.

Hapiste Kadın

2022 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

124

Psikososyal Servis
0

Sevk Talebi
22

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
1

Hak İhlali
20

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
7

Ayrımcılık
4

Tecrit
19

İşkence ve
Kötü Muamele
9

Hapishane
31

İfade
Özgürlüğü
18

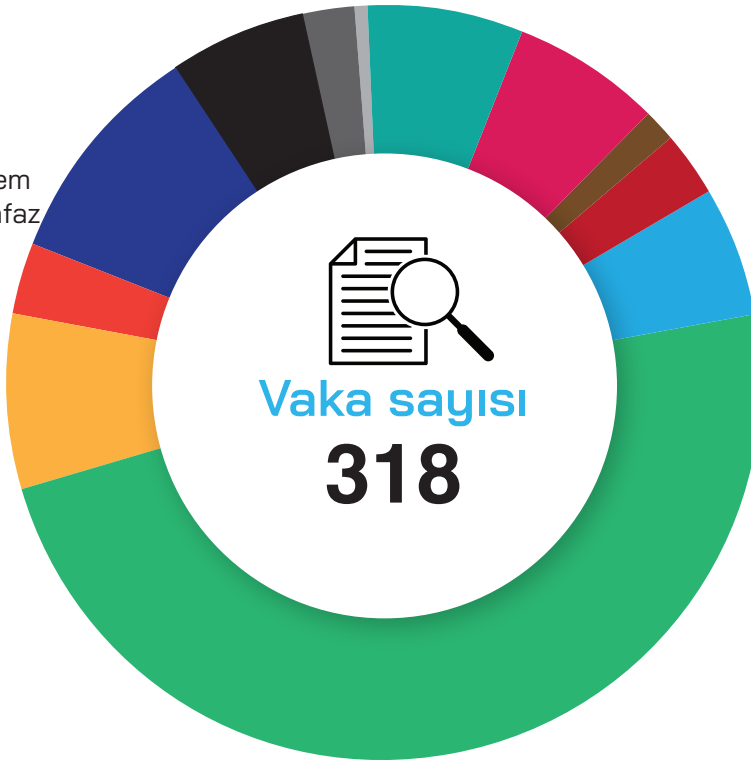

Disiplin
10

Görüş
154

Tematik
23

2. KADIN MAHPUSLAR

2.1. Tanım

Türkiye ceza infaz sisteminde, hapishanelerdeki kadınların ve kız çocuklarının özgün ihtiyaçlarına karşı cinsiyet körü bir yaklaşım mevcuttur. Ataerkil sistemin yarattığı kamusal/özel hayat ikiliğinde çoğunlukla özel alanlara sıkıştırılan kadınlar açısından hapishaneler, kapatılmanın, gözetim altında tutulmanın, kontrol edilmenin derinleştiği alanlardır. Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünden hapishanelere kadar ceza infaz sisteminin bütününde, erkek egemen bir idari yapı bulunmakta olup, kadın mahpuslara özgü kurulmuş bir birim yoktur. Kadın hapishanelerinin sayılarının yeterli olmaması sebebiyle kadın mahpusların önemli bir kısmı, karma hapishanelerin kadın koğuşlarında kalmaktadır.¹¹ Bu durum, ortak alanı kullanma, spor faaliyetlerine katılma, çalışma gibi birçok haktan yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Kız çocukları ise, kendileri için ayrılmış çocuk eğitimevlerinin yetersiz olması sebebiyle yetişkinler için hazırlanmış hapishanelerde kalabilmekte, bu da çocuk olmalarından kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açmaktadır.

2.2. Genel Durum

2022 yılı boyunca Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde belirli periyodlarla genel mahpus sayılarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Bu bilgiler arasında, mahpusların ikili cinsiyet sistemine göre dağılımına ilişkin veriler de bulunmaktadır.¹²

Son paylaşılan istatistiklere göre, 02.01.2023 tarihi itibarıyla 95'i kız çocukları olmak üzere hapishanelerde 14.072 kadın mahpus bulunmaktadır.

Paylaşılan verilerde, kadın mahpusların kadın hapishanelerinde mi, yoksa karma hapishanelerin kadın koğuşlarında mı tutulduğuna dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Özellikle karma hapishanelerin kadın koğuşlarında tutulan kadın mahpusların verisinin tutulmaması, özel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Örneğin, bu hapishanelerin kantinlerindeki ürünlerin sayısı ve çeşitliliği erkek mahpuslara göre belirlenmektedir.

Paylaşılan veriler, kız çocuklarının kaçının eğitimevinde, kaçının kadın hapishanelerinde kaldığına dair herhangi bir ayırım sunmamaktadır. Eğitimevlerinde kalması gereken kız çocukları, buralarda kapasitenin dolu olduğu gerekçesiyle kadın hapishanelerinde tutulabilmektedir. Böylesi bir durum, onların ihtiyaçlarının tamamen göz ardı edilmesine neden olabilmektedir.

¹¹ Türkiye'de 10'u kapalı, 8'i açık olmak üzere toplam 18 kadın hapishanesi bulunmaktadır.

¹² <https://web.archive.org/web/20230111080634/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9012023084654istatistik-5.pdf>. Erişim Tarihi: 24 Ocak 2023.

2.3. Öne Çıkan Başlıklar

Türkiye’de kadınların ekonomik yaşama katılımı sınırlı olduğu gibi, işgücüne dahil olan kadınlar da çoğunlukla kötü şartlar altında ve çok düşük ücretlere çalışmaktadır. İnşa edilmiş cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan bu ekonomik koşullar nedeniyle kadınlar, toplumun yoksullaşan kesimlerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum, dışarıda ekonomik birikimi, yahut düzenli geliri olmayan kadınların hapisanelerde ekonomik zorluklar yaşamalarına sebep olmaktadır. Bilhassa kişisel olarak ekonomik geliri olmayan, yakınlarının ekonomik durumu kötü olan veya yakınları ile görüşmeyen kadın mahpuslar, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. 2022 yılında enflasyonun artması ve ülkede yaşanan ekonomik kriz, kadın mahpusların yoksulluklarını daha da artırmıştır. Kantinde satılan ürün ücretlerinin, sevk masraflarının, elektrik faturalarının, posta pulu ve telefon kartı fiyatlarının artması ve dışarıdan kargo ile gönderilen eşyaların kısıtlı olması, kadın mahpusların yaşadığı ekonomik zorlukların başında gelmektedir.

2.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Cinsiyet kimliklerinden bağımsız olarak, mahpusların hastaneye sevk edilebilmesi için sırasıyla dilekçe yazılması, revire gidilmesi ve revirdeki doktor tarafından mahpusun dışarıda bir hastaneye gitmesini gerektirecek bir hastalığının olduğuna karar verilmesi gerekir. Dış muayeneleri için ise ayrı bir prosedür yürütülmekte ve bu muayenelerde hastane sevkleri daha zor yapılmaktadır. Mahpusların kadın olmaktan kaynaklı sağlık alanında yaşadıkları sorunlar arasında, hastane sevkleri sırasında kendilerine erkek güvenlik görevlilerinin refakat etmesi, uzun yolculuk yapılan sevklerde kişisel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, hatta sözlü tacize varan söylemlere maruz bırakılmaları, kadın sağlığı kontrollerinde kelepçeli muayene dayatılması ve erkek güvenlik görevlilerinin muayene odasından çıkmaması gibi örnekler bulunmaktadır.

Derinleşen ekonomik krizin etkisiyle iade bedellerinin yiyecek masraflarını karşılamakta yetersiz kalması, hapisanelerde mahpuslara dağıtılan yemeklerin besin değerini, çeşitliliğini ve kalitesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, kemik erimesi ve demir eksikliği bakımından daha fazla risk altında olan kadınların yeterli ve dengeli beslenmesini engellemiştir. Ayrıca, başta pedler olmak üzere kantinde satılan hijyen ürünlerinin fiyatlarının artması, kadın mahpusların sağlıklı ve hijyenik bir ortamda yaşamasını zorlaştırmaktadır.

Politika Önerisi:

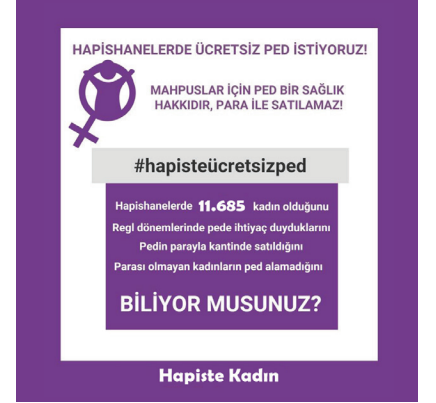
Hapishanelerde sürekli doktor bulunması sağlanmalı, mümkünse kadın mahpusların kaldığı yerlerde kadın hastalıkları ve sağlığı uzmanı da istihdam edilmeli, düzenli kontrol gerektiren konularda tetkikler yapılmalı, hem mahpuslara hem personele yönelik genel önleyici sağlık müdahaleleri ve kadın sağlığı özelinde bilgilendirmeler yapılmalıdır.

2.3.2. Pede Erişim

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, kadınların belli aralıklarla kanser tarama testlerinden geçmesini önermektedir. Bunlar rahim ağzı kanseri, meme kanseri, kolorektal kanser tarama testleridir. Birçok kadın mahpus, bu testlerden faydalanabileceğinden haberdar değildir. Bu durum, hastalıkların geç tespit edilmesi sonucunu doğurmaktadır. 2022 yılı içerisinde bu konuda hapishanelerde farkındalık çalışması yürütülüp yürütülmediğine, kadın mahpusların bu muayeneleri yaptırıp yaptırmadığına ilişkin hiçbir veri elde edilememiştir.

CİSST, toplu yaşam alanı olan hapishanelerde, regl olan kişilere özgü hijyen ihtiyaçlarının sağlık hakkı kapsamında ücretsiz olarak karşılanması gerektiğini savunmakta ve 2017 yılından bu yana ücretsiz pede erişim için kampanya yürütmektedir.¹³ Kampanya öncesinde, kadın mahpuslar ve trans erkek mahpuslar ped ihtiyaçlarını kantinden belirli bir ücret karşılığında temin etmekteyken, kampanya sonrasında bazı hapishane idarelerine başvuruları halinde kendilerine ücretsiz hijyenik ped verilmesi sağlanmıştır.

Ancak, uygulamada meydana gelen bu değişikliğin yasalarda bir karşılığı olmamıştır. Dolayısıyla uygulama değişikliğinden haberdar olmayan kadınlar ve trans erkekler bulunmaktadır. Öte yandan, bazı hapishane idareleri tarafından ücretsiz ped talepleri keyfi olarak reddedilmektedir. Hapishane idaresinden talep etmesine rağmen, kendilerine ücretsiz olarak ped verilmeyen mahpusların yaptığı şikayetler üzerine infaz hakimliklerinin lehe karar verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, ücretsiz olarak dağıtılan pedlerin kalın, eski, tek tip olduğuna dair şikâyetler mevcuttur. Ped kullanmayı kişisel yahut sağlıksal sebeplerle istemeyen mahpusların ise tampon, menstrüel kap gibi alternatiflere erişemedikleri derneğimize gelen başvurular arasındadır.

Politika Önerisi:

Mahpuslara başta ped ve tampon olmak üzere hijyen ve temizlik malzemeleri ihtiyaca uygun çeşitlilik ve nitelikte ücretsiz olarak verilmeli, mahpusların bu malzemelere ücretsiz erişimi yasal güvence altına alınmalıdır.

2.3.3. Koşuş Aramaları ve Üst Aramaları

Hapishane giriş çıkışlarında mahpusların üst aramalarının yapılması esnasında problemler yaşanmaktadır. Bazı hapishanelerde, hastaneye veya mahkemeye gitmek için hapishane dışına çıkması gereken kadın mahpusların üstleri hapishane içerisinde kadın güvenlik görevlilerince arandıktan sonra, dış güvenlik görevlileri tarafından da aranmak istenmektedir. Bazı kadınlar, bu uygulamayı kabul etmeyerek koşuşlarına yahut kaldıkları odalara dönmekte ve bu aramaya maruz kalmamak için hastaneye sevk edilmekten mümkün olduğunca imtina etmektedir. Koşuş aramalarına kalabalık bir personel sayısı, aniden, yahut fazla sıklıkla gelmesi kadın mahpusları tedirgin etmektedir. Aramalar esnasında daha önce kantinden aldıkları veya dışarıdan yakınlarının kargoladığı eşyalarına ve defterlerine el konulabilmektedir. Bu eşyalar sebebiyle haklarında disiplin soruşturmaları açılabilir.

¹³ <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/uccretsizpedbrosur.pdf>. Erişim Tarihi: 24.01.2023.

Bunların yanı sıra, koğuş ve odalarda bulunan kameralar aracılığıyla mahpusların özel alanları izlenmektedir. Bu durum, kadınların hareket alanını kısıtlamakta ve doğduklarından itibaren toplum tarafından gözetlenerek maruz kaldıkları ayrımcılığı derinleştirmektedir. Örneğin, mahpus kadınlar izlendikleri için vücutları kaşındığında kendilerini kaşımak konusunda dahi rahat hissetmemektedir. Ayrıca, kameraların banyo ve tuvalet çıkışlarını görmesi, banyodayken yanlarına almayı unuttukları eşyalarını almak için odalarına geçmeleri gerektiğinde yeniden giyinmelerini zorunlu kılmaktadır. Ağdalarını ısıtmak için gerekli aletleri takacakları prizlerin yalnızca kameraların gördüğü alanlarda olması da kadınların yaşadığı rahatsızlığa örnek verilebilir. Benzer şekilde, havalandırmalarda bulunan kameraların yatakhane bölümünü görüyor olması, kadınların uyudukları, üstünü değiştirdikleri alanlarda bile izlenmelerine, yahut böyle hissetmelerine sebep olmaktadır.

Politika Önerisi:

Detaylı arama ve iç beden araması tamamen kaldırılmalı, mahpusun yasaklı madde veya eşya bulundurup bulundurmadığı tarama cihazı gibi araçlar kullanılarak tespit edilmeli, cihazla dahi olsa beden araması bir tabip tarafından yapılmalı ve kadınlar doktorun cinsiyetini belirleyebilmelidir. Tüm arama uygulamaları sıkı şartlara bağlanmalı, bu şartlar yasalarda açıkça düzenlenmeli, aramalar erkek infaz koruma ve jandarma görevlilerinin gözetim alanının tümüyle dışında gerçekleştirilmelidir.

2.3.4. Hapishaneler Arası Sevk ve Görüşler

Mahpusların isteğe bağlı sevk talepleri çoğunlukla kapasite doluluğu gerekçesiyle reddedilmekte, bu da ailelerinden ve çocuklarından uzak hapishanelerde kalmalarına yol açmaktadır. Aileler, sağlık sorunları, ekonomik krizin derinleşmesiyle ulaşım ve konaklama ücretlerinin karşılanamaması gibi sebeplerle, kendilerine uzak hapishanelerde kalan mahpus yakınlarını ziyarete gelememektedir. Bu durum, kadın mahpuslar bakımından kapatılma ve yalnızlaştırılma deneyimini daha da şiddetlendirmektedir.

Politika Önerisi:

Kadınlar, aile ve sosyal çevrelerine yakın hapishanelerde tutulmalı, bu amaçla yaptıkları sevk talepleri karşılanmalı, ailelerin görüş için yapacağı yol masrafları en aza indirilmeli, aileler uzun yoldan geliyorsa görüş saatleri uzatılmalıdır.

2.3.5. Vasilik, Boşanma Problemleri ve Adli Yardım

Hapishanedeki kadınlar çoğu zaman dışarıda maruz kaldıkları şiddet sebebiyle boşanma, nafaka, çocuklarının velayetleri gibi hukuki sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. 2022 yılında CİSST'e ulaşan pek çok kadın mahpus hukuki desteğe ihtiyaç duymasına rağmen, çok azının bu ihtiyacının karşılanabildiği tespit edilmiştir.

Tutuklu kadın mahpusların medeni hakları kısıtlanmadığından, başvuru formunu doldurup bulundukları il barosu adli yardım bürosuna postalamak suretiyle adli yardım başvurusunda bulunabilmeleri mümkündür. Fakat, hükümlü kadın mahpuslar için adli yardım başvurusunu vasiinin yapması şartı aranmaktadır. Mahpus olmaları sebebiyle ailesi ve yakınları tarafından çoğu zaman yalnızlaştırılan kadınlara vasi olarak tanımadıkları insanlar, uzak akrabaları ya da aralarında husumet bulunan eşleri atanmaktadır. Bu durum, kadın mahpusların vasileri ile iletişim kurmalarını güçleştirmektedir. Önce vasiye ulaşılması, ardından vasiinin baroya başvuru yapması şeklinde ilerleyen süreç, kadın mahpusları oldukça zorlamaktadır.

Adli Yardım Yönetmeliği'nde mahpuslara yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ailelerinin yaşadığı yerlerden çok uzak hapishanelerde tutulan mahpusların vasilerinin, kendilerinin ve yetkili mahkemenin farklı şehirlerde olması halinde, adli yardım başvurularını hangi baroya yapacaklarının belirsiz olması da ayrı bir sorun yaratmaktadır. Ayrıca, haklarında verilen ceza hükmü kesinleştikten sonra yapacakları tüm başvuruların da adli yardım bütçesinden karşılanabildiğinin kadın mahpuslar tarafından çoğunlukla bilinmediği gözlemlenmiştir.

Politika Önerisi:

Kadın mahpuslara atölye ve broşür gibi araçlarla, barolarla işbirliği yapılarak, infaz hukuku, insan hakları, kadın hakları, CMK ve adli yardım bürolarıyla ilgili bilgilendirme yapılmalıdır.

Politika Önerisi:

Serbest bırakıldıklarında şiddete uğrama riski olan mahpus kadınlara 6284 Sayılı Kanun kapsamında tahliye öncesi hukuki destek verilmeyle başlanmalı, gerekli mahkeme kararları alınmalı, ŞÖNİM ve diğer ilgili kurumlarla iletişime geçilmelidir.

2.3.6. Sosyalleşme ve Dış Dünya ile İletişim

2022 yılında bazı hapishanelerde kadın mahpuslar atölye, sohbet, açık ve kapalı spor alanlarına çıkarılma, kütüphaneyi ve sinema salonlarını kullanma haklarına erişemezken, bazıları ise bu haklardan yalnızca aynı koşu altında kaldıkları mahpuslarla birlikte yararlanmıştır.

Görüntülü konuşma sistemi bazı hapishanelerde ve belli suç tiplerindeki mahpuslar bakımından uygulanırken, bazıları için uygulanmamaktadır. Bu ayrımcı uygulama, bu hakka erişemeyen kadın mahpusların dış dünya ile iletişimini kısıtlamaktadır.

Bu kısıtlamalar, toplumda özel alanlara kapatılmaya çalışılan kadınların, hapishanelerde bu kapatılma hallerinin daha da ağırlaşmasına sebep olmaktadır. Hapishanelerde, kadınların tahliye sonrasında yeniden eve/özel alana kapatılmalarını engelleyecek mesleki ve eğitici etkinliklere katılması gibi alternatifler yaratılmasını engellemektedir.

Dışarıda çocuğu olan kadın mahpusların çocuklarının gelişimlerini destekleyebilmeleri için alternatif bakım hizmetleri oluşturulmamaktadır. Anne mahpuslar, çocukları ile iletişimlerini ancak ziyaretler ve telefon görüşmeleri ile gerçekleştirebilmektedir. Bu durum, çocukların gelişimlerini olumsuz etkilediği gibi, anne olan mahpuslar için ikincil cezalandırma teşkil etmektedir. Öte yandan, telefon ve sesli-görüntülü görüşme sistemi kullanımının belli koşullara bağlanması sebebiyle mahpuslar arasında yaratılan ayrımcılık, çocuklar arasında da annelerinin bu koşulları sağlayıp sağlayamamasına bağlı olarak dolaylı ayrımcılığa neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde kadınların organize edilmesine aktif katıldığı etkinlikler, kurslar, atölyeler düzenlenmelidir. Mahpuslar arası sosyalleşme olanakları artırılmalıdır. Kadınların hapishane dışındaki sosyal çevreleri ile ilişkilerini güçlendirecek uygulamalar geliştirilmelidir. Hapishanedeki ebeveynlere çocukları ile görüşme, kişisel ilişki kurma, çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleme amacıyla alternatif bakım hizmetleri sağlanmalıdır.

2.3.7. Ekonomik Zorluklar

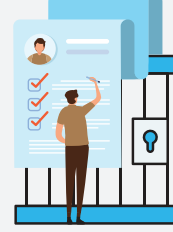
Kadın mahpusların bir kısmı hapishanelerde çalışarak, bir kısmı ise yakınlarının yardımları ile ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak, derinleşen ekonomik kriz nedeniyle yakınlarının da ekonomik durumlarının kötüleşmesi ve artan enflasyonun hapishane giderlerine yansması, kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olmaktadır. Maddi gelir elde edebilmek için gerekli koşulları sağlayarak hapishanede çalışan kadınlar ise çok cüzi ücretler almaktadır. Çalışma alanları ise genellikle tekstil, yemek, temizlik gibi ataerkil iş bölümünde geleneksel olarak kadın işi olarak görülen sektörlerden oluşmaktadır. Ancak, yine de çalışarak elde ettikleri gelir, ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Hapishanede çalışma koşullarını sağlayamayan kadınların bir kısmı, bulundukları koşullardaki diğer mahpusların işlerini yaparak bazı ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Fakat bu durum, mahpuslar arasında hiyerarşik bir ilişki yaratabilmektedir.

Politika Önerisi:

Ekonomik destek ihtiyacı olan mahpus kadınlar tespit edilerek desteklenmelidir. Çalışmak isteyen tüm mahpuslara çalışma olanağı sağlanmalı, kadınlar yeteneklerine, ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uygun ve meslek edinme imkânı sunan çalışma alanlarına yönlendirilmeli, bu süreçte cinsiyetçi bakış açısı terk edilmelidir.

**Hapiste
LGBTİ+**

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

91

Psikososyal Servis
0

Sevk Talebi
21

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
1

Hak İhlali
3

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
1

Ayrımcılık
69

Tecrit
57

İşkence ve
Kötü Muamele
54

Hapishane
28

İfade
Özgürlüğü
35

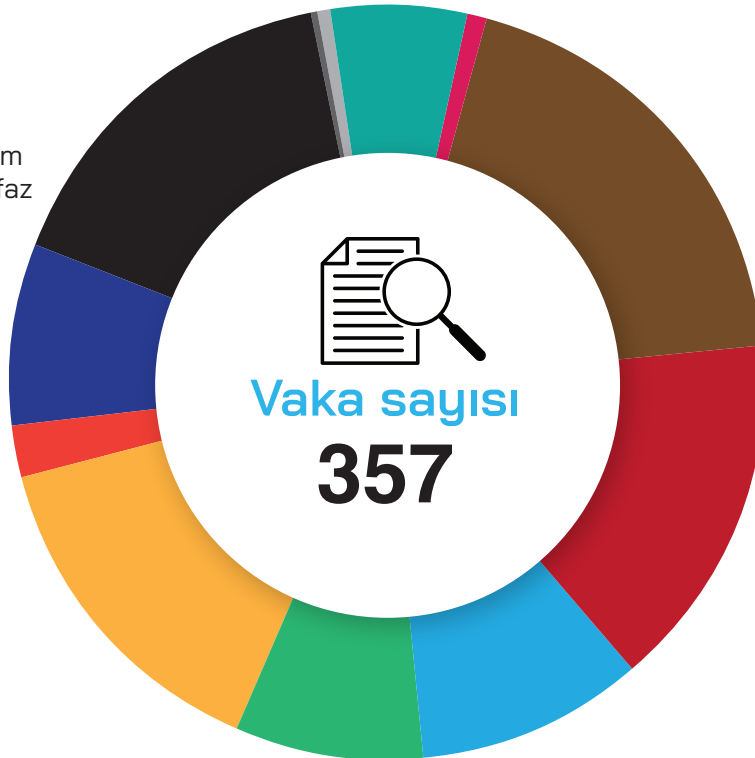

Disiplin
8

Görüş
29

Tematik
51

3. LGBTİ+ MAHPUSLAR

3.1. Tanım

Türkiye’de LGBTİ+ mahpuslar, idari ve fiziki koşulları ikili cinsiyet sistemi esas alınarak planlanmış, natrans¹⁴ ve heteronormatif¹⁵ bir bakış açısıyla inşa edilmiş hapishanelerde tutulmaktadır. LGBTİ+ mahpusların ihtiyaçlarına yönelik güncellenmemiş hapishane sistemi, hapishane idaresi ve çalışanlarının tutumlarını olumsuz etkiler ve LGBTİ+ mahpusların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları daha da katmanlaştırır. LGBTİ+ mahpuslar, kimlik ya da pasaportlarında belirtilen cinsiyet hanesi esas alınarak kendilerine “uygun” görülen hapishanelere, koğuşlara yerleştirilir. Trans mahpuslar, resmi trans uyum süreçlerinden geçtikleri koşulda cinsiyetleriyle uyumlu hapishanelere yerleştirilir, aksi takdirde atanmış cinsiyetleri referans alınır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve resmi trans uyum sürecine girmemiş mahpuslar, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini (CYCK) hapishane idaresine açıkladığı, sağlık raporu aldığı ya da bu kimlikleri dolayısıyla genel popülasyondan ayrı tutulma talebi olduğu koşullarda özel koğuşlara ya da tekli hücrelere yerleştirilir. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar, hapishane idaresine ya da derneğimize cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bağlamında açık değilse, kendilerine ulaşmak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlar üzerine öneriler sunmak zorlaşmaktadır.

3.2. Genel Durum

2016 yılı itibarıyla OHAL uygulamaları, 2020 Mart ayı itibarıyla de COVID-19 salgın önlemleriyle ağırlaşan hapishane koşulları, ceza infaz sisteminde yer alan en ayrıcalıklı kimlikler için dahi çeşitli hak ihlallerinin oluşmasına sebep olmuştur.

15.04.2020 tarihinde başlayan COVID-19 izinleri, 2021’de iki aylık sürelerle yinelenerek uzatılmış, 2022 yılında en son 30 Kasım tarihinde tekrar iki ay olmak üzere uzatmaya gidilmiştir. 2021 yılında COVID-19 ile mücadele bağlamında alınan önlemler devam ederken, 2022 yılında hem hapishanelerde normalleşme sürecinin hızlandığı hem de LGBTİ+ mahpusların COVID-19’la bağlantılı bilgi, talep ve şikayetlerinin azaldığı gözlemlenmiştir. 2021 yılı boyunca COVID-19 kapsamında alınan önlemlerin kapsamı ve yoğunluğu değişkenlik gösterirken, bir nevi belirsizlik rejimi oluşmuştur. 2022 yılında ise COVID-19 izinleri devam ederken hapishanelerdeki önlem ve COVID-19 vakalarında düşüşler gözlemlenmiştir.

COVID-19 süreci ve devamında süreklileşen sosyal tecrit uygulamaları, genel popülasyondan ayrı tutulan, sosyal etkinliklerden ve çalışma hakkından mahrum bırakılan LGBTİ+ mahpuslar için ceza infaz sisteminde olmanın süresiz bir olağanüstü hale tâbi olmak olduğunu göstermiştir. Özellikle 2022 yılı boyunca artan enflasyon ve ekonomik krizin hapishanelere yansması, LGBTİ+ mahpusların derin yoksulluk yaşamasına sebep olmuş ve bu durum, maruz kaldıkları psikolojik ve fiziksel şiddeti yoğunlaştırmıştır.

¹⁴ “Cisgender (‘Cis’): Tr. Natrans veya cis. (‘sis’ şeklinde okunur.) Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denir. Cis- ön eki Latince ‘bu taraftaki’ anlamına gelmekte olup, cinsiyet kimliği bağlamında kullanımının küresel olarak popülerleşmesi son on yılda trans hakları aktivistlerince gerçekleştirilmiştir. Natrans terimi ise 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.” Bkz. Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara, s.17.

¹⁵ “Heteronormativite: Tr. Heteronormativite. İkili cinsiyet rejimine dayanan heteroseksüelliğin, cinsel yönelimin asli biçimi ve normu olduğu düşüncesidir. Cinsel ve romantik ilişkilerin –ve evliliğin– en uygun biçiminin kadın ve erkek arasında gerçekleştiğini varsayar. Heteronormatif bir bakışa göre beden cins (sex), cinsel yönelim (sexual orientation), cinsiyet kimliği (gender identity) ve cinsiyet rolleri arasında doğrusal bir ilişki bulunur. Heteronormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi heteroseksizmi doğurur.” Bkz. Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara, s.31.

Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara s.31

LGBTİ+ mahpuslara dair güncel bilgi ve istatistiklere erişmek, yayın ve raporlarımızda da belirttiğimiz üzere oldukça güçtür.¹⁶ 2021 Ekim ayında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde görülen “X-Türkiye” davasının kararının iç hukukta uygulanmasına dair Türkiye Hükümetinin sunduğu eylem raporunda, 2020 yılı itibarıyla cinsel yöneliminin farklı olduğu bir raporla tespit edilen hükümlü ve tutukluların sayısı 164 olarak belirtilmiştir.¹⁷ Hükümetin Nisan 2022’de sunduğu eylem raporunda ise, ceza infaz kurumlarında tutulan hükümlülerin cinsel yönelimlerine ilişkin herhangi bir istatistiksel veri paylaşılmamıştır. Ancak, ceza infaz kurumları aracılığıyla yapılan ankette, farklı cinsel yönelime sahip olduğu tespit edilenlerin sayısının 255 olduğu aktarılmıştır.¹⁸ Bu verinin CTE tarafından verildiği belirtilse de, bu sayının nasıl ve hangi yöntemle elde edildiğine dair ikna edici hiçbir somut unsur bulunmamaktadır.

Konuyla ilgili CİSST olarak yaptığımız bilgi edinme başvuruları da olumsuz sonuçlanmıştır.¹⁹ Hem CTE verileri hem de Türkiye İstatistik Kurumu Adalet İstatistikleri, “Cinsiyete ve İnfaz Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumları Mevcutları” başlığıyla değerlendirilmektedir. İkili cinsiyet sistemine dayanan bu istatistiklerde, kadın, erkek ve çocuk kategorileri kullanılmakta ve LGBTİ+lara dair veriler bulunmamaktadır.

3.3. Öne Çıkan Başlıklar

LGBTİ+ mahpusların durumuna ilişkin 2022 yılında öne çıkan başlıklar; fili tecrit, dış dünya ile ilişkiler, ekonomik zorluklar, sağlık hizmetlerine erişim, translara özgü sağlık hizmetlerine erişim, HIV’le yaşayan LGBTİ+ mahpuslar, sosyal koşullar, sevkler ve şiddet olayları olmuştur.

3.3.1. Tecrit

LGBTİ+ mahpuslar, hapisanelerde fili tecride maruz bırakılmaktadır. Hapishanenin genel popülasyonundan ayrı tutulan LGBTİ+ mahpusların özel odalarda ya da koşullarda tutuldukları bilinmektedir. Buralarda kalan LGBTİ+ mahpusların, personel yetersizliği gibi sebepler gerekçe gösterilerek, diğer mahpusların yararlanabildiği sosyal ve fiziksel aktivitelerden faydalanması engellenmektedir. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapisane içinde asosyalliğe ve yalnızlığa mahkûm edilmektedir.

Bazı hapisanelerde, trans kadın/trans feminen mahpuslara ya da eşcinsel/biseksüel erkek mahpuslara, yeterli sayı ve koşullar oluştuğunda koşu tayin edilebilmektedir. Trans kadın/trans feminen mahpuslar, resmi uyum süreçlerini tamamladıkları koşullarda kimliklerine uygun hapisanelere yerleştirilebilmekte, buralarda genel popülasyona dahil olabilmektedir. Ancak, trans maskülen/ trans erkek mahpusların, ister kadın ister erkek hapisanelerinde tutulsunlar, her koşulda fili tecride maruz bırakılmaları söz konusudur.

¹⁶ Demirbaş, Hilal Başak (2018) Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak, TCPS, İstanbul.

¹⁷ Ceza infaz kurumlarında cinsel yönelimi farklı olduğu bir raporla tespit edilen hükümlü ve tutuklulara ilişkin istatistiki bir bilgi bulunmamakla birlikte, ceza infaz kurumları tarafından yapılan bildirimlerden, 2020 yılı itibarıyla 164 kişinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Communication from Turkey concerning the case of X v. Turkey (Application No. 24626/09), DH-DD(2021)1060, 14.10.2021, para. 15, [https://hudoc.exec.coe.int/#{%22execidentifer%22:\[%22DH-DD\(2021\)1060E%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/#{%22execidentifer%22:[%22DH-DD(2021)1060E%22]}).

¹⁸ Communication from Turkey concerning the case of X v. Turkey (Application No. 24626/09), DH-DD(2022)459, 26.4.2022, para. 16, [https://hudoc.exec.coe.int/#{%22execidentifer%22:\[%22DH-DD\(2022\)459E%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/#{%22execidentifer%22:[%22DH-DD(2022)459E%22]}).

¹⁹ CİSST, 2022 yılında LGBTİ+ mahpusların istatistiki bilgilerine yönelik 5 bilgi edinme başvurusu yapmıştır. Bu başvurularda talep edilen bilgiler ise şu şekilde olmuştur: (1) “X- Türkiye” davasında Hükümet’in sunduğu istatistiki verilerin kaynağı nedir?; (2) Açık ceza infaz kurumlarında kalan LGBTİ+ mahpusların sayısı nedir?; (3) Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde kalan LGBTİ+ olarak bilinen kaç tutuklu, kaç hükümlü bulunmaktadır?; (4) Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde LGBTİ+ tutuklu ve hükümlülerin kaç hangi yasayı/yasaları ihlalden hapisanede tutulmaktadır ve LGBTİ+ tutuklu ve hükümlülerin kaç ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsüdür?; (5) Türkiye’deki ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki yabancı uyruklu tutuklu ve hükümlüler arasında LGBTİ+ mahpusların dağılımı nedir ve bu kişiler hangi koşullarda tutulmaktadır?. İstatistiki bilgilere yönelik yaptığımız 5 bilgi edinme başvurusu dahil olmak üzere, toplam 12 bilgi edinme başvurumuz yanıtız kalmıştır.

LGBTİ+ mahpuslar, hapisane koşullarının yetersiz olduğu, koğuş kapasitesinin veya sayısının düşük olduğu durumlarda, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olmasalar dahi, ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin tutulduğu hücrelere yerleştirilebilmektedir. Bu durum, LGBTİ+ mahpusların infaz koşullarını doğrudan ağırlaştırmaktadır.

LGBTİ+ mahpusların tutuldukları tecrit koşullarına dair iç hukuktaki yargısal ve idari makamlara yaptığı başvurular hakkında 2022 yılında olumsuz kararlar verilmiştir.

2013 yılında AİHM, "X-Türkiye" davasında, eşcinsel başvuranın hapisanedeki tecrit koşullarının ayrımcılık yasağını ihlal ettiğine karar vermiştir. Ancak, aynı olayla ilgili AYM'ye yapılan "ceza infaz kurumunda cinsel yöneliminden dolayı tek kişilik odada barındırılma nedeniyle kötü muamele yasağıyla bağlantılı ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddiasına ilişkin" bireysel başvuru, Mart 2022'de, başvuru yollarının tüketilmemesi gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur.²⁰

Eylül 2022'de TİHEK tarafından Afyonkarahisar T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tekli tecritte tutulduğu için kötü muamele yasağı ihlali yapıldığını ileri süren mahpusun başvurusuna ilişkin verilen kararda, cinsel yönelimi farklı olan başvuranın maruz bırakıldığı bu koşullarla ilgili ihlal tespit edilmemiştir.²¹

TİHEK'in Aralık 2022'de verdiği kararda, Espiye L Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda kalan trans mahpusun başvurusunun esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı sonucuna varılmıştır. Başvuran, cinsiyet kimliğine ilişkin rapor alma sürecinin uzatıldığını, dilekçelerine cevap verilmediğini ve görüntülü görüşme hakkının kullandırılmadığını iddia etmiştir. Başvurunun incelenmesi sırasında TİHEK tarafından başvuranla yapılan SEGBİS görüşmesi sonrası, başvuru konusu sorunların tamamının idare tarafından çözüldüğü, bu sebeple mahpusun başvurusundan vazgeçtiği belirtilmiştir. Ancak, başvuruda ileri sürülen ihlallerin, LGBTİ+ mahpusların tutulma koşullarında sıklıkla karşılaşılan ihlaller olduğu açıktır.²²

LGBTİ+ mahpusların tekli tecridin ayrımcılık veya kötü muamele yasaklarının ihlali olduğu iddiasıyla yaptıkları idari başvurular da 2022 yılı boyunca usulden ya da esastan olumsuz sonuçlanmıştır.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpuslar hapisanelere yerleştirilirken dikkate alınması gereken temel kriterlerden biri olan "güvenlik", tecrit gibi bir sonuca yol açmamalıdır.

3.3.2. Dış Dünyayla İletişim

Mahpusların dış dünyayla iletişimleri, avukat görüşü, mektup, telefon ve açık/kapalı görüşlerle sınırlıdır. 2020 Mart ayı itibarıyla, açık görüşlere kısıtlama getirildiği gibi, kapalı görüşlerde de hısım akraba olma veya kan bağına sahip olma koşulu aranmaya başlamıştır. LGBTİ+ mahpusların aile bağlarının genellikle zayıf olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kısıtlamalar dış dünyayla bağlantılarına ciddi ket vurmuştur. Açık görüşlere getirilen kısıtlama, 2022 Mayıs ayına kadar devam etmiş ve LGBTİ+ mahpusların dış dünyayla iletişimini önemli ölçüde sınırlandırmıştır.

²⁰ Anayasa Mahkemesi, B. No: 2018/27, 3.3.2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/27>.

²¹ TİHEK, B. No: 2022/287, 8.9.2022, <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/h4bl71.pdf>. Ayrıca bkz. Tar, Y. (2022). TİHEK'e Göre LGBTİ+ Mahpusun Tecrit Edilmesinde Sorun Yok! <https://kaosgl.org/haber/tihek-e-gore-lgbti-mahpusun-tecrit-edilmesinde-sorun-yok>. Erişim Tarihi: 25.10.2023

²² TİHEK, B. No: 2022/1418, 7.12.2022, <https://tihek.gov.tr/public/images/kararlar/66wa68.12>. Erişim Tarihi: 25.10.2023

Hapishanelerde telefon hakkı da hısım akrabayla sınırlı olup, COVID-19 salgını süresince bu sınırlama devam etmiştir. Özellikle aile bağları kuvvetli olmayan, yetiştirme yurdunda büyümüş ya da aile bireyleri hayatta olmayan LGBTİ+ mahpuslar için telefon ve sesli-görüntülü görüşme hakkı halihazırda erişilebilir değilken, 2022 yılında ekonomik kriz ve enflasyonun etkisiyle artan telefon kartı ve görüntülü görüşme ücretleri, yoksul olanları için ilave zorlayıcı ekonomik ve sosyal koşullar yaratmıştır. Görüş, görüntülü görüşme ve telefon hakkını kullanamayan LGBTİ+ mahpuslar için mektup göndermek tek iletişim aracı haline gelmektedir. Ancak, bazı LGBTİ+ mahpuslar, mektup gönderme ücretlerini de ekonomik olarak karşılayamamaktadır.

Salgın boyunca mahpusların isteğe bağlı sevk talepleri durdurulmuştur. Ancak, güvenlik sebep gösterilerek, bazı hallerde, LGBTİ+ mahpuslar sevk edilmiştir. Mektup aracılığıyla mahpusların ve danışma hattı aracılığıyla mahpus yakınlarının CİSST'e yaptığı aktarımlarda, bu süreçte güvenlik sebebiyle gerçekleştirilen sevklerin bazılarının "sürgün" işlevi gördüğü, halihazırda sosyal bağları olan LGBTİ+ mahpus topluluklarını ayırmak amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir. Salgın süresince durdurulan isteğe bağlı sevk talepleri, 2022 yılında tekrar başlatılmıştır. Ancak, iletişimde olduğumuz LGBTİ+ mahpusların, gerek "disiplin" gerekse "kapasite" gerekçesiyle istedikleri hapishanelere sevk edilmedikleri, aile yanına sevk taleplerinin dahi olumsuz sonuçlandığı gözlemlenmiştir.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların aile ve akrabalarıyla ilişkilerinin sınırlılığı göz önünde bulundurularak, dış dünya ile daha fazla temas kurabilmelerini sağlamak için aile ve akraba dışındaki görüşçülerin sayılarını artırmak gibi alternatif uygulamalar gündeme getirilmelidir.

3.3.3. Adalet Erişim

LGBTİ+ların adalet erişimi, her koşulda zor ve kısıtlıdır. Bu durum, yargı mekanizmalarının ve toplumun sahip olduğu önyargılar kadar, hukuki danışmanlık veren LGBTİ+ dostu kurumların az olmasıyla da ilgilidir. İnfaz hukuku ihlallerinde mahpusların genel olarak yaşadıkları zorluklar, LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimlikleriyle kesiştiği noktada daha da katmanlı hale gelmektedir.

Mahpuslar, dışarıdaki işlerini kendilerine atanan ya da seçtikleri vasiler üzerinden gerçekleştirir. LGBTİ+ mahpuslar, aile üyeleri ya da yakınlarından biri bu görevi üstlenmediği takdirde, kendilerine atanan bir avukat ile bu vasilik ilişkisini sürdürmek zorundadır. Pek çok LGBTİ+ mahpus, vasileriyle kurdukları ilişkilerin çok zayıf olduğundan ya da hiç iletişim kuramadıklarından bahsetmektedir. 2022 yılı boyunca LGBTİ+lara yönelik artan nefret söylemi de LGBTİ+'ların dış dünya ile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öte yandan, LGBTİ+ mahpuslar, hapis cezası aldıkları dava dışında, evlenme, boşanma ve cinsiyet uyum süreci gibi hukuki desteğe ihtiyaç duydukları başka konularda da avukata ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak, hukuki destek alabilmek için ilgili dernek ve örgütlere başvursalar da bu ihtiyaçları her zaman karşılanamamaktadır.

Tüm mahpuslara uygulanan mektup ve telefonla iletişimdeki gözlenme/sansür koşullarının yanı sıra, LGBTİ+ mahpusların dış dünyayla iletişimde yaşadığı bu özgün zorluklar, ceza infaz kurumlarında maruz bırakıldıkları hak ihlallerini bildirmelerini de zorlaştırmaktadır. Hapishanelerde yaşadıkları sorunları telefon, görüntülü görüşme ve mektup aracılığıyla bildiren LGBTİ+ mahpusların ise, kurumun kötülendiği gerekçesiyle disiplin cezasına çarptırıldığı, sözlü ve psikolojik şiddete maruz bırakıldığı, bu sebeplerden dolayı olası bir misilleme ve cezalandırılmayla karşılaşmamak adına şikayetlerini iletemedikleri durumlar meydana gelmiştir.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların hangi haklara sahip olduğunu ve hak ihlalleri ile karşılaştıklarında hangi merciye, nasıl başvuruda bulunacaklarını anlatan bir kitapçık hazırlanmalı ve hapisaneye girişlerinde kendilerine verilmelidir. Kendilerine vasi olarak barodan atanan avukatların, LGBTİ+ mahpusların olası özel ihtiyaçlarına yönelik farkındalık sahibi olması amaçlanmalıdır.

3.3.4. Ekonomik Zorluklar

2022 yıl sonu enflasyonu, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre yüzde 64,27, Enflasyon Araştırma Grubu'na (ENAG) göre ise yüzde 137,55 olarak hesaplanmıştır. Bu yüksek oranlar, LGBTİ+ mahpusları ciddi bir şekilde etkilemiştir. 2022 yılı boyunca, LGBTİ+ mahpuslardan CİSST'e ulaşan mektuplar, derin bir yoksullaşmanın olduğunu göstermektedir.

LGBTİ+ mahpusların tamamlayıcı ve takviye gıda ürünleri, elektrik faturaları, hijyen ve kozmetik ürünleri, kıyafet ve bazı koşullarda adli giderlerini ve yine bazı koşullarda trans uyum süreci masraflarını kendilerinin karşılamaları gerekmektedir. Üstelik, ceza infaz kurumlarının elektrik harcamalarında ticarethane statüsü üzerinden değerlendirilmesi de mahpusların elektrik faturalarında yüksek meblağlar ödemeleriyle sonuçlanmaktadır.

LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı bir şekilde, tek başlarına ya da diğer LGBTİ+ mahpuslarla tutulmaları, çalışma haklarından mahrum bırakılmalarına sebep olmaktadır. Bu durum, LGBTİ+ mahpusların, diğer mahpusların hapisanede çalışmayla elde ettiği gelir kaynağına erişimlerinin olmadığı anlamına gelmektedir. LGBTİ+ mahpusların bir diğer gelir olanağı, el işi yaparak dış dünyayla kurdukları dayanışma ilişkileri sayesinde bu işleri satmaktır. Ancak, salgınla birlikte dış dünyayla kurdukları ilişkiler zayıflamış ve bu da bu tür dayanışma alanlarının daralmasına sebep olduğundan, LGBTİ+ mahpusların buradan sağladıkları kısıtlı gelir daha da azalmıştır. Pandemi koşulları sebep gösterilerek yapılan hapisane iç ve dış kantinlerindeki ürün kısıtlamaları, mahpusların üretim araç gereçlerine erişimlerini engellemiştir. Bazı mahpuslar, bu ürünlerin kargo ile kendilerine ulaştırılmasının da engellendiğini belirtmiştir. Ayrıca, LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine uygun olarak talep ettikleri hijyen, kozmetik ürünleri ve kıyafetler, bazı hapisanelerin iç ve dış kantinlerinde bulunmayabilmektedir. Bu durumda mahpuslar, bu ihtiyaçlarını LGBTİ+larla çalışan STÖ'lere iletmektedir. Ancak, pandemi koşulları, bu örgütlerin çalışmalarını askıya almasına, tamamen durdurmasına ya da seyrekleştirmesine sebep olmuş, bu da mahpusların bu ürünlere erişimini zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Diğer mahpuslara tanınan mesleki kurs ve iş atölyesi imkânlarından ve açık hapisane hakkında LGBTİ+ mahpuslar da faydalanabilmelidir. Aksi takdirde, LGBTİ+ mahpusların yaşadığı sosyal ve ekonomik hak kayıplarının tazminine yönelik çözümler bulunmalıdır.

3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim

LGBTİ+ mahpusların sağlık hizmetleriyle ilk karşılaşmaları, genel hapisane popülasyonundan ayrı tutulmaları için sözlü beyanlarının yanı sıra, psikiyatri kliniğinden “cinsiyet kimliği ya da cinsel kimlik bozukluğu” tanısı almaları ve bu durumun raporlandırılmasıyla olmaktadır.²³ LGBTİ+ mahpuslar hastane ziyaretlerinde, hem CYCK temelli hem de mahpus olmaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını, bazı hallerde doktorların muayeneyi reddettiğini aktarmıştır. 2022 yılı boyunca, pek çok LGBTİ+ mahpus, hastane sevklerinde sık sık zorluk yaşadığından, sevk edildikleri hastanelerde kolluk kuvvetleri tarafından sözlü ve fiziksel tacize maruz kaldığından yakınmıştır.

Politika Önerisi:

Hapishane içerisindeki psikologlar, sosyal çalışmacılar, aile hekimleri ve doktorlar, LGBTİ+ların sağlığa erişim hakları ve cinsiyet geçiş süreci üzerine bilgilendirilmeli, homofobik ve transfobik bakışın önüne geçilmelidir.

COVID-19 salgınının ardından geçen 2 yıllık süreçte, diğer bulaşıcı hastalıklara yönelik uygulama ve yaklaşımlarda da olumsuz yönde değişimler olmuştur. İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü, kısaca HIV ile yaşayan kişiler için önyargıların arttığını ve yoğunlaştığını görmek mümkündür. HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar da bu süreçte hak ihlallerine maruz kaldıklarını derneğimize bildirmiştir. Tüm mahpuslar havalandırmaya maskesiz çıkarken, HIV ile yaşayan mahpusun maskeyle kalmaya zorlandığı, tutulduğu hücrenin kapısına “kesinlikle tek başına havalandırmaya çıkarılmalıdır” yazıldığı, kurum çalışanlarına, ailesine ve başka mahpus yakınlarına HIV statüsünün ifşa edildiği, hastaneye sevklerde ve telefon görüşleri sırasında, özellikle sadece kendisine koruyucu tulum ve eldiven giydirildiği durumlarla karşılaşmıştır.

Politika Önerisi:

HIV ile yaşayan mahpusların özel hayatına saygı duyulmalı, kendilerine yönelik ayrımcılığın önlenmesi açısından tüm ceza infaz kurumu çalışanlarına farkındalık eğitimleri verilmeli ve etkin izleme yapılmalıdır.

3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim

Trans mahpusların, Anayasa’nın 40. Maddesine dayanarak, ceza infaz sistemi kurumlarında kaldıkları süre boyunca uyum süreçlerini başlatma, devam ettirme ya da hormon replasman terapilerini sürdürmeleri mümkündür. Kimlik hanelerini değiştirmek isteyen trans mahpuslar için hastane süreçleri ve yasal prosedürler dışarıdaki gibidir. SGK tarafından karşılanan hormonlara erişebilirler. Olası yan etkilerde mahpusların muadil ilaçlara erişimi ücrete tâbidir. Hormonların uygulanmasından kurumdaki hekim sorumludur.

²³ Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (International Classification of Diseases) kılavuzunun 11. versiyonunda, cinsel yönelim bir hastalık olarak yer almazken, cinsiyet kimliği “bozukluk” yerine “uymazlık” (incongruence) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F66.1>. Erişim Tarihi: 20.10.2023 Ancak bu durum, Türkiye’de henüz yürürlükte değildir. Türkiye’de LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri, “bozukluk” olarak ifade edilmekte ve patolojik bir durum olarak raporlanmaktadır.

Trans uyum sürecinin yürütüldüğü hastanelerin eğitim araştırma hastaneleriyle sınırlı olması, bu hastanelerin sayılı ilde bulunması, salgın öncesinde de trans mahpuslar için sorun yaratmaktayken, COVID-19 önlemleri kapsamında 2021 Aralık ayına kadar cinsiyet uyum süreci ameliyatları askıya alınmıştır.²⁴

Uyum süreci aksayan bazı trans mahpuslar, 2022 yılı boyunca da süreçlerinin devamı için idari ve tıbbi işlemlerini baştan başlatmak durumunda kalmıştır. Bu durumun trans mahpuslar üzerindeki psiko-sosyal etkileri göz önünde bulundurulmamış, uyum sürecine başlayan ve süreci devam eden trans mahpusların uyum süreçleri yaklaşık iki yıl süresince askıya alınmıştır. Kimliklerindeki cinsiyet hanesinin düzeltilmesi ve böylece cinsiyetleriyle uyumlu hapishanelere yerleştirilmeleri için gerekli bu süreçlerin gerçekleştirilmemesi, mahpusların bazı koşullarda tekli hücrelerde, bazı koşullarda da LGBTİ+ koşullarında genel popülasyondan ayrı tutulmalarına sebep olmaktadır. 2022 Ocak ayında cinsiyet uyum ameliyatı tamamlanan trans mahpus Buse, 2022 yılı sonu itibarıyla hala cinsiyetiyle uyumlu kimliğini alamadığını, dolayısıyla cinsiyetiyle uyumlu bir hapishaneye sevkini sağlanamadığını belirtmiştir.²⁵

Politika Önerisi:

Trans mahpusların cinsiyet uyum süreçleri keyfi ve bürokratik engellerle aksatılmamalı, hormon ilaçlarının kullanımı ve cinsiyet uyum süreçleri uzman doktorlar tarafından takip edilmeli, süreç boyunca trans mahpuslar bilgilendirilmelidir.

Politika Önerisi:

Trans mahpusların uyum sürecinde belirli aralıklarla hastane sevkleri yapılmalı, hormon ilaçlarının yan etkileri vb. sorunlara yönelik tetkikler sağlanmalı ve diğer kontrollerle mahpuslar ameliyat sürecine hazırlanmalıdır.

3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele

Tecridin mahpuslar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak ciddi olumsuz sonuçları bulunmaktadır. LGBTİ+ mahpusların güvenlik gerekçesiyle ayrı koşullarda veya tek başlarına tutulmaları, onları personelden kaynaklı kötü muameleye daha açık ve kırılgan hale getirmektedir. Hapishanelerin denetimini zorlaştıran pandemi süreci, LGBTİ+ mahpuslara yönelik keyfi uygulama ve hak ihlallerini artırmış, bu durum 2022 yılı boyunca artarak devam etmiştir. Bu hak ihlalleri arasında cinsel şiddet, ekonomik şiddet, tecrit, sürgün, fiziksel ve psikolojik işkence gibi vakaları sıralamak mümkündür.

²⁴ Bu durum, 2020 yılı boyunca aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 26 Avrupa ve Orta Asya ülkesinde de aynı şekilde gerçekleşmiştir. Bkz. ILGA-Europe (2020) COVID-19 impacts on LGBTI communities in Europe and Central Asia: A rapid assessment report, <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/covid19-lgbti-assessment-2020.pdf>. Erişim Tarihi: 20.10.2023

²⁵ Kepenek, E. (2022) Trans Mahpus Buse: Kadın Nüfus Cüzdanımı İstiyorum, Bianet, <https://m.bianet.org/bianet/lgbti/265448-trans-mahpus-buse-kadin-nufus-cuzdanimi-istiyorum>. Erişim Tarihi: 17.3.2023.

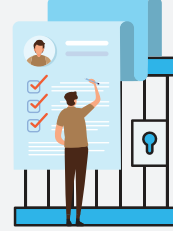
Bunların yanı sıra, 2022 Eylül ayında, LGBTİ+lara yönelik nefreti yaygınlaştıran bir mitinge yapılan çağrı, bir devlet kurumu olan RTÜK aracılığıyla yaygınlaştırılmıştır. Dahası, 2022 Ekim ayında gündeme gelen yeni anayasa değişikliği tekliflerinde, LGBTİ+lari hedef alan bir söylem üretilmiştir. Basın ve kamuoyunda LGBTİ+lara yönelik nefreti körükleyecek bu gelişmeler, hapishanelerdeki LGBTİ+lari koşullarını zorlaştırmıştır. Meydana gelen ihlallerin bazıları basına yansımış, milletvekilleri tarafından soru önergeleri verilerek meclis gündemine taşınmıştır.²⁶ Ancak basına yansımayan ve sistematik hale gelen ihlaller de dahil, bazı vakalara hayatta kalanın güvenliği ve istekleri gözetilerek müdahale edilememiştir. Fiziksel/cinsel/sözel veya psikolojik şiddete maruz kalan LGBTİ+ mahpusların olayın gerçekleştiği hapishaneden farklı bir hapishaneye sürgün edildiği durumlar söz konusu olmuştur.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpuslara yönelik şiddet olayları ve hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla sivil izleme araçları aktifleştirilmeli, bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmanın önü açılmalıdır.

²⁶ Bu konuda detaylı bilgi edinmek ve geçmiş haberlere erişmek için hapistelgbti.cisst.org.tr adresini takip edebilirsiniz.

Hasta Mahpuslar

2022 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

187

Psikososyal Servis

5

Sevk Talebi

48

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu

0

Hak İhlali

29

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

7

Ayrımcılık

27

Tecrit

17

İşkence ve Kötü Muamele

42

Hapishane

44

İfade Özgürlüğü

48

Disiplin

18

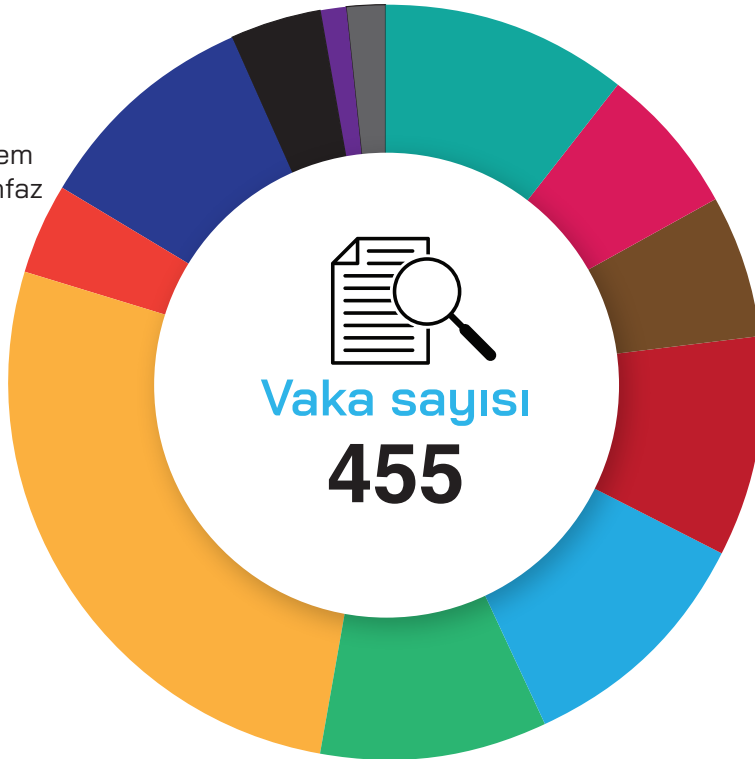
Görüş

44

Tematik

120

4. HASTA MAHPUSLAR

4.1. Tanım

En genel sözlük anlamıyla hasta; “esenliği yerinde olmayan, sağlığı bozuk olan, organlarından herhangi birinin işleyişinde bir bozukluk duyumsayan” kimsedir. Aslında herhangi bir sağlık hizmeti alıcısı olmak, ‘hasta’ tanımını beraberinde getirir. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, “sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” Bu tanımlama çerçevesinden baktığımızda, Türkiye hapishanelerindeki hasta mahpus sayısının oldukça yüksek olduğunu öngörmek zor değildir. Çünkü “dünya üzerindeki hapishane sistemlerinin çoğunluğunun içinde bulunduğu kötü koşullar, birçok ülkede hapishanelerin aşırı kalabalık olması, mahpuslar arasında riskli davranışların baskın olması ve birçok hapishane sistemindeki sağlık hizmetlerinin yetersizliği, hapishanelerde hastalık ve ölüme yol açan temel faktörlerden bazılarıdır.”²⁷

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, hasta mahpusların fiziksel, zihinsel veya ruhsal tedavi ve tıbbi bakım gibi hapishanenin standart uygulamalarından farklı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Hapishanelerinin kapalı, kalabalık, hijyenik olmayan yapıları ve sağlığa erişim konusundaki kısıtlılığı fiziksel, ruhsal, zihinsel; süregelen, çoklu ve ağır hastalığı olan mahpusları özel ihtiyaca sahip mahpus grupları haline getirmektedir.

4.2. Genel Durum

2022 yılı içerisinde pandemi önlemleri yavaş yavaş kaldırılmaya başlanmış olsa da hapishanelerde yılın ilk çeyreğine kadar COVID-19 kaynaklı sorunlar ve kısıtlamaların devam etmesi, düzenli ve çoklu tedaviye erişmesi gereken hasta mahpusların tedavi ve bakım süreçlerini olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Pandemi öncesinde de var olan bu sorunlar, pandemi şartlarıyla birlikte daha fazla derinleştirmiştir. Hapishaneler, kapalı ve kalabalık yapıları nedeniyle bulaşıcı hastalıklar bakımından riskli mekanlardır ve bu nedenle, 2022 yılında da COVID-19, Kuduz, Tüberküloz gibi bulaş riski yüksek hastalıklar, derneğimize başvuran mahpuslar arasında yaygın olarak gözlemlenmiştir. Derneğimize başvuran ağır hasta mahpusların büyük çoğunluğunu ise kanser hastası mahpuslar oluşturmaktadır.

CTE tarafından Türkiye hapishanelerinde tutulan hasta mahpuslara ilişkin herhangi bir istatistik kamuoyu ile paylaşılmadığı gibi, bu konuda yaptığımız bilgi edinme başvuruları da “kurum içi bilgi” olduğu gerekçesiyle cevapsız bırakılmıştır. Bu durum, hasta mahpuslarla ilgili resmi bir veri tutulup tutulmadığına dair bir belirsizliğe yol açmaktadır. Verilerin tutulmuyor/paylaşılmıyor olması, hasta mahpuslara ilişkin analiz yapabilmemizi zorlaştıran kronikleşmiş bir sorundur. Bununla birlikte,

İHD’nin Nisan 2022’de açıkladığı sayılara göre, hapishanelerde “651’i ağır olmak üzere 1.517 hasta mahpus bulunmaktadır.”²⁸ 2015 yılından bu yana CİSST’e ulaşan hasta mahpus sayısı ise 879’dur. Elbette bu sayılar, sadece bu iki derneğin tespit edebildikleri ile olup, Türkiye’deki hasta mahpus sayısı bundan çok daha fazladır.

²⁷ https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf, s. 144, Erişim Tarihi: 12.08.2023

²⁸ <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/2022-Hapishane-Raporu-1.pdf>, Erişim Tarihi: 09.09.2023

Politika Önerisi:

Türkiye hapishanelerindeki hasta mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası hasta tanımı esas alınarak ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılarak tutulmalı ve kamuya açık olmalıdır.

4.3. Öne Çıkan Başlıklar

2022 yılında hasta mahpusların öne çıkan problemleri; infaz erteleme ve Adli Tıp Kurumu, ağır hasta mahpuslar, ayrımcılık, ekonomik sorunlar ve sağlık nedeniyle başka hapishaneye sevk başlıkları altında toplanmaktadır. Öne çıkan bu başlıklar, derneğimize başvuran hasta mahpusların en fazla şikayet ettiği konulardır. Bu rapor, kısıtlılığından dolayı hasta mahpusların Türkiye hapishanelerinde yaşadığı bütün problemleri kapsayamamaktadır.

Hastalık nedeniyle cezanın infazının ertelenmesi, gerek Adli Tıp Kurumu'nun verdiği kararlar neticesinde gerekse kanunun "toplum güvenliğini tehdit" gibi muğlak bir ifade içermesi nedeniyle 2022 yılında da hasta mahpusların en çok hak ihlaline uğradığı konu olmaya devam etmiştir. Özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının birçoğunun maruz kaldığı ayrımcılık ve yoksullaşma gibi sorunlar, hasta mahpuslar içinde kronikleşen problemlerdendir. Hastalık nedeniyle başka hapishaneye sevk ise genel olarak hasta mahpusların tedaviye erişemedikleri hapishanelerden koşulları biraz daha iyi olan hapishanelerde infazını sürdürme taleplerinin karşılanmamasıyla ilgilidir.

4.3.1. İnfaz Ertelme ve Adli Tıp Kurumu

Hapis cezasının infazının çeşitli sebeplerle ertelenmesine ilişkin hususlar, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16, 17 ve 17/A Maddelerinde düzenlenmektedir. Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi ise anılan kanunun 16. Maddesinde ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 54. Maddesinde düzenlenmektedir. 16. Madde gereğince, mahpusların cezaların hafifletilmesi veya kaldırılması için tam teşekküllü devlet hastanelerinden alınan raporlar yeterli olmamakta ve Adli Tıp Kurumu'ndan (ATK) rapor alınması zorunlu tutulmaktadır. Ağır hasta ve hayatını tek başına sürdüremeyen birçok mahpus için hastane heyetleri hapishanede kalamayacağı yönünde görüş bildirmesine rağmen, ATK'nın 'cezaevinde kalabilir' yönünde verdiği raporlar infaz ertelemelerini engellemektedir. Bu sebepten ötürü birçok hasta mahpus, tedavileri düzenli yapılamadığı ve hapishane şartlarında tedavi için uygun ortam bulunmadığı için hapishanede hayatını kaybetmektedir. Sadece ATK'nın verdiği olumsuz kararlar değil, genel olarak infaz erteleme sürecinin çok aşamalı ve uzun bir süreç olması da hasta mahpusların başvuru sürecini tamamlayamadan hayatını kaybetmesine neden olmaktadır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16/6. Maddesinde, "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmama" şeklinde muğlak bir ibare bulunmakta olup, hasta mahpusların hapis cezasının ertelenmesi bu şarta bağlı tutulmaktadır. Kişiden kişiye değişebilecek bu ifadenin yorumu, uygulamada genelde kolluk güçlerinin değerlendirmesine bırakılmaktadır. Uygulamada bu ifade, özellikle siyasi mahpusların sağlık durumunun göz ardı edilerek, infaz erteleme hakkından faydalanamamalarına neden olmaktadır. Sağlık hakkına erişimin kısıtlanmasının karşısına toplum güvenliği gibi belirsiz bir kriter konularak, bu kısıtlama meşrulaştırmamalıdır.

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan, üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.
- Klinik kararlarla ilgili süreçler, Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Subjektif değerlendirmelere sebep veren "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" ifadesi kaldırılmalıdır.

İnfaz erteleme talebinde bulunabilmek için mahpusun hükümlü olması gerekmektedir. Henüz infazı kesinleşmemiş kişi, tutuklu veya hükümlü statüsündedir ve infaz erteleme talebinde bulunamaz. Tutuklu bir mahpus, sadece mahkemede sağlık durumuyla ilgili tutuksuz yargılanma talebinde bulunabilir. Bu durum, hasta mahpusların hastalık nedeniyle tahliye başvurusunda bulabilme hakkına erişiminde hükümlü ve tutuklu ayrımı doğurmaktadır.

Politika Önerisi:

Mahpuslar arasında hükümlü-tutuklu ayrımı yapılmaksızın tüm mahpusların hastalık nedeniyle tahliye hakkından faydalanması sağlanmalıdır. Tutuklu mahpusun da doğrudan hastaneden aldığı heyet raporuyla hızlı bir şekilde tahliye edilmesi için yeni bir yasal düzenleme yapılmalıdır.

4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar

BM'ye göre ölümcül hastalık, "bir hastanın durumunun kötüye gitmemesi ve ölümle sonuçlanmaması için hiçbir akla yatkın tıbbi olasılığın bulunmaması durumunu belirtir."²⁹ Ağır hastalık ise iyileşme olasılığının az olduğu durumlar için kullanılır. Dolayısıyla ağır hasta ile ölümcül hasta arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

2022 yılında, ağır hasta mahpusların hastalıklarının tedavisi ve takibi için hastanelere gitmeleri sağlansa da zaman zaman hastanede yer olmadığı gerekçesiyle hapishaneye geri gönderildikleri durumlar yaşanmıştır. Yatarak tedavinin mümkün olmadığı hastanelerde, ağır hasta mahpusların acil durumlarda bir hafta içerisinde birkaç defa hastaneye kaldırılması gerekmiştir. Mahpusun hastanede yattığı süre zarfında görevli personelin de hastanede beklemesi gerektiği için mahpusların tedaviye erişimleri engellenmiş, personel mahpusları tekrar hapishaneye geri götürmüş ve zaman zaman mahpuslar 24 saat içinde birden fazla kez acile kaldırılmışlardır. Yatarak tedavi edilmesi gerektiği belirlenen ağır hasta mahpusların kelepçeli muayene edilmeleri de mahpusların kelepçeli muayeneyi reddetmeleri sebebiyle tedavilerinin yarıda bırakılarak hapishaneye geri götürülmelerine neden olmuştur.

²⁹ https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf, s. 143, Erişim Tarihi: 15.10.2023

İHD'nin son paylaştığı veriye göre, Türkiye hapishanelerinde 651 ağır hasta mahpus bulunduğu bilinmektedir.³⁰ Resmi istatistiklere erişmek mümkün olmadığı için hapishanelerde kaç tane ağır hasta mahpus bulunduğu dair net bir sayı verilememektedir. Çoğu zaman çoklu ve kronik rahatsızlıkları olan ağır hasta mahpusların tedavileri hapishane koşullarında mümkün olmaz. Hayati tehlike taşıyan mahpuslar, ceza infazının ertelenmesi için başvurular yapmakta, ancak hastanelerden olumlu yönde heyet raporu alabilseler de Adli Tıp Kurumundan çoğunlukla “cezaevinde kalabilir” kararı çıkmaktadır. Bunun yanında, “cezaevinde kalamaz” raporu, mahpusun infazının ertelenmesi için tek koşul değildir. Mahpusun infazının ertelenmesi hususunda karar mercii cumhuriyet başsavcılığıdır.

Birçok ağır hasta mahpus bu süreçte hapishanede hayatını kaybetmiş ya da durumu çok kötüleştikten sonra salverilmiş ve kısa bir süre içerisinde vefat etmiştir. Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapishanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumuna başvuran mahpuslar da bulunmaktadır. Salgın hastalık koşullarında da hapishanede tutulan hasta mahpusların hayati riskleri artmıştır.

Ayrıca, kendi hayatını idame ettirmekte güçlük çeken ağır hasta mahpusların, ancak oda veya koğuştaki diğer mahpusların desteği ile hayatlarını sürdürebildikleri, mahpusların kendileri ve/veya aileleri tarafından iletilmiştir. Bu durum hem hasta mahpusun kendisini hem de bakımını üstlenen mahpusun hayatını olumsuz etkilemektedir. Bakım veren mahpuslar, kimi zaman kendi sağlık sorunları olsa bile hasta arkadaşlarını yalnız bırakmamak için hastaneye gitmekten imtina etmekte, bu da var olan sağlık sorunlarının kötüleşmesine neden olmakta ve erken müdahaleyle tedavinin önüne geçmektedir.

Derneğimizin yaptığı medya haber taramaları ve diğer dernekler, barolar ve mahpus yakınlarından aldığı bilgiler doğrultusunda, 2022 yılında en az 66 mahpusun hayatını kaybettiği, bunların 28'inin hastalık nedeniyle yaşamını yitirdiği tespit edilmiştir.³¹ Hapishanede hastalık nedeniyle yaşamını yitirenler sayısı, kalp krizi, beyin kanaması gibi vakalar sonucu ve hastalık nedeniyle tahliye edildikten sonra bir hafta, on gün içerisinde hayatını kaybeden mahpusları da kapsamaktadır. İHD'nin Nisan 2022'de açıkladığı sayılara göre ise “2022 yılında hapishanelerde 76 kişi hayatını kaybetmiş, içlerinden 35'i hastalıkları nedeni ile yaşamını yitirmiştir.” Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapishanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

Politika Önerisi:

ATK raporlarının Mandela Kurallarına uygun olarak yürütülen klinik süreçler neticesinde bilimsel gerçeklere dayalı olarak düzenlenmesi ve bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanmalıdır.

4.3.3. Ayrımcılık

Hapishaneler, dışarıdaki diğer kurumlar gibi, sağlamlılık algısıyla beyaz, yetişkin, hetero erkeğe göre tasarlandığı için bunun dışında kalan grupların ihtiyaçlarını kapsamaktan uzaktır. Mahpusların hasta olmaktan kaynaklı farklılaşan ihtiyaçları mevcuttur. Hasta olan mahpus ile hasta olmayan mahpusu aynı şartlarda tutmak, başlı başına ayrımcılık yasağının ihlalidir. Fakat aynı zamanda sağlığa erişim bütün mahpusların yaşadığı en temel sorunlardan biridir.

³⁰ <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/2022-Hapishane-Raporu-1.pdf>, s. 15, Erişim Tarihi: 20.09.2023

³¹ https://hapistesaglik.cisst.org.tr/?page_id=37, Erişim Tarihi: 20.09.2023

R Tipi hapishaneler ve bazı hapishanelerdeki hasta ve engelli koşulları dışında, hapishanelerde hasta mahpuslar ile hasta olmayan mahpuslar tamamen aynı şartlarda tutulmaktadır. Genellikle hasta mahpusların daha düzenli bir tedaviye ve bakıma ihtiyacı olmaktadır. Hapishanelerin kalabalık ve hijyenik olmayan yapısının yanı sıra, mahpusların sağlık ve bakım hizmetlerine erişim imkanındaki kısıtlılıklar, bu ihtiyaçların karşılanmamasına neden olmaktadır. Ayrıca, hayatını tek başına idame ettiremeyecek durumda ve bakıma ihtiyacı olan hasta mahpusların çoğunlukla refakatçisi bulunmamaktadır. Yemek yemek, bulaşığını, çamaşırını yıkamak, hatta banyo ve tuvalet gibi en temel ihtiyaçları dahi diğer mahpuslar tarafından karşılanmaktadır. Bakım hizmetlerine erişememek, hasta mahpusları diğer mahpuslara bağımlı hale getirerek, kişinin bağımsız yaşayabilme hakkını elinden alırken, bütün bunların toplamı diğer mahpuslara “ağır iş yükü” oluşturabilmektedir. Hasta bir mahpusun bakımı, diğer mahpusun sorumluluğunda değil, hapishane idaresinin sorumluluğunda olmalıdır.

COVID-19’un yanı sıra uyuz, verem (tüberküloz), HIV+/AIDS, hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar da hapishanelerde sıklıkla görülmektedir. 2022 yılında da uyuz, COVID-19’dan sonra en çok görülen ikinci bulaşıcı hastalıktır. Bu tür hastalıklara sahip mahpuslar, izolasyon ve tecride maruz kalmaktadır. Tecrit hem fiziksel ve sosyal olabilmektedir. Mahpusların bulaşıcı olmasa dahi hastalıklarının öksürük, ciltte enfeksiyon, amputasyon gibi görülür ve duyulur sonuçlarının olması, diğer mahpuslar ve hapishanedeki personel tarafından ayrımcılığa uğramalarına neden olabilmektedir. Bunun yanında, bulaşıcı hastalığı olan mahpusların izolasyon adı altında tekli odalarda tecrit altına alınması hem hapishane içerisiyle hem dışarıyla (açık görüş hakkının kısıtlanması gibi nedenlerden) iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır. Bu tür hastalıkları olan mahpusların yaşadığı izolasyon, hasta olmayan mahpusların hapishanede olmaktan kaynaklanan izolasyonundan çok daha derin olup, cezalarıyla bir ilişkisi yoktur.

Politika Önerisi:

Hastalık nedeniyle karantina uygulanması ile bir cezalandırma yöntemi olan tecrit arasındaki fark göz önünde bulundurularak, hasta mahpusların hiçbir hak kaybı yaşamayacağı şekilde tutulma şartları iyileştirilmelidir.

4.3.4. Ekonomik Sorunlar

2022 yılında hasta mahpuslardan aldığımız en yoğun şikayetlerden bir diğeri ise beslenmeyle ilgiliydi. Birçok hasta mahpus, hastalıkları gereği kendilerine listelenen diyet yemeğe ulaşamadıklarını belirtirken, mahpusların geneli yemeklerin miktarının azlığını, kalitesizliğini ve hijyenik olmadığını ifade etti. Yetersiz beslenme, iyi gıdaya ulaşamama gibi durumlar yeni hastalıkları beraberinde getirirken, hasta mahpusların diyet yemeğe erişememeleri nedeniyle diğer yemeklere mecbur bırakılması da var olan hastalıklarının ilerlemesine sebep oldu. Diyet beslenmesi gereken mahpus sayısının düşük olması veya yalnızca tek bir hasta mahpusun diyet beslenmesinin gerekmesi, hapishane idarelerinin sadece bu mahpuslara yönelik yemek çıkartma gereği duymamalarıyla sonuçlanmaktadır. Hapishanenin verdiği yemeklerin yetersizliği, mahpusları kantinden alışveriş yapmak zorunda bırakmaktadır. Fakat derneğimizin aldığı mektuplar hem iç hem dış kantin fiyatlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Yeterli beslenemediği için bağıışıklığı düşen mahpuslar, hızla kilo vermekte ve bulaşıcı hastalıklara daha açık bir hale gelmektedir.

Dışarıda olduğu gibi hapishanede de hastaların düzenli kullanması gereken ilaçların hepsi her zaman SGK tarafından karşılanmamaktadır. Ailelerinden geliri olmayan ve çalışamaz durumda olan hasta mahpusların bu tür ilaçlara ve bunların yanında kullanması gereken medikal malzemelere ve hijyen ürünlerine erişimi ise oldukça kısıtlıdır.

Dışarıdaki hastalara sağlanan hasta bakım aylığını, hapishanedeki hasta mahpuslara sağlanmamaktadır. Fakat hasta mahpus hapishanede de dışarıda olduğu gibi bakım ve tedavi hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır ve bunların sadece belirli bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Hasta mahpus için hijyenik bir ortamda kalmak ve kişisel bakımını sağlayabilmek de büyük önem arz etmektedir. Bu temel hijyen ürünlerinin ücretsiz olması ve her mahpus için “temizlik kiti” verilmesi, hastalıkları önleyici bir sağlık tedbiridir.

Politika Önerisi:

- Hasta mahpuslara yönelik diyet yemekler her hapishanede bulundurulmalı ve yemeklerin hijyen, kalite, porsiyon gibi kriterleri düzenli olarak denetlenmeli,
- Tüm ilaçlar vemedikal malzemeler SGK kapsamında karşılanmalı ve temel hijyen ürünleri hapishane idaresi tarafından ücretsiz temin edilmeli,
- Dışarıdaki hastalara sağlanan evde bakım aylığı hapishanelerdeki hasta mahpuslara da sağlanmalı,
- Tüm bu uygulamalar yasal güvence altına alınmalıdır.

4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk

Türkiye hapishanelerinin birçoğu şehir merkezlerinden uzak kırsal alanlara inşa edilmektedir. R Tipi dışındaki hapishanelerde, düzenli ve çoklu tedaviye erişim sağlanamamaktadır. Tam teşekküllü hastanelere uzak, kırsal alanlara inşa edilmiş hapishanelerde tutulan hasta mahpuslar için sağlığa erişim oldukça zordur. Hapishanenin içerisinde düzenli tedaviye erişemediği gibi, hastane sevkı yazıldığında da gittiği hastanenin imkanlarının yetersiz olması nedeniyle tedaviye ulaşamayan veya hapishane hastanelere çok uzak olduğu için düzenli götürülemeyen hasta mahpuslar bulunmaktadır. Hapishanelerden hastanelere sevk şartları da hasta mahpuslar için elverişli değildir ve bu da hasta mahpusları hastaneye gitmekten alıkoyan nedenlerin başında gelmektedir.

2022 yılında CİSST’e gelen mektuplarda, hapishaneye ambulans yerine ring tipi araçla götürüldüğünü belirten mahpus sayısı artmıştır. Bazı hastane sevkleri, mahpusların “tabutluk” ismini verdikleri tek kişilik, oldukça küçük olan bu ring araçlar ile gerçekleştirilmektedir. Hasta ve yaşlı bir mahpusun, özellikle uzun saatler süren yolculukları bu araçlarda yapması mümkün değildir. Hastane sevklerinin ringlerle yapılması, çok uzakta olması ve tam teşekküllü bir hastaneye erişemiyor olmak, hasta mahpusların düzenli ve çoklu tedaviye erişimini engellemektedir. Bu mahpusların çoğunluğu sağlık nedeniyle büyük şehirlerde tam teşekküllü hastanelere yakın olan hapishanelere ya da R Tipi bir hapishaneye sevk istemektedir. Fakat derneğimizin yaptığı “sağlık nedeniyle sevk başvurularının” birçoğu hem R Tipi hapishane sayısının yetersizliği hem diğer hapishanelerdeki kontenjan doluluğu nedeniyle reddedilmiştir.

Politika Önerisi:

Mahpusların hastane sevkleri sırasında ring araçları yerine ambulans kullanılmalıdır.

Sağlık nedeniyle başka hapisaneye sevk isteyen mahpuslar arasında, ailelerinden uzak bölgelerde cezasını infaz etmekte olan hasta mahpuslar da bulunmaktadır. Bazı hasta mahpusların yakınları, uzaklık, yol masrafları, hastalık ve yaşlılık gibi nedenlerle yolculuk yapamamaktadır. Bu nedenle hasta mahpuslar ailelerini, yakınları görememekte, açık ve kapalı görüş günlerini yalnız geçirmektedir. Özellikle ruhsal ve zihinsel hastalıklarla mücadele eden mahpusların uzun yıllar boyu yakınlarını görememesi, dış dünya ile iletişiminin bu denli kopması, psikolojilerini giderek kötü bir hale getirmektedir. Bedensel hastalıklar bakımından da kişinin iyiye gitmesi için psikolojik iyilik halinin sağlanması önemlidir. Sağlığa bütüncül bir yaklaşım kapsamında hasta mahpusların ruh sağlığının da korunması gerekmektedir. Yakınlarından uzakta infazını sürdürmekte olan mahpuslar, psikolojileri iyiye gitmediği ve sağlık durumları giderek bozulduğu gerekçesiyle aileye yakın yerlere sevk istemektedir.

Politika Önerisi:

Hasta mahpusların yapmış olduğu “sağlık nedeniyle başka hapisaneye sevk” ve aileye yakın hapisaneye sevk başvuruları önceliklendirilmelidir.

Hapiste Engelli

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

89

Psikososyal Servis

0

Sevk Talebi

16

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu

2

Hak İhlali

1

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz

0

Ayrımcılık

6

Tecrit

6

İşkence ve
Kötü Muamele

6

Hapishane

16

İfade
Özgürlüğü

18

Disiplin

0

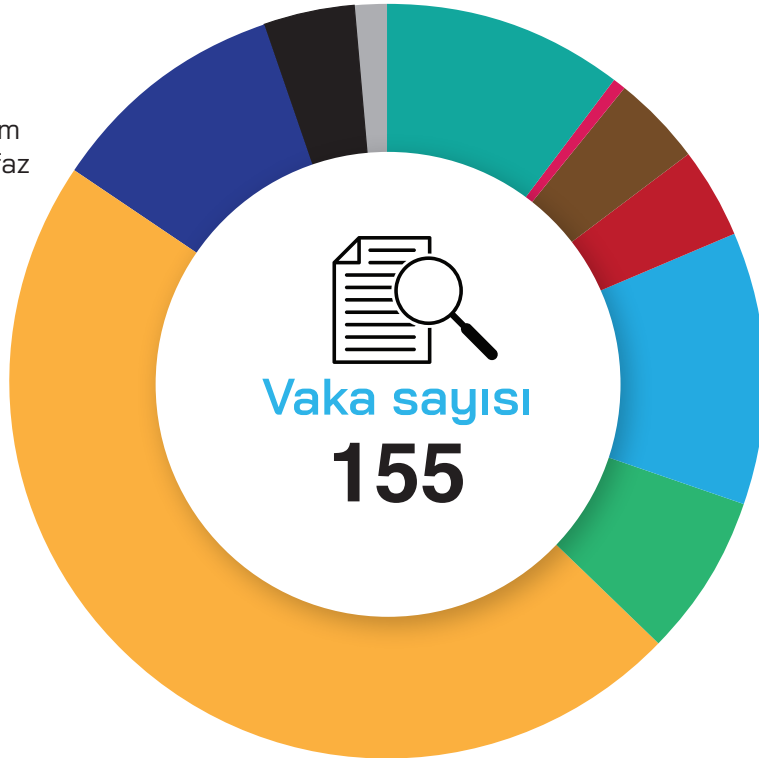
Görüş

11

Tematik

73

5. ENGELLİ MAHPUSLAR

5.1. Tanım

Türkiye'deki mevzuata göre, engelli, "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle, bedensel, zihinsel, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi" ifade eder.

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de ise engelli kavramı, "diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca, Sözleşme'nin giriş kısmında, "engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini" taraf devletlerin kabul etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Sözleşme'de "engelli bireylerin çeşitliliği" konusuna da vurgu yapılmıştır.

Tüm bunlarla birlikte düşünüldüğünde, engelli kavramının değişen ve gelişen bir kavram olduğunu göz ardı etmemek ve engellilik kavramını tek tipleştirmemek, engellilerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımının sağlanmasının ve engellilere yönelik ayrımcılığın önüne geçilmesinin temel koşuludur.

Türkiye'de engelliler, ihtiyaçlarının ve haklarının gözetilmediği ortamlarda hapsedilmektedir. Bu sebeple, kapatılma koşullarının zorlayıcı olduğu hapisanelerde, görüş, sağlık hakkı, sosyal aktivitelere erişim konusunda diğer mahpuslara göre çok daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar.

Yaşamını tek başına idame ettiremeyen ağır engelli mahpuslar, rehabilitasyon hizmeti sunulması amacıyla inşa edilen "R Tipi" yani "Rehabilitasyon Tipi" hapisanelerde barındırılır. Ancak, bu hapisanelerin kapasitesi genel ihtiyaca oranla oldukça düşük olup, engelli mahpusların ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

5.2. Genel Durum

Pandemi, 2022 yılında da engelli mahpusların genel durumunu olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Hapisanelerde COVID-19 kapsamında alınan önlemler, yavaş yavaş kaldırılmaya başlanmıştır. Fakat, 2021 yılında olduğu gibi, 2022 yılında da Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün COVID-19 önlemlerine dair yaptığı açıklamaların hiçbirinde engelli mahpuslara yönelik bir düzenlemeden bahsedilmemiş ve engelli mahpusların durumuna dair bilgi verilmemiştir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün bugüne kadar yayınladığı istatistiklerde, engelli mahpuslara ilişkin hiçbir veri bulunmamaktadır. Şimdiye kadar engelli mahpuslara ilişkin istatistiklere dair CİSST tarafından yapılan onlarca bilgi edinme başvurusuna rağmen, engelli mahpuslara ilişkin herhangi bir veri kamuoyuyla paylaşılmış değildir. 2016 yılında Adalet Bakanlığı'na sunulan soru önergesine verilen cevapta, "581 engelli hükümlü ve tutuklunun bulunduğu," belirtilmiş; ancak, bu mahpusların engellilik türlerine dair ayrıştırılmış bir veri paylaşılmamıştır.³²

³² Adalet Bakanlığı'ndan Bekir Bozdağ'ın, Milletvekili Sezgin Tanrıkulu'nun soru önergesine verdiği 19.12.2016 tarihli cevabından alınmıştır. Bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7084sgc.pdf>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

Ayrıca, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından 2018 yılı itibarıyla Türkiye hapisanelerinde “aşağı yukarı 248” engelli mahpus bulunduğu bilgisi verilmiş durumdadır.³³ “Aşağı yukarı” olarak ifade edilen engelli mahpuslardan sadece hükümlülerin mi, yoksa hükümlü ve tutukluların tümünün mü kastedildiği belirsizdir. 2015 yılından bu yana derneğimize başvuran engelli mahpus sayısının 300’den fazla olduğu düşünüldüğünde, her iki geçmiş tarihli verinin de gerçek engelli mahpus sayısını yansıtmaktan uzak olduğu ortadadır.³⁴

Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan raporlarımızda³⁵ da belirttiğimiz gibi, engelli mahpuslara dair istatistiklere ve engel durumlarına ilişkin ayrıştırılmış veriye ulaşmak ve bu engel durumlarına yönelik hapisanelerde alınan önlemlere ilişkin bilgi edinmek için yaptığımız çeşitli başvurular kamu otoriteleri tarafından cevapsız bırakılmıştır. Bu tür bilgilere ulaşamamak, var olan sorunları daha da çözümsüz hale getirmektedir. Engelli mahpuslara ilişkin ayrıştırılmış bir veri tutulmaması, engelli mahpusların hapisanelerde yaşadığını sorunların çözümü ve özgül ihtiyaçlarının karşılanmasının da önünde bir engel teşkil etmektedir.

Politika Önerisi:

Türkiye hapisanelerindeki engelli mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası sözleşmedeki tanım esas alınarak tutulmalı ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılmış veriler kamuya açık olmalıdır.

5.3. Öne Çıkan Başlıklar

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da sağlığa erişim, Rehabilitasyon Tipi hapisaneler, Adli Tıp Kurumları, erişilebilirlik, engelli maaşı, ve yoksulluk; engelli mahpusların başlıca problemleri arasında yer almaktadır. Uzun yıllardır var olan bu sorunların COVID-19 salgını ile daha da derinleştiği gözlemlenmiştir. Pandemi halihazırda var olan sorunların bir an önce çözülmesi gereken derin krizler olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Engelli mahpusların yaşadığı hak ihlallerinin büyük bir çoğunluğu ayrımcılık temellidir.³⁶ Fakat, ayrımcılık her zaman ayrı davranmaktan değil, bazen de aynı davranmaktan kaynaklanmaktadır. Engelli mahpus kendisine tanınan hakları kullanamadığında doğrudan ayrımcılığa uğrarken, kendisine yönelik düzenlemeler yapılmadığında da dolaylı ayrımcılığa uğramaktadır.

Engelli olmayan kişilerin bakış açısı, yani sağlamlılık algısı ile tasarlanan hapisanelerin fiziksel erişilmezliği, engelliler için sağlık, atölye, görüş gibi temel haklarından faydalanmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Ülkenin “ucuz işgücü kaynaklarından” biri olarak kullanılan hapisanelerde dahi engelli mahpuslar kendilerine yönelik bir istihdam bulamamaktadır. Engelli mahpusların hapisanede hayatlarını idame ettirebilmek için engelli aylığından başka bir gelir kaynakları yoktur.

³³ Bu bilgi, TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nun 14.11.2018 tarihli toplantısının birinci oturumunun tutanağından alınmıştır. Bkz. 14.11.2018 İnsan Hakları.indd (tbmm.gov.tr). Erişim Tarihi: 20.09.2023

³⁴ Bu veri, CİSST veri tabanından elde edilmiştir.

³⁵ <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

³⁶ Sisli, M. (2019). Uluslararası ve Ulusal Hukuk Çerçevesinde Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Engellilerin Tutulma Koşulları. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, Sayı 2, 22.7.2019, s. 79-105.

5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Pandeminin başında durma noktasına gelen hastane sevkleri, düzenli tedavi görmesi gereken engellilerin durumunu da olumsuz yönde etkiledi. COVID-19 salgınıyla birlikte hastane sevklerinin büyük bir kısmı çok uzun süre boyunca durduruldu ve 2022 yılında da tam olarak eski seyrine dönmedi. Ayrıca, hayatını tek başına idame ettiremeyen engelli mahpuslardan bazıları, hastaneden dönüşte uygulanan mecburi karantina sürecinden dolayı hastaneye gitmek istemedi. 2022 yılının sonlarına doğru hastane dönüşü karantinası tamamen kaldırılrsa da yürürlükte kaldığı dönem birçok engelli mahpusun tedavisi yarım kaldı veya hiç başlayamadı. Fizik tedavi, rehabilitasyon vb. düzenli ve çoklu tedavi görmesi gereken engelli mahpusların tedavilerine devam edilemediği için engellilik oranlarında artış meydana geldiğine ilişkin başvurular derneğimize ulaştı.

Dernek olarak aldığımız en yoğun şikayetlerden biri, revire çıkarılmanın ve sonrasında hastaneye sevk edilme sürecinin çok uzun sürmesi sebebiyle sağlığa erişimin engellendiğine ilişkindir. Hapishanelerde birinci basamak sağlık hizmetlerinden olan revir hizmetine erişmeden, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmeti olan hastane sevk gibi hizmetlere de erişilememektedir. Hapishanelerdeki sağlık personeli sayıları ve çalışma saatlerinin mahpusların sağlığa erişimi için yeterli olmaması, engelli mahpusların düzenli ve çoklu tedaviye erişimini zorlaştırmaktadır.

Bunun yanında, engelli mahpusların hem engellilik durumlarının tespiti hem de sonrasında haklarına erişimleri için “Engelli Sağlık Kurulu Raporu” ve “Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu” almaları gerekmektedir. Ancak engelli mahpuslar, 2022 yılında da sıklıkla bu raporları alma süreçlerinin çok uzun olduğundan ve bu süreçte birçok hak ihlali ile karşılaştıklarından bahsetmiştir. Hapishanelerdeki düzenli ve çoklu tedaviye erişimin bu denli zor olması, engelli mahpusların yaşam hakkı ihlali iddialarını da gündeme getirmiştir.³⁷

Politika Önerisi:

Kronik ve çoklu hastalıkları olan engelli mahpusların düzenli tedaviye erişebilmesi için tüm hapishanelerde gerekli tıbbi ekipman, medikal malzeme, sağlık personelinin sürekliliği gibi imkânlar sağlanmalı, sağlık personeli sayıları ve çalışma saatleri hapishane nüfusunun ihtiyacını karşılayacak düzeyde iyileştirilmelidir.

5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumları

R tipi hapishaneler, diğer hapishane tiplerine nazaran engelli ve hasta mahpuslara göre tasarlanmaktadır. R tipi dışındaki hapishanelerde kalan mahpusların pandemi sürecinde çoklu ve düzenli tedaviye erişimleri daha da zorlaşmıştır. CTE’nin internet sitesinde yer alan bilgiye göre, “akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E Tipi Ceza İnfaz Kurumlarında oluşturulan üniteler ile İstanbul/ Metris R Tipi Kapalı (158 kişi kapasiteli) ve Menemen R Tipi Kapalı (156 kişi kapasiteli) sağlık ünitesi hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir.”³⁸ Bununla birlikte, CİSST’in Adalet Bakanlığı’na kaç adet R tipi hapishane olduğunu sorduğu bilgi edinme başvurularına iki farklı cevap verilmiştir. Verilen cevapların birinde Elazığ, Metris ve Menemen R Tipi hapishanelerinin aktif olarak kullanıldığı, diğer cevapta ise Elazığ R Tipi’nde halihazırda mahpus alımına başlanmadığı belirtilmiştir. Sağlanan bu çelişkili bilgiler nedeniyle R tiplerine dair doğru bilgi ve veriye ulaşmakta zorluk yaşanmaktadır.

³⁷ 2022 yılında engelli mahpuslar Mehmet Bozan ve İbrahim Yıldırım’ın hapishanede yaşamını yitirmelerinin nedeni olarak tedaviye erişememiş olmaları gündeme gelmiştir. Bkz. <https://www.gazeteduvar.com.tr/olmeden-once-12-mektup-yazdi-bana-iskence-edecekler-haber-1581833>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

³⁸ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>. Erişim Tarihi: 01.03.2022.

Düzenli ve çoklu tedaviye erişimin sadece R tipi hapishanelerde mümkün olması, pandemi süreci boyunca da R tipi olmayan hapishanelerdeki engelli mahpusların sağlığa erişememesine neden olmuştur. COVID-19 süreci, R tipi gibi engellileri izole eden hapishaneler yerine, bütün hapishanelerin engellilere göre tasarlanması gerektiğinin önemini göstermiştir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların sağlığa erişebilmeleri için R tipleri gibi engellileri izole eden hapishaneler tasarlamak yerine, bütün hapishaneler ve koğuşlar engelli mahpusların özgül sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Engelli mahpusların hem haklarında verilen cezanın infazının ertelenmesi hem de R tipi hapishaneye sevk edilebilmeleri için Adli Tıp Kurumu'nun (ATK) verdiği rapor belirleyicidir. ATK, tam teşekküllü hastanedeki heyetlerden "ağır engelli" derecesi ile rapor almış mahpuslara da "hapishanede kalabilir" veya "tek başına hayatını idame ettirebilir" şeklinde rapor verebilmektedir. Sağlık Yönetmeliği'ne göre, yüzde 70 üzeri engel oranı "hayatını tek başına idame ettirememek" anlamına gelirken, ATK'nın ağır engelli mahpuslara dahi "hapiste kalamaz" raporu vermediği birçok vaka ile karşılaşılmıştır. Bu durum, ATK'nın bilimselliği ve tarafsızlığının sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Aynı şekilde, R tiplerine sevk edilebilmek için hastanelerden alınan heyet raporlarının yanında, ATK'dan alınan "R tipi hapishanede kalabilir" şeklindeki raporlar etkilidir. Bu sebeple, engelli mahpuslar için R tiplerine sevk ve hastalık sebebiyle cezanın infazının ertelenmesi oldukça zordur. 2022 yılı içerisinde de ATK'nın hayatını tek başına idame ettiremeyecek ya da ağır engeli olan kişilere "hapishanede kalabilir" raporu vermesi ya da hastalıklarının son evresine gelene kadar "hapishanede kalamaz raporu" vermemesi, bazı engelli mahpusların hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

Ayrıca, ATK'dan "cezaevinde kalamaz" raporu aldığı halde, bazı engelli mahpusların tahliyeleri, İnfaz Kanunu'nun 16. Maddesinde aranan "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmama" şartını karşılamadıkları gerekçesiyle gerçekleştirilmemektedir. Hapishanede kalamayacak engeli bulunan mahpusların tahliyelerinin önüne geçen bu şartı karşılayıp karşılamadıkları konusunda güvenlik güçlerinin değerlendirmesi esas alınmaktadır.

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi, aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan, üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.
- Klinik kararlarla ilgili süreçler, Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Sübjektif değerlendirmelere sebep veren "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayaacağı değerlendirilen" ifadesi kaldırılmalıdır.

5.3.3. Erişilebilirlik

Hapishaneler de dışarıdaki diğer kurumlar gibi, hem yapısal hem yasal olarak, “sağlam, yetişkin” erkeklere göre dizayn edilmektedir. Bu normatif çerçevede dışında kalan kadın, çocuk, engelli, yabancı vb. mahpus grupları için hapishanelerin erişilebilir olmaması, birçok hak ihlalini de beraberinde getirir. Engelli mahpuslara yönelik düzenlemelerdeki yetersizliğin yanı sıra, var olan düzenlemeler de tam manasıyla uygulanmamaktadır. Engelli mahpuslar, bilhassa hapishanelerin fiziksel yetersizliklerinden kaynaklı olarak hayatlarını tek başına idame ettirmekte zorlandıklarını sıklıkla ifade etmektedir.

Bunun yanı sıra, hapishane idarelerince mahpuslardan tüm taleplerini dilekçeyle, yani yazılı şekilde sunmaları istenmektedir. Ancak, asli nitelikteki bu uygulama, hapishaneye özgü bir erişilebilirlik sorunu yaratmaktadır. Çünkü, fiziksel ve zihinsel engeli nedeniyle yazı yazamayan engelli mahpuslar olduğu gibi, bu engelleri nedeniyle eğitime erişemediklerinden okuma yazma bilmeyen mahpuslar da bulunmaktadır. Bu mahpusların alışveriş yapmak, dış dünya ile haberleşmek, hastaneye gitmek dahil olmak üzere, yazılı taleplerini kendileri adına başka mahpuslar yapmak durumunda kalmaktadır.

Politika Önerisi:

Engellilerin bağımsız yaşayabilme ve kişisel hareketlilik hakları tesis edilmeli, hapishanenin yapısı, kuralları, hizmetleri engellilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmeli, bu hizmetler diğer mahpusların yükü haline getirilmemelidir. Tüm kural ve hizmetler, her engellinin bireysel başvuru yapabileceği ve tek başına tüm süreci yürütebileceği şekilde düzenlenmelidir.

2021 yılındaki raporumuzda da detaylı bir şekilde belirttiğimiz üzere, tuvalet, banyo, kalabalık koğuşlar, geçiş alanlarının darlığı, binaların çok katlı veya basamaklı olması gibi birçok yapısal etmen, engelli mahpuslar için en temel ihtiyaçlarına erişememek anlamına gelir. Fakat hapishanelerin engelliler için erişilebilir olmaması, sadece engelli mahpusları değil, engelli mahpus yakınlarını, avukatları ve hapishanede çalışan engelli memurları da olumsuz yönde etkilemektedir. Engelli bir mahpus için hak ihlalleri, hapishaneye götürüldüğü ring aracına binerken başlar. Ring araçları basamak yükseklikleri, oturma kısımları, ışıklandırma, havalandırma vb. bakımından engelli ve hasta mahpuslara uygun değildir. Bazı ringlerde, yürüme engelli mahpusların ringe çıkmasını sağlayan rampaların eğimleri elverişli değildir. Ayrıca, hapishaneye giriş sırasında uygulanan prosedür, engellilere göre düzenlenmemektedir. Tekerekli sandalye veya koltuk değnekleri kullanan engelliler, X-ray cihazlarından geçerken çeşitli zorluklarla karşılaşır.

Engellilerin görüş hakkına erişimi de diğer mahpuslara göre daha zordur. Böyle temel bir hak, pandemi ile birlikte engelliler için adeta bir lüks haline getirilmiştir. Açık görüşler pandemi önlemleri çerçevesinde kaldırıldığı için mahpuslar uzun bir süre sadece telefon hakkı ile dış dünyaya erişebilmiştir. Fakat işitme ve konuşma engelli mahpuslar veya mahpus yakınları için bir düzenleme getirilmemiştir. Engelli mahpuslar ve engelli mahpus yakınları açısından pandemi sürecinde haberleşmek daha da zorlaştırılmıştır. 2022 yılının ikinci yarısına gelindiğinde, bu durum eski haline dönmeye başlamıştır.

Atölye ve faaliyetlerin büyük bir bölümü, COVID-19 önlemleri kapsamında durdurulmuştur. Engellilere yönelik düzenlenen atölyeler zaten oldukça azken, pandemi ile birlikte tamamen kaldırılmış ve yerine engellilerin de faydalanabileceği herhangi bir alternatif konulmamıştır. Pandemi ile ilgili bütün yasakların kaldırılmış olmasına rağmen, hapishanelerde engellilere yönelik atölyeler hala başlamamıştır. Engelli mahpuslar, kendilerine yönelik düzenlemelere gidilmediği için eğitim ve atölyelere erişim konusunda büyük zorluklar yaşamaktadır.

Politika Önerisi:

Açık ve kapalı görüşler ile atölyeler ve eğitime erişim, engellilerin engel türlerine göre tasarlanmalı, işitme engellilerin telefon görüşünden, görme engellilerin kapalı görüşler ve atölyelere katılım haklarından faydalanabilmeleri için alternatif hak ve imkânlar sağlanmalıdır.

Ailelerine yakın olan veya kendilerinin ya da ziyaretçilerinin engel durumlarına daha uygun olan hapishanelere gitmek isteyen mahpusların sevklerinin büyük bir bölümü gerçekleştirilmemiştir. Bu sebeple, engelli mahpusların veya ailelerinde engelli bulunan kişiler olan mahpusların, COVID-19 önlemleri nedeniyle aileleriyle görüşmeleri, diğer mahpus gruplarına göre daha da zorlaşmıştır. Engelli mahpusların sevk taleplerinin gerçekleştirilmesi, 2022 yılında dahi eski sıklığına dönmemiştir. Hasta, yaşlı ve engelli mahpus yakınları için şehirlerarası yolculuk yapmak oldukça zorlayıcı bir durumdur. Bunun yanında, hapishanenin fiziki şartları, engelli mahpusları olduğu kadar, engelli ziyaretçileri de zorlamaktadır. Bu şartlar altında, engelli yakınlarından uzak yerlerde infazını sürdürmekte olan mahpusların sevklerini gerçekleştirmemek, aileleriyle görüşme hakkını fiili olarak ortadan kaldırmak anlamına gelmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların ve engelli ziyaretçisi olan mahpusların, engelli erişimine uygun ve ziyaretçilerinin ikamet ettiği yerlere yakın hapishanelere sevkleri öncelenmelidir.

5.3.4. Engelli Aylığı

Engelli mahpusların engelli aylığına ulaşmaları; vasi imzası şartını yerine getirememe, ikametgâh sorunu, muhtaçlık kriterini karşılayamama ve engelli raporu alamama gibi nedenlerle oldukça güçtür. 2021 yılında ve önceki yıllardaki raporlarımızda da belirttiğimiz, engelli mahpusların engelli aylığı alırken yaşadığı sorunlar aynı şekilde devam etmektedir.

Mahpusların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilen engelli aylığına başvurabilmesi için, engelli raporlarının olması ve vasisinin mahpusun kaldığı hapishanenin bulunduğu bölgedeki SYDV'ye giderek başvuru işlemlerini yapması gerekir. Pandeminin başlarında hastane sevkleri durma noktasına geldiği için bu süreçte birçok engelli mahpus engelli raporu alamamıştır. Vasisi ile iletişimi olmayan veya uzak şehirlerde infazını sürdürmekte olan engelli mahpuslar, vasi imzası alamadığı için aylığı bağlatamamıştır.

CİSST'e PTT'nin engelli mahpuslar arasında tutuklu-hükümlü ayırımına gitmeye başladığına dair birçok şikâyet gelmiştir. Engelli mahpus tutukluysa vasisi ile iletişim kurulamaması durumunda hapishane mutemedi aracılığıyla engelli aylığını PTT'den çekebiliyorken, hükümlü olan engelli mahpuslara bu hak PTT tarafından tanınmamıştır. Halihazırda kısıtlı olan engelli hakları, hapishanede tüm bu bürokrasi arasında eriyip gitmektedir. Engelli mahpuslara yönelik istihdam ve atölye imkânı yaratılmadığı gibi, engelli aylığına başvuru süreci de giderek zorlaşmaktadır.

Politika Önerisi:

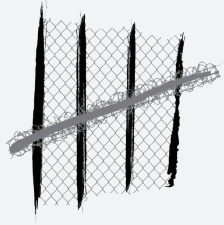
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alınan engelli aylıklarının başvuru süreçleri engelli mahpusların erişimine uygun olarak düzenlenmeli, engelli aylığına başvuru prosedürü sadeleştirilmeli ve engelli mahpuslar arasında hükümlü-tutuklu ayırımı gözetmeksizin hapishane mutemedinin engelli aylığını PTT'den çekebilmesi için düzenlemeye gidilmelidir.

5.3.5. Engelli Yoksulluğu

Bazı hastalık ve engel türlerinin özel beslenme programları ve diğer medikal ihtiyaçları bulunur. 2022 yılında derneğimize başvuran engelli mahpusların büyük bir kısmı, bu ihtiyaçların hapishane idaresi tarafından karşılanmadığını ve kendilerinin de bu ihtiyaçları karşılayacak ekonomik durumlarının olmadığını belirtmiştir. Gıda, medikal ve temizlik malzemeleri gibi temel ihtiyaçlara ücretsiz erişemeyen engelli mahpuslar, giderek artan ekonomik krizi hapishanelerde en derinden hisseden mahpus gruplarındandır. 2022 yılında da en çok aldığımız şikayetlerden biri, hapishane idaresinin ve SGK'nın karşılamadığı ürünlerle ilgili olmuştur. Bu malzemeleri iç ve dış kantinden temin etmeye çalışan engelli mahpusların birçoğu, fiyatların pahalılığından dolayı en temel gereksinimlerine dahi erişememiştir. Engellilere yönelik atölye, istihdam ve eğitim fırsatlarının yaratılmıyor oluşunun yanında, engelli aylığı alırken karşılaşılan sorunlar, engelli mahpusların yoksulluğunu daha da derinleştirmektedir. Hapishanelerde engelli yoksulluğu münferit bir durum değil, bir an önce müdahale edilmesi gereken oldukça kritik bir meseledir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların gıda, medikal ve temizlik malzemesi gibi temel ihtiyaçları hapishane idaresi ve SGK tarafından karşılanmalı, hapishanelerde engelli mahpuslara yönelik istihdam sağlanmalıdır.

Ağırlaştırılmış Müebbet

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

122

Psikososyal Servis

0

Sevk Talebi

64

Hak ihlali

85

Ayrımcılık

11

İşkence ve
Kötü Muamele

13

İfade
Özgürlüğü

70

Görüş

96

Disiplin

11

Tematik

83

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz

0

Tecrit

106

Hapishane

59

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu

4

Vaka sayısı

602

6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR

6.1. Tanım

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, Türkiye’de idam cezasının kaldırılmasıyla 2002 yılında bu cezanın yerine getirilmiş bir hapsedilme yöntemi olup, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre bir kişiye verilebilecek en ağır cezadır. 29 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’la düzenlenen infaz rejimi oldukça sınırlayıcı kurallar içermekte ve bu nedenle, ağırlaştırılmış müebbet hapis, diğer tüm hapsedilme biçimlerinden keskin biçimde ayrılmaktadır. Adli suçlardan ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 30 yıl sonra, örgütlü suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 36 yıl sonra tahliye umudu vardır. Terörle mücadele yasasından ceza alan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü siyasi mahpuslar için ise bu cezanın infazı mahpusların hayatları boyunca devam etmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 25. Maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 47. Maddesi ile belirlenmiştir. Bu kanunlar, ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpusların; günlerinin 20-23 saatini tek kişilik, 7-8 metrekarelik bir hücrede ve her türlü anlamlı sosyal temastan yoksun bir şekilde geçirmelerini öngörmektedir. Ayrıca ziyaret edilme, telefon hakkı, sosyal etkinliklere katılma ve çalışma yönünden diğer tüm mahpuslardan daha kısıtlı haklara sahip olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, en hafif tabirle “olağanüstü bir infaz rejimi”ne tâbi oldukları söylenebilir.

6.2. Genel Durum

Birçoğu uzun yıllardır ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olduğu için tecrit altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan mahpuslar, 2022 yılında da pandemi düzenlemeleri ve yeni açılan S tipi, Y tipi ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerin getirmiş olduğu düzenleme ve uygulamalardan fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak en çok etkilenen mahpus gruplarından biri olmuştur. Bunun yanında, 2022 yılında ekonomik krizin derinleşmesiyle tüm bu sorunları katmerlenmiştir.

Türkiye hapisanelerinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sayısına ilişkin kamuoyuyla paylaşılan son istatistik, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün derneğimizin yapmış olduğu bilgi edinme başvurusuna 2014 yılında vermiş olduğu cevaptır. Verilen yanıtta göre, “terör ve örgütlü suçlardan 126, adli suçlardan 1327 olmak üzere, toplamda 1453 hükümlü,” ağırlaştırılmış müebbetten hapsedilmiştir. Önceki yıllarda olduğu gibi, 2022 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sayısına ilişkin hiçbir istatistik kamuoyuyla paylaşılmamıştır.³⁹

³⁹ <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/2014.02.21-A%C4%9F%C4%B1r%C5%9F%C4%B1r%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1%C5%9F-M%C3%BCebbet-Bilgi-Edinme-2.jpg>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

6.3. Öne Çıkan Başlıklar

2022 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpuslar, tecrit üzerine kurulu infaz rejiminden kaynaklı sağlık sorunları yaşamış, hapishanede çalışmalarına izin verilmediği için ekonomik zorluklarla mücadele etmiş ve tecridin getirmiş olduğu psikolojik ve fiziksel olumsuz etkilerle baş etmek zorunda kalmıştır. 2022 yılında öne çıkan sorunlardan biri de, S tipi, Y tipi ve Yüksek Güvenlikli hapishanelerin getirdiği ağır tecrit koşulları olmuştur. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yaşadıkları sorunların büyük çoğunluğu, ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimini belirleyen mevzuattan kaynaklanmaktadır. Bu hak ihlalleri, “Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller” başlığında sıralanmış olup, mahpusların 2022 yılında derneğimize sıkça ilettiği şikayetler ise sonraki başlıklarda ele alınmıştır.

6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller

Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmelik’in 11. Maddesine göre, “ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar; eşi, çocukları, torunları, torunlarının çocukları, annesi, babası, büyükannesi, büyükbabası, büyükannesi ve büyükbabasının anne ve babaları, kardeşleri ve vasisi dışında kimse ziyaret edemez.” Bu durum, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların ve ailelerinin bir arada görüşme yapamamasına ve psikolojik olarak zorlanmalarına sebep olmaktadır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların açık ve kapalı görüşlerde aile üyeleriyle bir arada görüş yapabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

İnfaz Kanunu’nun 25. maddesine göre, “Hükümlüyü; eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde on beş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler.” ve “Hükümlü, kurum idare kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir.” Buna göre, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, diğer mahpuslar gibi haftada bir görüş ve telefon hakkına sahip değildir. Kendilerine yalnızca 15 günde bir telefon ve görüş hakkı tanınır. Bu da mahpusların dış dünya ile ilişkilerini zayıflatmakta ve ihtiyaçlarını giderememelerine neden olmaktadır.

29 Mart 2020’de yayınlanan 2324 sayılı Yönetmelik ile mahpuslara tanınan görüntülü görüşme hakkı, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara verilmemiştir. Yönetmelik’in 74. Maddesinde yer alan “ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlüler, idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir olmak üzere eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi ile on dakikayı geçmemek üzere sadece sesli görüşebilir” ifadesiyle, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar görüntülü görüşme hakkından mahrum bırakılmıştır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara, diğer mahpuslar gibi haftalık telefon görüşü, ziyaret yapma hakkı ve görüntülü görüşme yapma hakkı tanınmalıdır.

Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü Veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelik'in 5. Maddesine göre, "ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanlar hariç, yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunanlar da dahil olmak üzere, güvenlik bakımından sakınca oluşturmaması koşuluyla tehlikeli olmayan hükümlülere; ikinci derece dahil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin ölümü halinde, cumhuriyet başsavcısının onayıyla yol süresi hariç iki güne kadar cenazeye katılması amacıyla izin verilebilir." Bu hüküm nedeniyle, 2022 yılında aile üyeleri vefat eden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, önceki yıllarda da olduğu gibi, cenazeye katılım sağlayamamıştır. Bu durum, aile üyelerini kaybeden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları psikolojik olarak olumsuz etkilemiştir.

Politika Önerisi:

Aile üyelerini kaybeden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların aile üyelerinin cenazelerine katılabilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre, "hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbi tetkik ve zorunluluklar hariç kurumlarda, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenlikli mahkum koğuşlarında uygulanır."⁴⁰ Buna göre, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hapishane dışında tedavi edilseler dahi tek kişilik hücrelerde tedavi edilir. Ayrıca, infaz ertelemeye başvurma hakları bulunmamaktadır. Bu durum, 2022 yılında da bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü ağır hasta mahpusların sağlık durumunun daha kötüye gitmesine sebep olmuştur.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz ertelemeye başvurmalarının önünde engel teşkil eden "hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez" ibaresi İnfaz Kanunu'ndan çıkarılmalıdır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre, mahpuslar tutulduğu hapishanenin olanak verdiği ve idare ve gözlem kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların bu etkinliklere katılımı hapishane idaresinin inisiyatifi dahilindedir. Aynı infaz rejimine göre, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların spor ve iyileştirme faaliyetlerine katılımları kamuya açık olmayan kurum iç yönetmelikleriyle sınırlandırılmıştır. 2022 yılında birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus atölyelere katılamadıkları, sohbete çıkarılmadıkları, havalandırmaya 1 saat ve tek başlarına çıkarıldıklarına dair şikayetler aktarmıştır. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi'nin (AİÖK) görüşüne göre, uzun süreli mahkumiyetleri bulunan hükümlülerle ilgili uygulamaların, infazın mahpusların psikolojileri üzerindeki etkilerini olumlu ve proaktif bir şekilde telafi etmeye yönelik olması gereklidir.⁴¹

⁴⁰ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 47/1-l.

⁴¹ CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010, s. 26, para. 33, <https://www.refworld.org/pdfid/4d7882092.pdf>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların daha fazla sosyal aktivitelere katılımının sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalı ve hapishanelerde standardize olmayan uygulamaların önüne geçmek için hapishanelerin iç yönetmelikleri kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

İnfaz Kanunu'nun 25. maddesine göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpuslar, hiçbir suretle hapishane dışında çalıştırılmaz ve çalışmalarına izin verilmez. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpusların farklı iş kollarında çalışamamaları, birçoğunu ekonomik olarak zorlamıştır.

Politika Önerisi:

Çalışmak isteyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların meslek edinme eğitimlerine katılmaları yasal güvenceye alınmalıdır.

6.3.2. Tecrit

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz süresi boyunca erişebildikleri mekanlar, hücreleri, havalandırma alanı ve görüş odasından ibarettir. Kaldıkları hücrelerin çok dar olması, tuvalet ve banyo ile ortak alanda bulunması, rutubetli olması ve günün 22-23 saatini bu ortamda geçirmeleri, mahpuslarda hem fizyolojik hem de psikolojik hastalıklara yol açmaktadır.

AIÖK, tecrit ve hücre hapsinin insan haklarına aykırı olduğunu ve tecrit altında bulunan kişilerin zihinsel, bedensel ve sosyal sağlıklarını olumsuz şekilde etkileyebileceğini belirtmiştir.⁴² Yapılan diğer bilimsel araştırmalar da tecridin insan sağlığını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

2022 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en çok dile getirdikleri sorunlardan biri, ağır tecrit koşulları olmuştur. Özellikle 2021 yılında faaliyete giren S tipi, Y tipi ve Yüksek Güvenlikli hapishanelerde uygulanan ağır tecrit koşullarıyla ilgili CİSST'e çok fazla şikayet gelmiştir. Bu hapishanelerde tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, havalandırmaya tek çıkarıldıklarını, havalandırma için ayrı bir bölüme götürüldüklerini, atölye ve kurslara katılım sağlayamadıklarını, sohbet hakkından faydalanamadıklarını, spora ayda yalnızca bir defa bir saatliğine çıkarıldıklarını ve istedikleri mahpuslarla çıkarılmadıklarını aktarmıştır. Mahpuslar, pencerelerin güneşe ters tasarlandığını, pencere önlerinin elek tel ile kapatıldığını, bu sebeple temiz hava ve gün ışığından mahrum bırakıldıklarını ve gökyüzünü göremediklerini de belirtmiştir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların zorunlu olarak "tek kişilik oda"larda tutulması uygulamasından vazgeçilmelidir.

⁴² <https://rm.coe.int/168073428b>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele

Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, havalandırmaya giderken ve dönerken üst araması yapıldığını, tek tip saç tıraşı dayatıldığını, koğuşlarının özel ekiplerce sık sık arandığını ve eşyalarına dağıtılarak zarar verildiğini, hastane sevklerinde ağız içi aramanın dayatıldığını bildirmiştir. Hastaneye sevk olan bazı mahpuslar, sağlık çalışanlarından kötü muamele gördüğüne ve tedavi edilmediklerine dair şikayetlerini iletmiştir. Başka hapishanelere sevk edilen mahpuslar ise sevk öncesi ve sonrası çıplak aramaya tabi tutulmuştur.

2022 yılı içerisinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, infaz koruma memurlarının gece geç saatlerde yüksek sesle konuştuklarına ve gürültülü şekilde müzik açıp mahpusların uyumalarını engellediklerine dair de şikayetler aktarmıştır. Bazı hapishanelerde, adli ve siyasi mahpuslar aynı koridorlardaki koğuşlarda tutulmuş, görüşe beraber çıkarılmış ve bu durum, bazı mahpusları psikolojik olarak rahatsız etmiştir.

Uygulanan bu ağır tecrit koşullarının ve psikolojik şiddetin son bulması için farklı hapishanelerdeki birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, açlık grevine girdiklerini bildirmiştir.

6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Uzun süre tecrit altında tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hapishanenin hijyenik olmayan koşullarından ve hücreye kapatılmaktan kaynaklı fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yaşayabilmektedir. Yaşadıkları fiziki koşullar nedeniyle özellikle kronikleşmiş sağlık sorunları bulunan birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus bulunmaktadır.

2022 yıl içerisinde de derneğimize başvurularda bulunan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, kronik hastalıklarının olduğunu, hücre yapısının ve düzenli tedavi görememekten kaynaklı sağlık şikayetlerinin arttığını aktarmıştır. Bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hücrenin havasız ve küçük olmasından kaynaklı solunum yolu hastalıkları, kardiyolojik hastalıklar, göz hastalıkları ile ilgili rahatsızlıklarının olduğunu belirtmiştir. Pandemi düzenleme ve uygulamaları ile beraber ağır hasta mahpuslar sağlık hakkına erişimde engellerle karşılaşmış, mahpusların hastane ve revir sevkleri düzenli şekilde yapılmamış, ilaca erişimlerinde düzensizlikler yaşanmıştır. Bu durum, bazı ağır hasta mahpusların sağlık durumlarının daha da kötüye gitmesine neden olmuştur.

COVID-19 pandemisiyle beraber mahpusların hijyen ihtiyaçları daha fazla artmış ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hijyen özelinde hücre yapısından kaynaklı yaşadıkları sorunları derneğimize iletmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların tutuldukları hücrelerde mutfak ve tuvalet alanlarının bir arada olması ve yemek, bulaşık ve tuvalet ihtiyaçlarını aynı yerde karşılamak zorunda kalmaları, mahpusların hijyen ihtiyaçlarını karşılamalarının önündeki en önemli engeldir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yaşadığı önemli sorunlardan biri de havalandırma saatlerinin kısıtlı olmasının yanı sıra, hücrelerin pencerelerindeki demir parmaklıklara ek olarak takılan sık dokunmuş teller olmuştur. Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, temiz hava alamadıklarını ve hücrelerinin küflendiğini derneğimize iletmiştir. Bazı hapishanelerde su kotasının uygulanması da sağlık problemi olan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları zor duruma sokmuş, bu nedenle hijyen ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirten mahpuslar olmuştur. Kış aylarında bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar tarafından hapishanenin ısınmadığı, kaloriferlerin az bir şekilde yakıldığı ve bu nedenle üşüdüklerine dair şikayetler yapılmıştır.

³⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2022

Politika Önerisi:

Tek kişilik hücrelerde tutulma uygulaması kaldırılana kadar hücreler, hareket alanı yaratacak şekilde genişletilmeli, hücreler doğrudan güneş alacak şekilde düzenlenmeli, hücrelere mutfak ünitesi eklenmeli, pencerelere takılan teller kaldırılmalı ve mahpusların çamaşırlarını kurutmaları için imkân yaratılmalıdır.

30 yıldır hapisshane de olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus Kemal Gömi, rezidüel şizofreni tanısı almasına rağmen, Metris 2 No'lu R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tek kişilik hücrede tutulmakta ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. AİHM, "Gömi-Türkiye" davasında verdiği kararda, mümkün olan en kısa sürede gerekli psikiyatrik ve sürekli tıbbi bir tedavi sağlayan özel bir kurumda yeterli tutukluluk koşulları sağlanması gerektiğine dair öneride bulunmuştur. Adli Tıp Kurumu'nun raporları da AİHM kararlarını desteklemiş olmasına rağmen, Kemal Gömi'nin ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus olması nedeniyle infazına ara verilmemiştir.⁴³

Politika Önerisi:

İnfazın tek kişilik hücrelerde sürdürülmesi halinde hasta ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara refakatçi hakkı tanınmalı, mahpusların psikolojik durumlarına göre acil önlemler alınmalı, ruh sağlığı problemleri yaşayan mahpusların hücrede tutulması uygulamasına derhal son verilmelidir.

6.3.5. Ekonomik Zorluklar

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hem uzun yıllar boyunca tecrit altında tutulmalarından hem de hapisshane de çalışmalarına izin verilmemesinden dolayı ekonomik olarak en kırılgan mahpus grupları arasında yer alır.⁴⁴ 2022 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, yaşadıkları ekonomik zorluklarla ilgili olarak derneğimize daha sık başvurularda bulunmuştur.

Mahpuslar, 2022 yılı içerisinde, ağırlıklı olarak elektrik faturalarının sürekli zamlandığı ve çok yüksek geldiği, kantin fiyatlarının yüksek olduğu, pandeminin daha da zorunlu hale getirdiği temizlik ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Birçok mahpus, elektrik faturalarının daha düşük gelmesi için buzdolabı, semaver, televizyon gibi eşyaların fişini çektiğini bildirmiştir. Bunun yanında, mahpuslar verilen yemek miktarının az olduğunu ve doymadıklarını, bunun için ek gıdaya ihtiyaç duyduklarını, ancak ekonomik nedenlerle alamadıklarını da dile getirmiştir. Yakınlarının gönderdiği kargolar, ürünlerin kantinde satılması, ayda bir defa ya da sadece belli tarihler aralığıyla kargo kabul edilmesi nedeniyle mahpuslara verilmemiştir. Mahpuslar ayrıca, ürünleri kantinden satın almakta zorlandıklarını da belirtmiştir.

Zorla sevk edilen bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, kendilerinden 2000 – 3000 TL dolaylarında kargo ücreti istendiğini ve eşyalarının gönderilmediğini, gönderilen eşyalarına ise zarar verildiğini bildirmiştir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların ve ailelerinin yaşadığı ekonomik sorunlar, özellikle ailesinden uzak hapisshanelerde kalan mahpusların aile görüşü yapmasına da engel oluşturmıştır. Birçok mahpus yakını, ekonomik nedenlerden kaynaklı ulaşım masraflarını karşılayamadığı için görüşe gidememiştir.

⁴³ <https://m.bianet.org/bianet/saglik/266399-hasta-mahpus-kemal-gomi-serbest-birakilsin>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

⁴⁴ Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların çalışma hakkına ilişkin detaylı değerlendirme için bkz. Aydınoğlu İ. ve Yusufoglu E. (2018) Türkiye'de Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpus Olmak, TCPS Yayınları.

Politika Önerisi:

Mahpuslara gönderilen kargolar mahpuslara teslim edilmeli ve kantin fiyatları mahpusları ekonomik olarak zorlamayacak seviyede olmalıdır.

6.3.6 Sosyalleşme

Halihazırda uzun yıllardır tecrit altında bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, diğer mahpus gruplarına göre daha az sosyalleşme imkânına sahiptir. Bu durum, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları olumsuz olarak etkilemektedir. Pandemi süreciyle beraber hapishanelerde uygulanan kısıtlamalar, 2022 yılı içerisinde de devam etmiştir.

Yeni faaliyete giren S tipi, Y tipi ve Yüksek Güvenlikli hapishaneler de mahpusların sosyal etkinliklere katılımını daha fazla kısıtlamıştır. Mahpuslar, havalandırma için ayrı bir yere götürüldüklerine, havalandırmaya tek çıkarıldıklarına, sohbet hakkından faydalanmadıklarına, kütüphaneye çıkarılırken sorun yaşadıklarına dair şikayetlerini mektup, danışma hattı ve avukat ziyaretleri aracılığıyla CİSST'e aktarmıştır.

Politika Önerisi:

Mahpusların havalandırma süreleri, hapishane idarelerinin inisiyatifine bırakılmadan uzatılmalı ve diğer mahpuslar için olduğu gibi gündüz saatlerinde erişime açık hale getirilmeli, havalandırma alanları büyütülmeli, mahpusların toprağa ve yeşil alana erişimi sağlanmalı ve aynı havalandırmayı kullanan kişi sayısı artırılmalıdır.

2022 yılı içerisinde özellikle daha çok tekli odalardan oluştuğu bilinen S tipi, Y tipi ve Yüksek Güvenlikli hapishanelerde bulunan mahpuslar, hapishanenin mimari yapısından da kaynaklı daha ağır bir tecrit koşuluyla karşılaştıklarını ve diğer mahpusları göremediklerini belirtmiştir. Bu durum, mahpusların anlamlı sosyal temas kurmalarının önüne geçmiştir.

2022 yılı içerisinde CİSST olarak bazı hapishanelerin iç yönetmeliklerini paylaşılmasına dair bilgi edinme başvurularında bulunduk. Yaptığımız başvurulara verilen yanıt şu şekilde olmuştur: "Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır."

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal aktivitelere katılmasına yönelik düzenlemenin, hapishane idarelerinin inisiyatifine bırakılmayacak şekilde yapılması ve halihazırdaki haklarının artırılması gerekmektedir.

6.3.7. Dış Dünya ile İletişim

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, 2022 yılı içerisinde, mektup ve görüşlere ilişkin kısıtlamaların yanında, özellikle sol içerikli gazete ve dergilerin ve yakınları tarafından gönderilen kitapların kendilerine verilmemesi ya da geç verilmesi, kitap ve dergilerde sayı sınırının olması, televizyon kanallarının kısıtlı olması ve oda aramalarında radyolarına el konulmasına dair derneğimize başvuruda bulunmuştur.

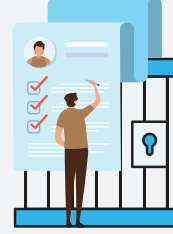
Yaşanan ekonomik sorunlarla birlikte, birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusun ailesinden uzak hapishanelerde tutulması, aile görüşünü daha zor bir duruma getirmiştir. 2021 yılı içerisinde, hapishanelerde mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme yapmaya başlamış; ancak, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar bu haktan faydalanamamıştır. Birçok mahpus, 2022 yılı içerisinde, bu durumun Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddiasıyla Kamu Denetçileri Kurumu'na başvurularda bulunarak, itiraz mekanizmalarını kullanmıştır. Bu durum, özellikle ailelerinden uzak yerlerde hapsedilmekte olan ve sevk başvuruları kabul edilmeyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları ve mahpus yakınlarını olumsuz etkilemiştir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, infaz eşitliği sağlanarak, diğer mahpuslar gibi, her hafta görüş yapmalarına imkan tanınmalı, birinci derece akraba sınırlaması kaldırılmalı ve belirledikleri 3 arkadaş ile görüşmeleri mümkün kılınmalıdır. Tüm bu düzenlemeler yapılana kadar, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların dış dünya ile ilişkilerinin sağlanabilmesi amacıyla ailelerine yakın hapishanelerde barındırılmaları güvence altına alınmalıdır.

Hapiste Öğrenci

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

44

Psikososyal Servis

0

Sevk Talebi

5

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu

0

Hak İhlali

3

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz

1

Ayrımcılık

3

Tecrit

1

İşkence ve
Kötü Muamele

11

Hapishane

7

İfade
Özgürlüğü

8

Disiplin

3

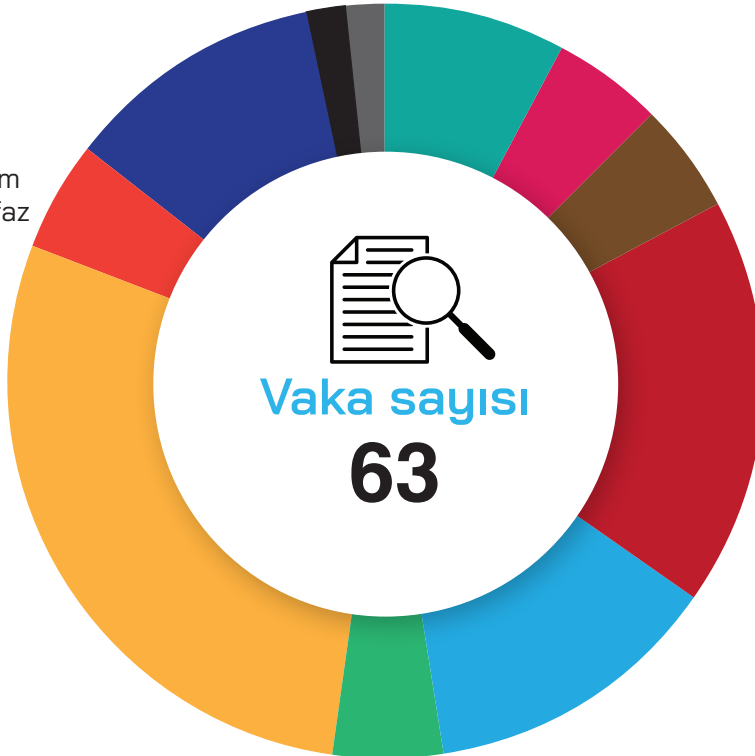
Görüş

3

Tematik

18

7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

7.1. Tanım

Hapisteki öğrenciler, öğrenimini bir aşamada kesmek zorunda kalmış ve sürdürmek isteyen mahpuslardır. Öğrenimini sürdürmek isteyen mahpusların, bu hususa ilişkin bilgiye ve eğitim materyallerine erişim ihtiyaçları başta olmak üzere, uygun ders çalışma koşullarının oluşturulması, üniversite sınavı, tercih ve kayıt süreçlerine ilişkin bilgilendirilme ihtiyacı gibi birçok özel ihtiyacı bulunur. Mahpusların örgün eğitim veren üniversitelere kabul edilmeleri için üniversite kurullarının kabul kararı vermesi gerekir. Hangi üniversitenin mahpusları kabul edip etmediğine ilişkin kamusal bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumun yarattığı belirsizlik sebebiyle hak kaybı yaşamak istemeyen mahpuslar, çoğunlukla yaygın eğitime katılmayı tercih etmektedir. Tüm bu süreçlerin gerektirdiği ekonomik ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlardan doğan zorluklar, çoğunlukla ailelerinin ekonomik desteğinden başka geliri olmayan mahpuslar için öğrenimi zorlaştırmaktadır.

7.2. Genel Durum

Adalet Bakanlığı, 02.01.2023 tarihi itibarıyla mahpusların öğrenim durumlarına göre dağılımlarının istatistiğini açıklamıştır. Bu istatistiklerin, Bilgi İşlem Genel Müdürlüğünden alınan UYAP raporları incelenerek mahpusların hapishanelere girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlandığı belirtilmiştir.

Bu istatistiklere göre, Türkiye hapishanelerinde bilinen en az 323.167 mahpusun öğrenimine devam etme imkânı bulunmaktadır.⁴⁵

Paylaşılan istatistiklerde, hapishanelerde bulunan kız çocuklarının öğrenim durumlarına ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamazken, 13.441 kadın mahpusun öğrenimine devam etme imkanı bulduğu bilgisi verilmektedir. Ancak, halihazırda kaç mahpusun öğrenimine devam ettiğine ve bu mahpusların cinsiyete göre dağılımına ilişkin istatistiki veri paylaşılmamıştır.

7.3. Öne Çıkan Başlıklar

2022 yılında ekonomik krizin derinleşmesiyle ders materyallerine erişim, eğitim masraflarının karşılanması gibi ekonomik ihtiyaçlara ilişkin CİSST'e yapılan başvurularda artış olmuştur. COVID-19 pandemisi sonrasında, 2022 yılında öğrenim süreçleri dış dünyada normalleşmiştir. 2021 yılında İnfaz Kanunu'nda yapılan değişikliklerin ardından açık hapishanedeki mahpusların COVID-19 izni ile tahliye edilmesi, kapalı hapishanedeki mahpusların bir kısmının ise açık hapishanelere geçmesi, bu mahpusların öğrenim süreçlerini hangi statüde yürütecekleri konusunda belirsizlik yaratmıştır. Öğrenim hakkı ihlallerine neden olan bu belirsizlik hakkında CİSST'e yapılan başvurular artmıştır.

⁴⁵ <https://web.archive.org/web/20230111080303/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9012023084709istatistik-4.pdf>. Erişim tarihi 13.04.2023.

7.3.1. Ekonomik Zorluklar

Öğrenciler, üniversiteye ve sınavlara kayıt harçlarını, sınavlara gidiş geliş yol masraflarını ve eğitim materyalleri giderlerini karşılayabilmek için belli bir ekonomik gelire ihtiyaç duyar. Bu durum, öğrenci mahpusların öğrenimlerine devam ederken ekonomik zorluklarla karşılaşmalarına sebep olur.

Örgün ve yaygın yükseköğrenime devam eden, özgürlüğünden mahrum bırakıldığı için maddi gelir sağlayamayan birçok öğrenci mahpus, kayıt, sınav ve yol, materyal masraflarını karşılayamadığı için öğrenimini sürdürememektedir.

Hapishanelerin sosyolojik yapısı incelendiğinde, mahpusların çoğunlukla kişisel bir gelirlerinin olmadığı ve ekonomik ihtiyaçlarını yakınları aracılığıyla karşıladıkları gözlemlenmektedir. 2022 yılında derinleşen ekonomik krizle birlikte, mahpus yakınlarının bu ihtiyaçları karşılaması daha da zorlaşmıştır. Bu durum, ailelerin mahpusların öğrenim süreçlerine devam edebilmesi için maddi destek sunması konusunda da yansımaları bulmuştur. CİSST, mahpusların öğrenime ilişkin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamadıklarına yönelik daha fazla başvuru almıştır.

Burs ve Kredi Yönetmeliği'ne göre, hapishanede öğrenimini sürdürmekte olan mahpuslar, devletten burs veya kredi alamaz. Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler konulu 46/1 sayılı Genelge'ye göre, üniversiteye kayıt ve sınav harçlarını, yol masraflarını karşılayamayan mahpusların bulundukları il veya ilçedeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurmaları mümkündür. Ancak, bu başvuruların ne kadarının olumlu sonuçlandığı bilinmemektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından bu konuya ilişkin istatistiki bilgi, diğer yıllarda olduğu gibi, 2022'de de paylaşılmamıştır. Bununla birlikte, siyasi mahpusların yaptığı tüm başvurulara olumsuz dönüş yapıldığı gözlemlenmektedir.

Politika Önerisi:

Bütün mahpusların ücretsiz eğitim alabilmeleri teminat altına alınmalı, hapishanede öğrenimini sürdürmek isteyen mahpuslara devletten burs alma imkânı tanınmalı, özel kuruluşlardan eğitim bursu desteği alabilmeleri için hapishanelerin eğitim birimleri tarafından çalışmalar yürütülmeli, bu çalışmalar yıllık olarak raporlanmalı ve ilgili tüm veriler şeffaflık ilkesi gereği kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

Politika Önerisi:

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaç öğrenci mahpusun hangi ihtiyaçla başvurduğu ve bu başvuruların kaçının olumlu sonuçlandığına ilişkin yıllık istatistiki veri paylaşılmalı, bu konuda stratejik çalışmalar yapılmalıdır.

7.3.2. Eğitim Materyallerine Erişim

Yakınları tarafından kargo yoluyla gönderilen eğitime ilişkin kitapların mahpuslara dağıtımının, mahpus nüfusunun artışı ve personel yetersizliği gibi nedenlerle uzun sürmesi sebebiyle, eğitim materyallerine erişimde gecikme yaşanmaktadır. Açıköğretim Fakültesi ders materyallerinin dijital sistemde olması sebebiyle, mahpusların bu materyallerin çıktılarına erişimi gerekir. Bu da çıktıların mahpusların aileleri tarafından kargolanması ya da mahpuslarca ücreti karşılığında hapishane eğitim biriminin bilgisayarından çıktı alınması suretiyle mümkün olmaktadır. Aileler tarafından kargoyla gönderilen çıktıların erişim, hapishanedeki denetim ve dağıtım süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle gecikebilmektedir. Hapishanenin eğitim biriminden çıktı alınması ise, bir hapishanede birden fazla mahpus öğrenci olması halinde, bu birimlerde oluşan yoğunluk sebebiyle kolay değildir. Bu faktörler, 2022 yılında da öğrenci mahpusların eğitim materyallerine erişimini zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Açık Öğretim Fakültelerinin, Yüksek Öğretim Kurumunun ve Adalet Bakanlığının yapacakları ortak çalışma ile açık öğretim fakültesi öğrencisi olan mahpuslar için ders kaynaklarının ücretsiz dağıtımı sağlanmalıdır.

Üniversite öğrencileri, eğitimlerini destekleyici ek kaynaklara ihtiyaç duyabilmekte, bunları temin etmek istemeleri halinde bu kaynaklar, kitap kotası sınırına takılmakta ve süreli/süresiz yayınlara erişime getirilen kısıtlamalara tâbi olmaktadır.⁴⁶ Doktora öğrencileri, tez araştırmaları için dışarıdan gönderilen akademik materyallerin hapishaneye alınması, incelenmesi, dağıtımının yapılması gibi süreçlerde engellerle karşılaşabilmekte, bu materyallerin İngilizce dilinde olması hapishaneye kabul edilmelerini daha da zorlaştırabilmektedir.⁴⁷

Politika Önerisi:

Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin akademik danışmanları ve jüri üyeleri ile akademik çalışmalarına ilişkin periyodik olarak görüşmeleri sağlanmalı, araştırmaları için gereksinim duydukları kitaplar ve makaleler, kitap kotası dışında tutulmalıdır.

Sanat ile ilgilenen, örneğin karikatür çizen mahpuslara, cetvel gibi ihtiyaç duydukları malzemeler verilmemektedir. Enstrüman talepleri veya enstrümanların akordu için ihtiyaç duyulan malzemelerin hapishaneye alınması, hapishanelerde bulundurulabilecek enstrümanların belirlendiği yönetmeliğe aykırı olarak reddedilebilmektedir.

7.3.3. Ders Çalışma Koşulları

Her yıl olduğu gibi, 2022 yılında da hapishanelerin çözülmeyen yapısal sorunları, mahpusların ders çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Hapishanelerde mahpusların ders çalışabilmeleri için ayrılmış bölümler bulunmaz. Mahpusların kütüphane kullanımları, kendilerine dağıtılan kitap listesinden kitap seçmekle sınırlıdır. Dolayısıyla mahpuslar koşullarında ders çalışır. Bir odada, yahut koşušta birden fazla mahpus olması halinde, ders çalışmak için ihtiyaç duydukları masalar yetersiz kalmakta, fazla masa talepleri ise kabul edilmemektedir.

⁴⁶ Mahpusların ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalarla ilgili detaylı bilgi için bkz. 'İfade Özgürlüğü' başlığı.

⁴⁷ <https://wordpress.com/post/ogrenimhakki.wordpress.com/743>. Erişim Tarihi: 28.02.2022.

Koşulların kalabalık, gürültülü, aydınlatma bakımından yetersiz olması, mahpusların ders çalışmasına engel olabilmektedir. Bu engelleri aşabilmek için herkesin uyuduğu gece saatlerinde ders çalışmayı tercih eden mahpusların günlük yaşam düzenleri bozulmaktadır.

Öğrenme sürecinde dinleme, okuma, konuşma ve pratik uygulama yapabilme becerilerini geliştirme, geri bildirim alma imkânları bulunmayan mahpusların tek öğrenme yöntemi, bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi, ders materyallerini okumak olmuştur. Bu durum, öğrenme süreçlerini daha da zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde mahpusların ders çalışabileceği havadar, yeterli aydınlatmaya sahip, uygun ve bağımsız bölümler yaratılmalı, mahpuslara belli aralıklarla kütüphaneleri kullanma ve kaynakları doğrudan inceleme imkânı tanınmalıdır.

Politika Önerisi:

Üniversiteler ile hapishaneler arasında işbirliği yapılarak, hapishanelerde daha aktif bir öğrenim süreci geliştirilmeli, mahpusların ders çalışırken anlayamadıkları konuları belli aralıklarla sorabilecekleri koşullar yaratılmalıdır.

7.3.4. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri⁴⁸

Mahpusların üniversite tercih ve kayıt süreçleri ile çoğunlukla yakınları ilgilenmekte, bir yakınları bulunmaması halinde bu işlemler, hapishane eğitim birimince yetkilendirilen personel tarafından gerçekleştirilmektedir. Üniversitelerin mahpusların kayıt talebini kabul etmesi halinde, mahpusların kapalı ya da açık hapishanede kalıyor olması, örgün eğitime kayıt olmada bir fark yaratmaz. Ancak, hangi üniversitenin mahpusların örgün eğitime katılmasını kabul ettiğine dair kamusal bir bilgi bulunmaması, 2022 yılında da devam eden bir sorun olmuştur. Mahpus yakınlarının bu bilgiye erişebilmek için tercih edilmek istenen üniversiteler ile tek tek görüşmesi gerekir. Bu belirsizlik, pek çok mahpusun bir hak ihlali yaşamamak adına yaygın eğitimi tercih etmesiyle sonuçlanmaktadır.

İki yıllık önlisans programlarından dört yıllık lisans programlarına geçmek etmek için girilmesi gereken Dikey Geçiş Sınavının tercih süreçlerinde, mahpusların hangi üniversiteyi tercih ederlerse almış oldukları önlisans derslerini saydırabilecekleri konusunda bilgiye erişimleri yoktur. Bu bilgiye erişebilmeleri için yakınlarının ilgili üniversiteleri tek tek arayarak bilgi alması gerekir. Bölüm ve üniversiteler arası geçiş imkânı tanıyan Yatay Geçiş başvuruları için ise, her üniversitenin kendi özgün koşulları bulunur. Bu başvuru koşullarından birini oluşturan transkript başarı puanları, öğrenim hakkına erişimde dezavantajlı bir grup olan mahpuslar ile dış dünyadaki öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

Politika Önerisi:

Adalet Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu arasında görüşmeler sağlanarak, kapalı ve açık hapishanelerde bulunan öğrenci mahpusların örgün eğitime devam etmelerini kabul eden üniversitelerin listesi açıklanmalı ve bu liste tercih dönemlerinde mahpuslarla paylaşılmalıdır.

⁴⁸ Bu başlığa ilişkin detaylı bilgi için bkz. Akyüz, Özge (2022) Türkiye’de Öğrenci Mahpus Olmak, https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/02/ogrenci_mahpus_olmak_2021_internet-.pdf. Erişim Tarihi: 20.09.2023

7.3.5. Okula Gidiş Gelişler

Üniversitelerin örgün eğitime katılımlarını kabul etmeleri halinde, kapalı hapisanelerdeki mahpuslar, dış güvenlik görevlileri eşliğinde sınavlara yerinde ya da hapishaneden katılabilmektedir. Açık hapisanelerdeki mahpuslar ise, hapishanenin bulunduğu belediye sınırları içindeki bir okula akademik takvim, ders ve sınav programlarına uygun olarak gidip gelme hakkına sahiptir.

COVID-19 tedbirleri kapsamında yapılan uygulama değişiklikleri, açık hapishanede kalan mahpusların izinli sayılması ve kapalı hapishanede kalan bazı mahpusların ise açık hapisanelere nakledilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak, açık hapishaneye geçen mahpuslar, yasal olarak hâlâ kapalı hapishanede tutulan mahpus statüsünde olmaları sebebiyle, örgün eğitime devam etme koşullarından açık hapishanede tutulan mahpus statüsündeki kişiler gibi yararlanamamaktadır. Ayrıca, bu uygulama hapishaneden hapishaneye değişiklik göstermekte ve bu konuda bir uygulama birliği bulunmamaktadır.

Politika Önerisi:

COVID-19 tedbirleri kapsamında yapılan değişiklikler sonucunda kapalı hapishaneden açık hapishaneye geçirilen mahpusların, öğrenim hakkından yararlanma koşullarının açık hapishanede kalan mahpus statüsündeki kişilerle aynı olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

7.3.6. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim

Mahpusların hapishanede belirlenen bölümlerde, personel eşliğinde ve idarenin verdiği izne bağlı olarak eğitimde teknolojik imkânlardan yararlanması mümkündür. Ancak hapishane idareleri, mahpusların buna ilişkin taleplerini altyapı yetersizliği, güvenlik gibi gerekçelerle reddetmektedir. Mahpuslar idarenin bu kararlarına karşı hukuki itiraz mekanizmalarına başvurarak, kararın iptalini sağlayabilmektedir.

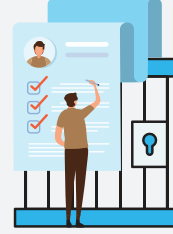
Bilgisayar kullanımına izin verilen mahpusların, bilgisayarları kendi odalarına götürmeleri mümkün değildir. Öğrenci mahpusların hapishanede bilgisayar kullanımı için ayrılan bölümlerde, belirli saatler arasında, sınırlandırılmış internet bağlantısıyla UYAP üzerinden bilgisayar kullanmaları ve dersleri izlemeleri gerekir. Ancak, bilgisayar kullanımına ayrılan bu bölümlerin karanlık ve havasız olması, mahpusların kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için odalarına gidip gelmek zorunda olmaları gibi sorunlar, öğrenci mahpuslar açısından güçlük yaratmaktadır. UYAP sisteminde yaşanan teknik sorunlar ise, öğrenci mahpusların sınavlara girmesinin veya dersleri takip etmesinin önünde engel oluşturabilmektedir.

Politika Önerisi:

Hapisanelerde teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte dijital dönüşümün gerçekleşmesine ilişkin çalışmalar kapsamında uygulanan Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesinin kapsamına öğrenim süreçleri de dahil edilmeli, her hapishanede mahpus kapasitesine göre bilgisayar kullanımını ve internete erişimi sağlayacak altyapı ve bağımsız bölümler oluşturulmalıdır.

Hapiste İşçi

2022 yılında
mektuplaşılan
mahpus sayısı

8

Psikososyal Servis

0

Sevk Talebi

3

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu

0

Hak İhlali

0

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz

0

Ayrımcılık

0

Tecrit

0

İşkence ve
Kötü Muamele

4

Hapishane

0

İfade
Özgürlüğü

0

Disiplin

0

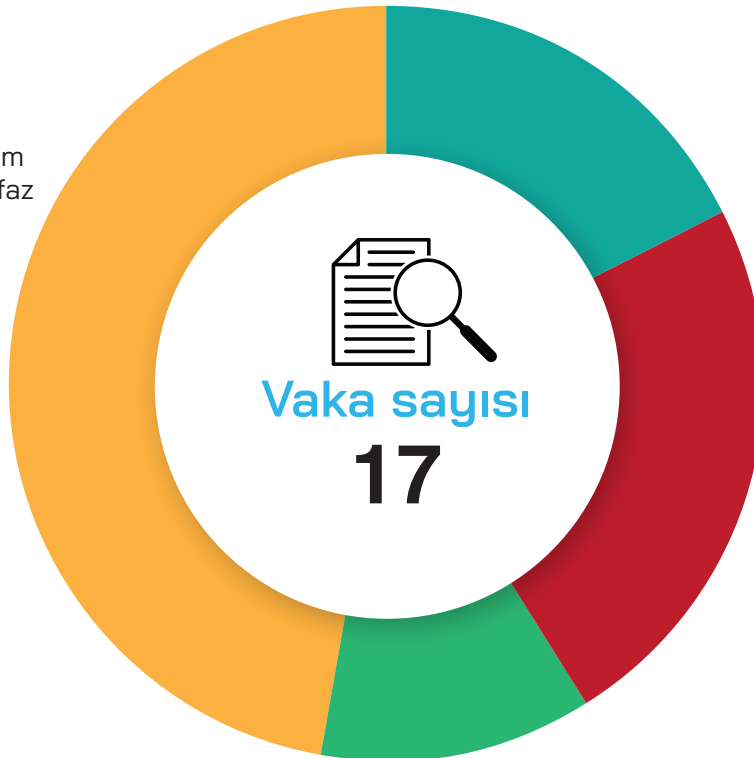
Görüş

2

Tematik

8

8. İŞÇİ MAHPUSLAR

8.1. Tanım

Dışarıdan bir aile üyesi ya da yakını tarafından maddi destek alamayan mahpuslar, hapishanedeki ihtiyaçlarını karşılamak için İşyurtları Kurumlarına bağlı işlerde ve/ya hapishane yönetimin kendisinden talep ettiği işlerde çalışabilirler. Türkiye hapishanelerinde çalıştırılma ve işçi mahpuslar söz konusu olduğunda, bu çalıştırılmanın biçimlerini aşağıdaki şekillerde kategorize etmek mümkündür.

Kurum içi temizlik, mutfak, kantin vb. işlerde çalışma: Hapishanelerde günlük temizlik, çay ocağı servisi, yemeklerin yapımı ve dağıtımı için özel olarak dışarıdan bir personel istihdam edilmez. Bu işleri, buna dair yasal bir uygulama ve düzenleme olmamasına karşın, “işçi koğuşu” olarak adlandırılan koğuşta bulunan mahpuslar yapar. Bu koğuşlarda kalan mahpuslara, yapılan iş karşılığı bir “ücret” ödenmez, ancak hapishane yönetimi bu işler karşılığı mahpusun kantin hesabına harçlık mahiyetinde bir meblağ yatırabilir.

İşyurtlarında çalıştırılma: Mahpuslar kapalı ve açık hapishanelerde İşyurtları Kurumu bünyesinde kurulmuş olan atölyelerde, hapishane içi ve dışında (adliye çay ocakları ve otoparkları vb.) çalıştırılabilirler.

Kamu sektöründe çalıştırılma: Hapishanelerle kamu kuruluşları arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde, açık hapishanelerde tutulan mahpuslar bu kurumların bünyesinde çalıştırılabilirler. Bu bağlamda, cumhuriyet başsavcılıklarının, çeşitli askeri kuruluşların, belediyelerin genel temizlik işleri, bu çalıştırılma biçimlerinin başında gelir.

Özel sektörde çalıştırılma: Hapishane idarelerinin özel şirketlerle yaptıkları anlaşmalar kapsamında, açık ve kapalı hapishanelerdeki mahpuslar, bu şirketler hesabına çalıştırılabilirler. Bu anlaşmalar kapsamında mahpuslar, tekstil işlerinden, ayakkabı ve mantı yapımına kadar pek çok farklı işte çalıştırılabilir.

Anayasa’nın 18. maddesinde, “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır,” ifadesi yer almaktadır. Ancak, ilgili maddenin devamında hapishanede çalış(tırıl)ma istisna olarak tanımlanır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 29. Maddesinin 1. fıkrasına göre ise “kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler.”⁴⁹ Bu bağlamda, eğer bir sağlık problemi yoksa ve meslek sahibi değilse, hükümlü bir mahpusun hapishanede çalışması zorunludur. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, hapishanede çalıştırma amacının, mahpusların tahliye edildikten sonra yaşamlarını sürdürebilecek meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak ve üretme isteklerini güçlendirmek olduğu belirtilmiştir.

8.2. Genel Durum

2021 yılı içerisinde, COVID-19 pandemisine ilişkin salgın riskinin ortadan kalkmamış olması nedeniyle, açık ceza infaz kurumlarında bulunan veya açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan mahpusların, COVID-19 izin süreleri yıl boyunca 2 aylık aralıklarla uzatılmıştır. Bu durum, geçmiş yıllara oranla çalışan işçi mahpus sayısının azalmasına neden olmuş ve işyurtları kurumu bünyesinde üretimi gerçekleştirilen bazı ürünlerin üretiminde azalmaya yol açmıştır.

⁴⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf>. Erişim Tarihi: 24.06.2022.

Hapishanede çalışan işçi mahpusların çoğunluğunun açık ceza infaz kurumlarında tutulmaları ve COVID-19 izinleri nedeniyle işçi mahpusların bir kısmının da izinli sayılmaları, işçi mahpuslara ulaşmamızı zorlaştıran faktörler arasındadır. Bunun yanında, bazı işçi mahpuslar da işlerini kaybetme korkusu yaşamaları, psikolojik ya da ekonomik şiddete maruz kalma ihtimalleri nedeniyle, yaşadıkları sorunları derneğimize sık bir şekilde aktaramamaktadır.

8.3. Öne Çıkan Başlıklar

2021 yılı içerisinde işçi mahpuslar ile ilgili öne çıkan başlıklar, İşyurtları Kurumlarında çalışan mahpusların durumu, aldıkları ücretin yetersiz olması ve çalışmak isteyip de çalışamayan mahpuslar olmuştur.

8.3.1. İşyurtları Kurumu

İşyurtları Kurumunun hedefleri, daha fazla hükümlü ve tutuklunun işyurdunda çalıştırılmasını sağlamak, açık ceza infaz kurumlarının sayısını artırmak, mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırmaktır. Hükümlü ve tutukluların meslek edinmesini sağlayarak topluma yeniden kazandırılması da İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında yer almaktadır.

Politika Önerisi:

Çalışmak zorunlu olmamalıdır. Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır.

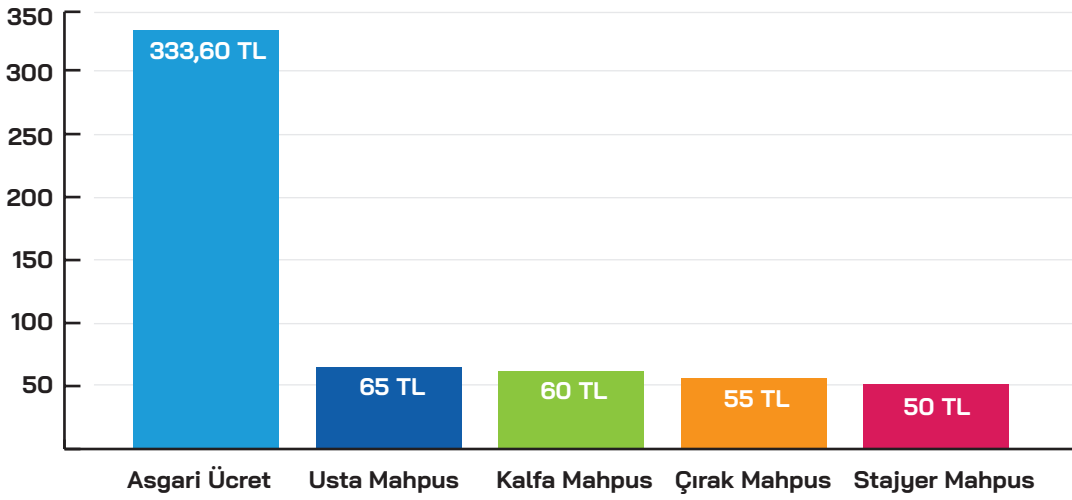
2020 yılında üretimi kolonya, dezenfektan gibi pandeminin getirdiği ihtiyaçlara göre planlayan işyurtları, 2021 yılında daha çok kurumların ihtiyacı olan ürünler üretmiştir.

2022 yılında, işyurtları bünyesinde çalışan mahpusların aldıkları yevmiyeler üç kere değişmiştir. 2022 yılında, usta statüsünde çalıştırılan mahpusların yevmiyesi ilk olarak 37,00 TL iken, diğer statüde çalıştırılan mahpusların yevmiyeleri; kalfa için 33 TL, çırak için 30 TL, stajyer için 20 TL olarak belirlenmiştir.

2022 Temmuz ayında, çalıştırılan mahpusların aldıkları yevmiyeleri değiştirilmiş ve usta statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 50 TL, kalfa statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 45 TL, çırak statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 40 TL, stajyer mahpuslar için ise 35 TL olarak belirlenmiştir.

Son olarak, 2022 Aralık ayında, mahpusların aldığı yevmiyelerde tekrar bir değişikliğe gidilmiş ve usta statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 65 TL, kalfa statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 60 TL, çırak statüsünde çalıştırılan mahpuslar için 55 TL, stajyer mahpuslar için ise 50 TL olarak belirlenmiştir.

Tutuklu ve hükümlülere ödenen fazla mesai ücreti ise 2021 yılı ile aynı kalarak 3 TL olarak belirlenmiştir.

2023 Ocak itibarıyla işyurtları bünyesinde çalıştırılan mahpusların yevmiyesi ile asgari ücret oranı

5510 sayılı kanunun 60. Maddesine göre, hapiste bulunan hükümlü ve tutuklu mahpuslar, genel sağlık sigortasından faydalanamazlar; mahpusların sağlık giderleri Adalet Bakanlığı tarafından karşılanır. Bu nedenle, mahpusların aileleri de bu sağlık yardımından faydalanamaz. Mahpuslar, ancak isteğe bağlı sigortalı olduklarında emekli olabilirler, aileleri de bu sigortalılık üzerinden sağlık yardımı alma hakkını elde ederler. Ancak, isteğe bağlı sigortalı olmak için ödenmesi gereken aylık prim alt sınırı, hapisanede herhangi bir kolda çalıştırılan mahpusun alacağı ücretin çok üstündedir.⁵⁰

Politika Önerisi:

Çalışan mahpusların sigortaları emekliliği de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. İşçi mahpusların aldıkları ücretler sendikaların da katılımıyla yeniden belirlenmelidir.

8.3.2. Pandemi Sürecinde Üretim

Haber taramalarından edindiğimiz bilgiye göre, Bünyan Ceza İnfaz Kurumunda bulunan yaklaşık 5 bin mahpus, İşyurtlarına bağlı atölyelerde çalışmakta ve bu çalışmalar sonucunda günlük 50 bin maske, 20 bin spanç, 3 bin önlük ve özel güvenlik kıyafeti üretilmektedir.⁵¹

Sinop E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumunda ise mahpuslara hazır giyim sektöründe mesleki eğitimler verildiği ve oluşturulan tekstil atölyesinde mahpuslar tarafından mont, pantolon ve gömlek üretimi yapıldığı belirtilmiştir.⁵² Başka bir haberde ise, Aydın Açık Ceza İnfaz Kurumunda mahpuslar tarafından 23 dekarlık alanda pitaya meyvesinin yetiştirildiği bilgisi yer almaktadır.⁵³

⁵⁰ <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>. Erişim Tarihi: 24.06.2022.

⁵¹ <https://www.haberler.com/hem-ogreniyorlar-hem-uretiyorlar-14234200-haberi/>. Erişim Tarihi: 24.06.2022.

⁵² <https://www.haberler.com/sinop-kapali-ve-acik-ceza-infaz-kurumundaki-14435746-haberi/>. Erişim Tarihi: 24.06.2022..

⁵³ <https://www.mansetaydin.com/haber/7830601/cezaevinde-ilk-hasat-yapildi> Erişim Tarihi: 24.06.2022

Kurum dışında faaliyet gösteren ve alınan COVID-19 önlemleri kapsamında 2020 yılında faaliyetlerine ara verilen kafeterya, çay ocağı, kantin, atölye vb. yerler, COVID-19 önlemlerinin devam etmesi nedeniyle 2021 yılında da faaliyet gösterememiştir.

2021 yılı içerisinde işçi mahpuslar tarafından derneğimize, ücretlerin yetersiz olduğuna, PCR testi pozitif çıkan mahpuslarla aynı ortamda çalıştırıldıklarına, bazı infaz koruma memurları tarafından psikolojik şiddete uğradıklarına dair şikâyetler aktarılmıştır. Bunun yanında, çay ocağı ve yemekhanede çalışan mahpuslara iş sağlığı ve güvenliği uyarınca uygulanması gereken muayene ve kontrollerin uygulanmadığı, iş sağlığı ve güvenliği için gerekli olan tulum, çizme, eldiven gibi temel ihtiyaçların karşılanmadığı bildirilmiştir.⁵⁴

Politika Önerisi:

İşyurtlarında, iş güvenliği ve işçi sağlığı açısından uzman personel (iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi) istihdam edilmelidir. İşçi mahpusların iş güvenliği ve sağlığı dikkate alınarak temel ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmalıdır.

⁵⁴ <https://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/BilgiBankasi/34202232523PMFaaliyet%20Raporu%202021.pdf> s. 39, 55, 40,42, 53.

Hapiste Yabancı

2022 yılında
mektuplaşılın
mahpus sayısı

79

Psikososyal Servis
0

Sevk Talebi
52

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
1

Hak İhlali
4

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
0

Ayrımcılık
6

Tecrit
17

İşkence ve
Kötü Muamele
10

Hapishane
27

İfade
Özgürlüğü
39

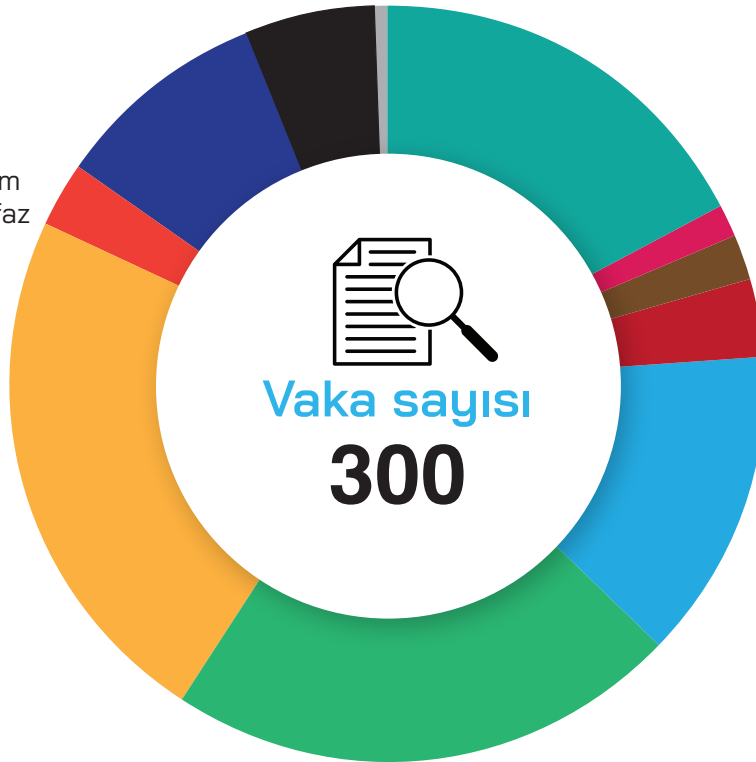

Disiplin
8

Görüş
66

Tematik
68

Vaka sayısı
300

9. YABANCI MAHPUSLAR

9.1. Tanım

Türkiye hapisanelerinde bulunan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan her tutuklu ve hükümlü, yabancı uyruklu mahpus kategorisi altındadır. Yabancı uyruklu mahpuslar farklı statüleri ifade eden göçmen, sığınmacı, mülteci, vatansız kişilerdir. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına, kanunlardaki yabancılara özgü hükümlere, uluslararası sözleşmelere, ülkeler arası imzalanan ikili protokollere tâbidirler. Yabancı bir dilde gerçekleşen yargılama ve hapsedilme süreçleri, yabancı bir ülkede hapisanede tutulmak, aileden uzak kalmak ve aileyle iletişimde olamamak, dolayısıyla maddi gelire ulaşamamak, yabancı mahpusları hapisanede en kırılgan gruplardan biri kılar.

9.2. Genel Durum

3.10.2022 tarihli son TÜİK istatistiğine göre, 31.12.2021 tarihi itibarıyla Türkiye hapisanelerinde 12.045 yabancı uyruklu mahpus bulunuyor.⁵⁵ Bu sayı, hapisane nüfusunun %4'üne tekabül etmekte. 2020 yıl sonu istatistiklerinde, bu sayı %3,8 oranla 10.209'du.⁵⁶ Aralarında uyruğu bilinmeyen 53 kişi var ve bu kişilerin vatansız mahpus olma ihtimali yüksek.⁵⁷

CTE Müdürü Enis Yıldırım'ın 19.01.2023 tarihli Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu toplantısında yaptığı açıklamada ise, hapisanelerde bulunan yabancı mahpus sayısının 15 bin civarında olduğu ve bu sayının genel mahpus sayısına oranının 4,9 olduğunu aktarılıyor.⁵⁸ Verilen orana göre, yabancı mahpus sayısının 15 bin değil, 17 bin civarında olması gerekiyor; ancak, bu konuda hakkında yapılmış bir bilgilendirme bulunmuyor.

2022 yılı TÜİK istatistiklerinde, yabancı mahpusların cinsiyet dağılımı, 11.284 erkek, 761 kadın olarak açıklanmıştır. İstatistikte, 18 yaş altı 182, 65 yaş üstü ise 81 yabancı uyruklu mahpus olduğu görülmektedir. TÜİK'in açıkladığı bir diğer veri de 2021 yıl sonunda hapisaneye giren ve hapisaneden çıkan yabancı uyruklu kişilerin sayılarıdır. Buna göre, 2021 yılında hapisaneye 2.870 yabancı uyruklu mahpus girmiş ve hapisaneye girenlerin toplamının %1,1'ini oluşturmuşlardır.⁵⁹ 2021 yılında tahliye edilen yabancı uyruklu mahpus sayısı ise 2.301 olarak verilmiştir. Resmi makamlarca sağlanan 2021 yıl sonu istatistiklerinde, yabancı mahpusların uyruk dağılımına dair veri paylaşılmamış, 2022 yılına dair ise komisyon toplantısında yapılan açıklamadan başka herhangi bir istatistik açıklanmamıştır.

Dünyada, 2021 yılında yarım milyon yabancı mahpus olduğu tahmin ediliyordu.⁶⁰ Bu tahmine göre, Türkiye hapisaneleri barındırdığı yabancı mahpus sayısıyla dünyada 4. Sırada, Avrupa'da ise 1. Sırada yer alıyor. İlk 3 sırada, 122.300 mahpusla Amerika Birleşik Devletleri (2019), 33.347 mahpusla Suudi Arabistan Krallığı (2019), 29.030 mahpusla Rusya (2019) bulunuyor. Türkiye yabancı mahpus oranında dünyada 101. Sırada görünüyor. Birinci sıradaki Monako'da bu oran %92; ancak bu, toplamda 13 mahpusu olan bir ülkede 12 yabancı mahpus bulunduğu anlamına geliyor. Dolayısıyla oranlar maalesef durumun ciddiyetinin üzerini örtüyor. Sadece oranlara değil, mahpus sayısına bakmak gerekiyor.

⁵⁵ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cte-istatistikleri-bulteni29092022032841>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

⁵⁶ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cte-istatistikleri-bulteni29092022032841>. Erişim Tarihi: 20.09.2023

⁵⁷ Avrupa Konseri Yıllık Ceza İstatistikleri Space 1 Raporu 2021, s. 67, <https://cisst.org.tr/ceviriler/space-i-2021/>. Erişim Tarihi:

⁵⁸ https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3095. Erişim Tarihi: 20.10.2023

⁵⁹ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cte-istatistikleri-bulteni29092022032841>. Erişim Tarihi: 20.10.2023

⁶⁰ <https://www.penalreform.org/global-prison-trends-2021/foreign-nationals/>. Erişim Tarihi: 20.10.2023

(2019), 33.347 mahpusla Suudi Arabistan Krallığı (2019), 29.030 mahpusla Rusya (2019) bulunuyor.⁶¹ Türkiye yabancı mahpus oranında dünyada 101. Sırada görünüyor.⁶² Birinci sıradaki Monako'da bu oran %92; ancak bu, toplamda 13 mahpusu olan bir ülkede 12 yabancı mahpus bulunduğu anlamına geliyor. Dolayısıyla oranlar maalesef durumun ciddiyetinin üzerini örtüyor. Sadece oranlara değil, mahpus sayısına bakmak gerekiyor.

9.3. Öne Çıkan Başlıklar

2022 yılında yabancı uyruklu mahpusların insan haklarına erişim durumlarını etkileyen başlıklar, dil ile ilgili engeller, anadilde haber alma hakkı, görüşler, ekonomik zorluklar, başka bir ülkeye ve hapisaneye nakil, ayrımcılık, sınır dışı edilme riski olmuştur.

9.3.1. Dil Engeli

Yabancı uyruklu mahpuslar, kendi dillerinde tercüman desteğine erişemedikleri için farklı alanlarda hak ihlallerine uğrarlar. Dil bariyeri ve tercüman desteği eksikliği; sağlık hakkı, dilekçe hakkı ve öğrenim hakkına erişimde; psikososyal servisten, kütüphaneden yararlanırken ve mektuplaşırken çeşitli hak ihlallerine yol açar.

Haklarına ve yükümlülüklerine anadillerinde erişemeyen yabancı mahpuslar, disiplin süreçlerine daha çok dahil olmakta ve bu durum, haklarının kısıtlanmasına sebep verdiği gibi, tahliye olmalarını de geciktirebilmektedir.

Politika Önerisi:

Hukuki prosedürler, hapisane kuralları, dilekçe örnekleri ve diğer bilgilendirici notlar yabancı uyruklu mahpusların konuştukları dillere çevrilmeli, gerekirse konsolosluklardan tercüme desteği talebinde bulunulmalıdır. Bu metinler, yabancı mahpuslara hapisaneye girdiği gün verilmeli, ihtiyaç halinde metinde anlaşılmayan kısımlar açıklanmalıdır.

Dil sorunu, 2021 yılı boyunca yabancı uyruklu mahpusların COVID-19 aşısı konusunda bilgiye ulaşmalarının önündeki en önemli engel olmuştur. Aşının bulunması ve aşılamanın hapisanelerde de yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanması umut verici olsa da yabancı mahpuslar süreç boyunca aşı haklarının olup olmadığı konusunda bir bilgiye erişememiştir. Kısa süre içinde aşı olduğunu bildiren yabancı uyruklu mahpuslar olduğu gibi, aşı olamayan ve neden aşı olmadığına ilişkin bilgiye erişemeyenler de CİSST'e ulaşmış ve şikâyetlerini aktarmıştır. 2022 yılında ise tercüman olmadığı için doktor ve sağlık çalışanlarıyla iletişimde yaşanan sorunlar tarafımıza aktarılmaya devam etmiştir.

Yabancı mahpuslar, dil engeli ve tercüman eksikliği nedeniyle psikososyal servisten de yararlanamadıklarını bildirmiştir. Genel durumları göze alındığında, yabancı mahpuslar için psikososyal servisin önemi ortadadır. Psikososyal servise ulaşamamaktan kaynaklı baskı, stres ve kaygı yabancı mahpuslarda çok yaygın görülmektedir. Ayrıca, İdare ve Gözlem Kurulu kararlarında, psikososyal servisin raporu önemlidir; ancak, tercüman olmadan hazırlanan raporlar, yabancı mahpusların hakları bakımından ihlale sebep verebilmektedir.

⁶¹ <https://www.prisonstudies.org/country/russian-federation>. Erişim Tarihi: 20.10.2023

⁶² https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/foreign-prisoners?field_region_taxonomy_tid=All. Erişim Tarihi: 20.10.2023

⁶³ Bkz. 2021 Yıllık Hapishaneler Raporu, CİSST.

Politika Önerisi:

Sağlık hakkına ve sağlık politikalarına dair gerekli bilgilendirmeler şeffaflık gözetilerek farklı dillerde yapılmalıdır. Mahpuslara sağlık hizmetlerinden faydalanırken de tercüman desteği sunulmalıdır.

Önceki yıllarda yabancı uyruklu mahpusların anadilde mektuplaşmalarının önlerinde engel olduğunu aktarmıştık.⁶⁴ 2022 yılında da yabancı uyruklu mahpuslar tarafından anadilde mektuplaşma hakkını kullanamadıklarına dair bildirimler yapılmıştır. Mektuplaşma birçok yabancı mahpus için başlıca iletişim yöntemi olmasına rağmen, ailelerinden gelen mektupların mahpuslara teslimi, kimi zaman 8-12 ayı bulmuş, bazı mektuplar tercüman olmaması sebep gösterilerek mahpuslara verilmemiştir. Bazı hapishanelerde, yabancı mahpuslara keyfi biçimde, kendi dillerinde mektup yazmalarının yasak olduğu bildirilmiştir.

Politika Önerisi:

Mahpusların anadillerinde veya başka dillerde mektuplaşma hakkı engellenmemeli, mektupların ve yayınların incelenmesi ve çevrilmesi için hapishane idarelerinin farklı uygulamalarının önüne geçilmesi için yasal dayanakla belirlenmiş standart bir sürede tamamlanmalıdır.

Yabancı mahpuslar, anadilde haber alma hakkına sahiptir ve bunu televizyon, radyo, gazeteyle gerçekleştirebilir. Ancak, 2022 yılında da bu haktan yararlanabilen yabancı bir mahpusa rastlanmamıştır. Uzun dalga AM radyoların kullanımı, hapishanelerde hâlâ yasaktır. Bu sebeple, radyolar yabancı kanalları çekmez. TV kanalı için başvurusuna olumlu cevap aldığını bildiren de olmamıştır. Anadilde gazeteyle ulaşmak ise ülkede yabancı dilde basım yapan gazetelerin sınırlı olması, yurtdışından günlük gazete getirmenin oldukça zor olması sebebiyle birçok yabancı mahpus için mümkün değildir. Üstelik, kitaplar için uygulanan ve aylar süren çeviri prosedürünü göz önüne alırsak, yabancı dilde gazeteler, oluşacak zaman farkı sebebiyle haber alma aracı olmaktan çıkmaktadır. Başka bir ülke hapishanesi yabancı mahpuslar için başlı başına tecrit şartları oluşturmaktayken, haber alma hakkı konusunda yabancılara özgü uygulamalar olmayışı, ifade özgürlüğü alanında ciddi hak ihlallerine sebep olmaktadır.

Hapishane kütüphanelerinde farklı dillerdeki kitap sayısı ve çeşitliliği oldukça sınırlıdır. Dışarıdan gönderilen kitaplar, tercüman olmadığı gerekçesiyle reddedilmekte ya da bir yılı bulan süreler boyunca tercüme için bekletilmektedir. 2021 İnsan Hakları Eylem Planı'nda kütüphanelerin geliştirilmesine ilişkin bir hedef yer alıyor olsa da, Eylem Planı'nın ilk iki yılı boyunca, hapishanelerde farklı dillerde kitaba ulaşmak ne yazık ki mümkün olmamıştır. 14.9.2021'de 28603 nolu resmi gazeteyle çıkarılan yönetmelikte yapılan değişikliğe göre, "düzenli olarak kütüphaneden yararlanmak suretiyle kendi kişisel gelişimi için çaba göstermek" ödül mekanizmasına dâhil edilmiştir. Ancak, birçok hapishanede farklı dillerde kısıtlı sayıda yayın olması, veya hiç olmaması yabancı mahpusları dolaylı olarak bu mekanizmanın dışında bırakmaktadır.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların kendi dillerinde yayın yapan radyo ve televizyon kanallarına erişebilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

⁶⁴ Bkz.2021 Yıllık Hapishaneler Raporu, CİSST.

9.3.2. Görüşler

Yabancı uyruklu mahpusların aileleriyle telefon görüşü yapabilmesi için vatandaşı oldukları devletin resmi temsilcilikleri aracılığıyla akrabalık ilişkisini kanıtlayan belgeler sunması gerekir. Bu belgeyi sunamayan mahpuslar telefon görüşü yapamaz. Bazı devletlerin Türkiye’de resmi temsilcisi bulunmazken, bazı resmi temsilcilikler de çeşitli sebeplerden ötürü çalışmamaktadır. 2022 yılında da bu sebepten telefon görüşünden yararlanamayan mahpuslar olmuştur. Türkiye hapishanelerinde en çok Suriye ve Afganistan vatandaşı yabancı uyruklu mahpus vardır. Ancak mahpuslar, Suriye’nin Konsolosluk ve Büyükelçiliğine yıllardır, Afganistan’inkine ise 2021’den itibaren ulaşamamakta veya güvenlik sebebiyle ulaşmayı tercih etmemekte, bu sebeple de aileleriyle de görüşememektedir. Konsolosluk ve Büyükelçiliklerden istenen belgeleri temin etmekte çeşitli güçlüklerle karşılaşmaları sebebiyle ailesiyle görüşemeyen başka devlet vatandaşı mahpuslar da bulunmaktadır.

Politika Önerisi:

Can güvenliği ve hukuki güvenlik gerekçesiyle vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluk/büyükelçiliklerine ulaşmak istemeyen yabancı mahpusların görüş haklarını kullanabilmeleri için mahpusların can güvenliği ve hukuki güvenlikleri de gözetilerek alternatif bir sistem kurulmalıdır.

2020 yılında Türkiye hapishanelerinde görüntülü görüşmeye olanak sağlayan bir proje başlatılmıştır.⁶⁵ Buna ilişkin CİSST olarak yaptığımız bilgi edinme başvurusuna verilen cevaba göre,⁶⁶ projenin 2022 yılı sonuna doğru tamamlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca, sistemin kurulduğu hapishanelerde görüşme hakkının haftalık maksimum 60 dakika olacağı ve görüşme ücretinin yurtiçi-yurtdışı fark etmeksizin, dakikasının 0,55 kuruş olacağı ifade edilmiştir. Ancak, cihazın hangi dillerde ulaşılabilir olacağına dair bir bilgi verilmemesi, sistemin yabancı mahpuslar için ulaşılabilirliğini belirsiz kılmıştır.

2022 yılı boyunca, yabancı mahpuslar çeşitli sebeplerle görüntülü görüşmeden yararlanamadıklarını tarafımıza iletmiştir. Bu sebepler; ücretin çok yüksek olması ve hapishaneden hapishaneye değişmesi, teknik problemler sebebiyle bazı ülke numaralarını onaylamaması, suç tipi sebebiyle görüntülü görüşme hakkının verilmemesi, sistemin hapishanede kurulmaması olmuştur. Bir diğer problem ise telefon görüşünün de görüntülü görüşme sistemi üzerinden yapılma kararıyla beraber, meydana gelen teknik aksaklıklar nedeniyle numaraları sisteme eklenmeyen mahpusların telefon görüşü yapamaz hale gelmeleri olmuştur.

Pandemi nedeniyle askıya alınan görüşler, 2021 yılının son aylarında açıldığı için yabancı mahpuslar yıl sonuna kadar aileleriyle açık ve kapalı görüş gerçekleştirememiştir. Eylül 2021’de 31598 sayılı resmi gazeteyle yönetmelikte yapılan değişikliğe göre, üç kişilik arkadaş görüşçülerinin değiştirilmesi bir hak olarak tanınmış ve böylece her hapishanede bu konuda farklılaşan uygulamalar, yasal düzenlemeye bağlanmıştır. Bu yönetmelik değişikliği, üç kişilik arkadaş görüşçüsünden başka görüşçüsü olmayan yabancı mahpuslar için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle mahpuslar, görüşe gelmeyen 3 kişilik görüşçü kategorisindeki kişileri değiştirebilecek ve görüş hakkından yararlanabileceklerdir. Bununla birlikte, 2022’de üç kişilik görüşçülere güvenlik soruşturması açıldığı vakalar da CİSST’e ulaşmıştır.

⁶⁵ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/akilli-teknolojilerin-ceza-infaz-kurumlarına-entegrasyon-e-gorus-projesi22102020122426>. Erişim Tarihi: 20.10.2023

⁶⁶ CİSST tarafından CİMER üzerinden 24.02.2022 tarihinde Adalet Bakanlığı’na yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen 30.03.2022 tarihli cevaptan alınmıştır.

Yabancı mahpuslar, ailenin başka bir ülkede yaşaması, aileden haber alamaması, gelirin olmaması, haklarına ilişkin bilgiye ulaşamaması, hapishanelerin havalimanı veya sınırlara uzak olması gibi sebeplerden ötürü aileleriyle büyük oranda açık ve kapalı görüş yapamamaktadır.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpuslar özelinde açık ve kapalı görüş süreleri ve telefon görüş süreleri arttırılmalı ailesi yılda bir gelebilen mahpuslar, kullanılamayan görüş haklarını bu görüşte toplu bir biçimde kullanabilmelidir.

Görüşlerin önündeki engellerden bir diğeri ise, yabancı mahpusların isimlerinin kimlikteki isimlerinden farklı yazılmasıdır. Önceki yıllarda da görüşlere engel olan bu durumun çözümü için hukuki bir süreç başlatmak gerekmekte ve süreç uzun sürmektedir. Belgeye değil beyana dayalı hareket edilmesi bazı işlemleri hızlandırmakla beraber, mahpusların aileleriyle olan akrabalık ilişkisini kanıtlanamaz hale getirmektedir.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ailelerinden uzak olmaları göz önüne alınarak, telefon görüşmelerinde saat farklarını dikkate alan düzenlemeler yapılmalıdır. Maddi olarak zor durumda olan mahpuslar, telefon kartı olmadan da telefon görüşmesi ve/ya görüntülü görüşme yapabilmelidir. Yabancı mahpusların talepleri doğrultusunda görüntülü görüşme imkânı olan hapishanelere sevkleri gerçekleştirilmelidir.

9.3.3. Ekonomik Zorluklar

Yabancı uyruklu mahpuslar; dil farkı, hakları hakkında bilgi sahibi olmama veya ayrımcılık sebebiyle hapishanede iş gücüne katılmakta zorluk çekmekte ve çoğunlukla ailelerinden de ekonomik destek alamamaktadır. Bu durum, yabancı mahpusları ekonomik olarak hapishanedeki en kırılgan mahpus grubu yapar. Yabancı mahpusların aileleri, yakınlarının hapsedildiğini ya da nerede tutulduğunu bilemeyebilir ve mahpusun aileyle iletişim kurması bazen yıllar alabilir. Yabancı mahpuslar bu süre zarfında ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırlar. Bunun yanında, ailelerinin bir geliri yoksa ya da aileler nasıl para göndereceğini bilmiyorsa, yabancı mahpusların sosyal yardımlar dışında bir gelir edinme şansı yoktur. Ancak, 2022 yılında da yabancı mahpuslar sosyal yardım almak için başvurular yapmış olmalarına rağmen, şu ana kadar sosyal yardım alabilen bir yabancı mahpusla karşılaşılmamıştır.

Yabancı mahpusların aileleri, mahpuslara nasıl para gönderebileceklerini çoğunlukla bilemezler ve Western Union aracılığıyla para gönderirler. Ancak Western Union paranın teslimi için kişinin kimlikle başvurmaması zorunlu tutmaktadır ve mahpusların hapishaneden paraya ulaşmasının yolu yoktur. Bu durumda, mahpuslar güvendikleri kişiler adına para transferi gerçekleştirilmesini kabul etmek zorunda kalırlar. Böylece aracılarla ve onların güvenilirlikleriyle muhatap olurlar.

Politika Önerisi:

Bazı hapishaneler, farklı para birimlerinde hesaba ve IBAN numaralarına sahip olup, bunu ailelerle paylaşabilmektedir. Bu, yurtdışından mahpusa para göndermenin en kolay ve güvenilir yoludur. Bu sistemin bütün hapishanelerde yaygınlaşması mahpusların mağduriyet yaşamamasının önüne geçecektir.

Bununla birlikte, 2022 yılında da hapishanelerin mahpuslar adına IBAN numarasına para gönderen kişilere soruşturma açtığına dair aktarımlar gelmeye devam etmiştir. Soruşturmalar sebebiyle mahpusların geliriyle beraber hijyen malzemelerine ve ek gıdaya ulaşimleri kesilmiş, mahpuslar pahalılaşan hapishane hayatı içinde daha da yoksullaşmışlardır.

Ayrıca, görüntülü görüşmenin ücretine dair hapishanelerden farklı aktarımlar bulunmakla birlikte, bazı hapishanelerde istenen yüksek ücretler, yabancı mahpusların bu haktan yararlanamamasına sebep olmuştur.

9.3.4. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil

Yabancı mahpusların iki taraflı sözleşmeler, Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi ve 6706 Sayılı Kanun kapsamında, vatandaşı oldukları veya güçlü sosyal bağlarının olduğu ülkeye nakil olma hakkı bulunmaktadır. Bu süreç uzun (ortalama 2-3 yıl) sürmekte ve hükümlü olmak, varsa adli para cezasını ödemek veya hapis cezasına çevirmek, yolculuk masrafını karşılamak gibi şartların karşılanmasını gerektirmektedir. COVID-19 süreciyle birlikte başka ülkelere nakil talepleri artmış, bu artış 2021 yılında da devam etmiştir. 2022 yılında da mahpuslar, vatandaşı oldukları ülkeye ve daha sık olarak Avrupa ülkelerine nakil talep ettiklerini bildirmiştir. 6706 sayılı Kanun'a göre, mahpusun vatandaşı olmadığı ülkeye nakil hakkı, eğer o ülkeyle güçlü sosyal bağları bulunuyorsa mümkündür. Ancak, "güçlü sosyal bağlar" ifadesi oldukça muğlaktır.⁶⁹

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ülkelerine nakledilmelerine dair prosedürler sadeleştirilmeli, bu yolla süreç hızlandırılmalı ve nakil isteyenlerin yaşadıkları mağduriyetlerin önüne geçilmelidir.

9.3.5. Hapishaneler Arası Sevk

Sınıra veya havaalanına yakın hapishanelere sevk talebi, yabancı mahpuslar tarafından sık yapılmaktadır. Bunun sebebi, aileleriyle görüşme imkânı yaratabilmektir. Buna ek olarak, yabancı mahpuslar, 2022 yılında, görüntülü görüşme yapabilecekleri, eğitime devam edebilecekleri ve çalışabilecekleri bir hapishaneye sevk olmak istemiştir.

⁶⁶ <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/suclularin-iadesi-ve-hukumli-nakli-burosu> Erişim Tarihi: 28.02.2022

⁶⁷ Afganistan'daki rejim değişikliğinden önce nakil başvurusu yapmış ve süreci başlatmış olan mahpuslar 2021'deki rejim değişikliğinden sonra büyük korku yaşamış ve süreci iptal etmek istemişlerdir.

⁶⁸ <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/18112019143456Ceza%C3%AE%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Adl%C3%AE%20%C4%B0%C5%9F%20Birli%C4%9Fi%20Kanunu.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2022

Başka ülkelerden Türkiye’de havalimanına uzak bir şehre veya şehir dışında bir hapishaneye ulaşmak, yabancı mahpus aileleri için zor ve korkutucu bir süreçtir. 2022 yılı içinde aileyle görüşü kolaylaştırmak ve görüntülü görüşme hakkından yararlanabilmek için yapılan sevk talepleri, Bakanlık tarafından reddedilmiştir. Mahpuslar sınırlara yakın hapishanelerin yabancılar için sınıflandırılmamış olması sebebiyle başvurularının reddedildiğini veya istekleri dışında daha uzak hapishanelere gönderildiklerini iletmıştır. Ayrıca, sevk talebi yapan bazı yabancı mahpuslar, önceki yıllarda olduğu gibi, misillemeyle karşılaşmış, açık ve kapalı görüş haklarından yararlanamamıştır.

Başka hapishanelere sevk talebine verilen ret cevaplarında, hapishanenin yabancı mahpuslara uygun olmaması gerekçesi gösterilmesi, bu yıl CİSST’in dikkatine gelen bir konu olmuştur. Hangi hapishanelerin yabancı mahpuslara uygun olduğu mahpuslar tarafından sorulduğunda ise, sadece iki adet uygun hapishane olduğu belirtilmiştir; ancak, bu gerçeğe uyuşmamaktadır. Nitekim, 10 binden fazla yabancı mahpus, Türkiye’nin her yerindeki hapishanelere dağılmış durumdadır. Sevklerin ve görüntülü görüşme uygulamasının bu sebeple engellenmesi hak ihlali oluşturmaktadır.

9.3.6. Ayrımcılık

Yabancı mahpuslar, etnik köken ve dil engeli sebebiyle hem hapishane idareleri hem de diğer mahpuslar tarafından ayrımcılığa uğradıklarını, ayrımcılığın genel olarak sözel ve psikolojik şiddetle gerçekleştiğini aktarmıştır. Yabancı mahpuslar görüntülü görüşme, çalışma, eğitim, mektuplaşma, sağlık, dilekçe ve şikâyet haklarından yararlanırken ayrımcılığa uğramışlardır.

Görüntülü görüşme ile ilgili yabancı mahpuslar da diğer mahpuslar gibi, suç tipinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Görüntülü görüşme konusunda yabancı mahpusların ayrı bir uygulamaya tabi olmaları gerekmektedir; çünkü, açık ve kapalı görüş hakkından yararlanamamak, mektuplaşmanın ise zamansal olarak haberleşme niteliğini kaybetmesinden ötürü, bu sistem aileleriyle iletişim kurabildikleri araçlardan en önemlisidir.

Yabancı mahpusların dilekçe ve şikâyet hakkından yararlanmalarını engelleyen keyfi uygulama, ırksal ve etnik aidiyete dayalı ayrımcılık temellidir. Bazı durumlarda ayrımcılık nedeniyle yabancı mahpusların çalışma hakkından yararlanması da keyfi olarak engellenmektedir. Bazı mahpuslara, çalışma hakları olduğu halde, yabancı uyruklu oldukları için çalışamayacakları söylenmiştir. Uygulanan bu ayrımcılık ve maddi destekten yoksunluk düşünüldüğünde, CİSST’e kıyafet talebiyle başvuran yabancı mahpus sayısının yüksekliği şaşırtıcı değildir.

Politika Önerisi:

Yabancı uyruklu mahpuslara yapılan ayrımcılık ve dışlamanın önüne geçebilmek için mahpuslarla çalışan infaz koruma memurlarına, psikososyal servise ve diğer çalışanlara insan hakları perspektifli eğitimler verilmelidir.

⁵⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211112-5.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2022

9.3.7. Sınır Dışı Edilme Riski

Yabancı mahpusların en çok kaygı duydukları konulardan biri, tahliye olduktan sonra sınır dışı edilme ihtimalleridir. Sınır dışı edildikleri ülke, kişilerin can güvenliği için tehdit oluşturabilmektedir. Mahpusların sınır dışı edilip edilmeyeceğini önceden bilme şansları yoktur.

CİSST, tahliye sonrası süreçlerini takip imkânı kısıtlı olduğu için, mahpusları tahliye olmadan önce koruma başvurusu yapmaları ve tahliyeleri yaklaştıysa aynı ildeki göçmenlerle çalışan kuruluşlara başvurmaları konusunda bilgilendirmektedir. 2022 yılı içinde tahliye olduktan sonra sınır dışı edilip edilmeyeceğini bilmeyen ve bilgi almak isteyen, sınır dışı edilirse can güvenliği tehlikeye girecek olan, tahliye olduktan sonra başka ülkelere göç etmek istediğini bildiren mahpuslar derneğimize ulaşmıştır.

Bu yıl yapılan bir bilgi edinme başvurusuna gelen yanıtta, uluslararası koruma talebi bulunan kişilerin, bizzat il ve ilçe göç idaresi müdürlüklerine giderek başvuru yapması gerektiğine dair yeni bir uygulama başlatıldığı öğrenilmiştir. Mevcut uygulamada, il ve ilçe göç idareleri, hapishanelerden uluslararası koruma başvurusu için dilekçe aldığında bir randevu oluşturmakta ve hapishaneye giderek başvuru alımını sağlamaktadır.

31657 sayılı resmi gazeteyle yönetmelikte yapılan değişikliğe göre, sınır dışı edilmesine gerek olmayan, ülkede kalmasında sorun bulunmayan kişiler hakkında cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla İçişleri Bakanlığı'ndan görüş sorularak sınır dışı işlemleri yapılmamasına ve bu kişilerin denetimli serbestlik sistemine dahil edilmesine olanak tanıyan bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre, yabancı uyruklu mahpuslar, tahliye olduktan sonra direkt sınır dışı işlemlerinin başlatıldığı önceki uygulamadan farklı olarak, ülkede kalmaya devam edebilecek ve denetimli serbestliğe tâbi olabilecektir. Bu değişiklik, sınır dışı edilme durumunda can güvenliği tehlikeye girecek mahpuslar, ailesi Türkiye'de yaşayanlar ve Türkiye'de kalmak isteyenler için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bu rapor, 2022 yılında hapishanelerin durumunu ve öne çıkan hak ihlallerini veriler ışığında incelemiştir. Raporda yer verilen ihlaller ve şikayetler hapishanelerdeki durumu ve mahpusların haklarına erişim sürecinde yaşadığı sorunları gözler önüne sermektedir.

Kapasite artışı ve kalabalıklaşma, hapishanelerin karşılaştığı başlıca sorunlardan biridir. İç yapıya ilişkin sorunlar ise ısınma, aydınlatma, hijyen, tuvalet-banyo imkanları gibi temel ihtiyaçların yetersizliğini vurgulamaktadır. Hak ihlalleri ise sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar, dış dünya ile iletişim kısıtlamaları, ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi alanlarda kendini göstermektedir.

Özel ihtiyaçlara sahip mahpuslar, raporda ayrı bir başlık altında ele alınmış ve çocuk mahpuslardan engelli mahpuslara kadar geniş bir yelpazede incelenmiştir. Her bir grup için öne çıkan başlıklar altında yaşanan sorunlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç olarak, hapishanelerdeki sorunların çözümü için acil önlemlerin alınması ve ceza infaz sisteminde yapılması gereken reformların gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Bu raporun ortaya koyduğu bulgular ışığında, hapishanelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mahpusların haklarının korunması için derhal adımlar atılmalıdır.

İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum
Derneği (CİSST)
Caferağa Mahallesi, General Asım
Gündüz Caddesi, 34710, No 68/9,
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye
+90 216 450 50 05
info@cisst.org.tr
Bizi takip edin

@cisstdernegi

@cisstdernegi

Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

CİSST

CİSST

Ceza İnfaz Sisteminde
Sivil Toplum Derneği

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

CISST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM